

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ:
Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ-

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΔΕΛΛΙΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ
ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΜΑΥΡΕΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ
2003

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ :
Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2003

στην οικογένειά μου...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συντομογραφίες.....	5
Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 1	
Η Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική.....	12
1.1. Εισαγωγή.....	12
1.2. Σκοποί και στόχοι της κοινωνικής πολιτικής.....	13
1.3. Τρόποι παρέμβασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα κοινωνικής πολιτικής.....	14
1.4. Η κοινή πολιτική απασχόλησης.....	16
1.5. Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την απασχόληση.....	19
1.5.1. Η συνθήκη του Άμστερνταμ και η απασχόληση.....	20
1.5.2. Κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση.....	20
1.5.3. Το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο Απασχόλησης.....	22
1.6. Πλαίσιο Κοινωνικής Προστασίας.....	23
1.7. Κοινωνική και οικονομική ένταξη.....	25
1.8. Αλληλεξάρτηση κοινωνικής προστασίας, ανάπτυξης και απασχόλησης.....	26
Κεφάλαιο 2	
Η Κοινωνική Οικονομία.....	31
2.1. Η έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας.....	31
2.1.1. Η θεσμική – νομική προσέγγιση.....	33
2.1.2. Η κανονιστική προσέγγιση.....	35
2.2. Η σημερινή κατάσταση της κοινωνικής οικονομίας και της απασχόλησης.....	36
2.3. Η εμπειρία των συνταξιοδοτικών συστημάτων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	44
2.3.1. Θεσμικό (Συντονιστικό και Εναρμονιστικό) πλαίσιο για την κοινωνική ασφάλιση.....	44
2.3.2. Προοπτικές εναρμόνισης και σύγκλισης στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	46

2.4. Καθεστώτα συμπληρωματικής ασφάλισης, οργάνωση, όριο χρηματοδότησης.....	49
2.4.1. Βέλγιο.....	49
2.4.2. Μεγάλη Βρετανία.....	50
2.4.3. Ιρλανδία.....	51
2.4.4. Ιταλία.....	51
2.4.5. Δανία.....	52
2.4.6. Γερμανία.....	53
2.4.7. Γαλλία.....	53
2.4.8. Λουξεμβούργο.....	54
2.4.9. Ολλανδία.....	55
2.4.10. Πορτογαλία.....	56
2.4.11. Ισπανία.....	56

Κεφάλαιο 3

Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Πολιτική στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	58
3.1. Ο τομέας των σωματείων και των ιδρυμάτων.....	58
3.2. Είδη σωματείων – ιδρυμάτων.....	59
3.3. Ο ρόλος των σωματείων και των ιδρυμάτων.....	59
3.4. Προβλήματα και προκλήσεις.....	61
3.5. Μέτρα τα οποία προτείνει η Επιτροπή σε επίπεδο κρατών-μελών.....	63
3.6. Μέτρα τα οποία προτείνει η Επιτροπή σε επίπεδο σωματείων και ιδρυμάτων.....	65
3.7. Μέτρα τα οποία προτείνει η Επιτροπή σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	65
3.8. Η έρευνα της Επιτροπής για την καλύτερη γνώση των σωματείων και των ιδρυμάτων.....	67
3.9. Η επισκόπηση του νομικού και φορολογικού πλαισίου των σωματείων και των ιδρυμάτων.....	73
3.10. Η εμφάνιση των Κοινωνικών Επιχειρήσεων	76
3.11. Χαρακτηριστικά παραδείγματα Κοινωνικών Επιχειρήσεων σε διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	78
3.11.1 «Ηθικές Τράπεζες» για την Κοινωνική Οικονομία.	

Ιδρύματα για τους κατά συνθήκην «επισφαλείς πελάτες».....	78
3.11.2. Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί στην Ιταλία.....	79
3.11.3. Βέλγιο (Εταιρείες με κοινωνικούς στόχους).....	80
3.11.4. Γαλλία (Εταιρείες κοινωνικού σκοπού).....	80
3.11.5. Γερμανία (πρωτοβουλίες ένταξης στην απασχόληση).....	81
3.11.6. Φινλανδία – Συνεταιρισμοί Απασχόλησης (Labour Co-Operatives).....	81
3.11.7. Ισπανία (πρωτοβουλίες ένταξης στην απασχόληση).....	82
3.11.8. Ηνωμένο Βασίλειο (πρωτοβουλίες ένταξης και απασχόληση).....	82
3.11.9. Αυστρία (Υπηρεσίες για την κάλυψη κοινωνικών αναγκών).....	83
Κεφάλαιο 4	
Η Κοινωνική Οικονομία στην Ελλάδα.....	84
4.1. Εισαγωγή.....	84
4.2. Εφαρμογές του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα..	86
4.2.1. Αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί και συνεταιρισμοί για άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα.....	86
4.2.2. Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης.....	87
4.2.3. Βοήθεια στο σπίτι (Κ.Α.Π.Η.).....	88
4.2.4. Προστατευμένα παραγωγικά εργαστήρια.....	88
4.2.5. Κοινοτικό πρόγραμμα «Τρίτο Σύστημα και Απασχόληση»..	89
4.3. Προβλήματα στις επιδόσεις στον τομέα της απασχόλησης.....	89
Επίλογος.....	91
Βιβλιογραφία.....	94

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Ε.Π.: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Δ.Ε.Κ.: Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Ε.Κ.Π.: Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Κοινωνικής Προστασίας

Ε.Ε.Π: Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

Ε.Κ.Τ: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Ε.Ο.Κ.:Ευρωπαϊκή Οικουμενική Κοινότητα

Ε.Σ.Δ.Α.: Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Ι.Π.Α.: Ισοδύναμα Πλήρους Απασχόλησης

Κ.Α.Π.Η.: Κέντρο Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων

Ν.Π.Δ.Δ.: Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

Σ.Ε.Ε.: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σ.Ε.Κ.: Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τ.Σ.Α.: Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης

Φ.Ε.Κ.: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

Φ.Π.Α.: Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

CIRIEC: Διεθνές Κέντρο Έρευνας και Πληροφορίας για τη Δημόσια και Συνεταιριστική Οικονομία

EMES: Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την εμφάνιση των Κοινωνικών Επιχειρήσεων

Ο.Ο.Σ.Α.: Οργανισμός Οικονομικής Ανάπτυξης και Συνεργασίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, περιέλαβε στους στόχους και τις αρμοδιότητές της την κοινωνική πολιτική¹. Η κοινωνική πολιτική αποτέλεσε αντικείμενο των άρθρων 117 επ. και ήδη 136 επ. της ιδρυτικής συνθήκης της ΕΚ (ΣυνθεΚ). Οι διατάξεις αυτές σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 100, επέτρεπαν τη νομοθετική παρέμβαση της Κοινότητας στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής. Παράλληλα προβλέφθηκε και η χρηματοδοτική παρέμβαση της Κοινότητας μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου².

Στα πλαίσια της Κοινωνικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει εκδοθεί το Λευκό Βιβλίο για την Κοινωνική Πολιτική στο οποίο προσδιορίζεται το πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής για την περίοδο 1995-1999. Οι βασικοί στόχοι προς τους οποίους θα πρέπει να τείνει η κοινωνική πολιτική της Ένωσης είναι: η αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης, η παιδεία και η εκπαίδευση, η εμπέδωση και ανάπτυξη της κοινωνικής νομοθεσίας, η ισότητα ανδρών και γυναικών, μια ενεργός κοινωνία για όλους.

Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, τα κράτη-μέλη θα αναλάβουν το βάρος λήψεως των απαραίτητων μέτρων και εφόσον οι καθορισθέντες στόχοι δεν μπορούν να επιτευχθούν κατά ικανοποιητικό τρόπο από τα κράτη-μέλη, τότε παρεμβαίνει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι αρχές που διέπουν τις δράσεις της Ένωσης είναι οι εξής :

1. Κοινωνική και οικονομική ένταξη.

Τα πολύ υψηλά επίπεδα ανεργίας, φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού που παρατηρούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν σαν συνέπεια να δίνεται από

1. Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η., *Η κοινωνική Ευρώπη: Ελλείματα και Προοπτικές*, Σιδέρης, Αθήνα 2002, σελ. 13

2. Η αποστολή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου είναι να προωθεί μέσα στην Κοινότητα τις δυνατότητες απασχόλησης και τη γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα των εργαζομένων και να διευκολύνει την προσαρμογή στις μεταλλαγές των συστημάτων παραγωγής, ιδίως μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης και του επαγγελματικού αναπροσανατολισμού (αρθ. 146 ΣΕΚ). Το ΕΚΤ αποτελεί σήμερα βασικό εργαλείο στήριξης των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης των κρατών-μελών και συγχρηματοδοτεί τις δράσεις τους.

την Ένωση απόλυτη προτεραιότητα στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας προσφέροντας σε όλους τη δυνατότητα οικονομικής και κοινωνικής ένταξης.

II. Ανταγωνιστικότητα και κοινωνική πρόοδος.

Η συνεχής κοινωνική πρόοδος μπορεί να βασιστεί μόνο στην οικονομική ευημερία. Βασική προϋπόθεση αυτής της ανταγωνιστικότητας είναι η συνεχής άνοδος της παραγωγικότητας η οποία θα επιτρέψει στην Ένωση να συνδυάσει υψηλά κοινωνικά πρότυπα και ανταγωνιστικότητα στις παγκόσμιες αγορές.

III. Σύγκλιση και ποικιλομορφία.

Η μελλοντική εξέλιξη της Ένωσης στηρίζεται στον πλούτο της ποικιλομορφίας της ο οποίος βελτιώνει την ποιότητα ζωής και αυξάνει την ικανότητα των κοινωνικοοικονομικών συστημάτων να αντιμετωπίζουν νέες προκλήσεις.

IV. Κοινά ελάχιστα κοινωνικά πρότυπα.

Για τη διατήρηση της συνοχής της Ένωσης χρειάζονται ελάχιστα πρότυπα στα οποία θα συνεκτιμώνται οι διαφορές των εθνικών συστημάτων και αναγκών καθώς και η σχετική οικονομική ισχύς των κρατών-μελών³.

Κοινή πολιτική, όσον αφορά τη διαδικασία πολυεθνικής ολοκλήρωσης είναι ένας κώδικας ενεργειών και συμπεριφορών οι οποίες προτείνονται ή θεσπίζονται από τους κοινούς θεσμούς τους οποίους έχει ιδρύσει μια ομάδα κρατών. Οι κοινές πολιτικές αναπτύσσονται όταν, όπου και στην έκταση που οι κυβερνήσεις οι οποίες εκπροσωπούν τα κράτη-μέλη, πιστεύουν ότι τα συμφέροντα των κρατών τους εξυπηρετούνται καλύτερα από αυτές παρά από εθνικές πολιτικές. Οι αποφάσεις για βασικές κοινές πολιτικές, οι οποίες επηρεάζουν τις εθνικές κυριαρχίες παίρνονται από τις συμμετέχουσες κυβερνήσεις και σκιαγραφούνται σε συνθήκες οι οποίες υπογράφονται από αυτές τις κυβερνήσεις και επικυρώνονται από τα κοινοβούλια των κρατών-μελών.

Δεδομένων των διαφορετικών οικονομικών διαρθρώσεων των κρατών-μελών της Κοινότητας, τα κοινωνικά προβλήματα ήταν και είναι ακόμα αρκετά και διάφορα.

3.Σκούντζος, Θ., *Θεσμοί και πολιτικές ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Σταμούλης, σελ.93

Η λύση των προβλημάτων τους εξαρτάται από την οικονομική πολιτική η οποία βρίσκεται ακόμη κατά πολύ στα χέρια των κυβερνήσεων. Αλλά, όσο προάγεται η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τα κράτη-μέλη μεταβιβάζουν στην Ένωση σημαντικά εργαλεία οικονομικής και νομισματικής πολιτικής, αναλαμβάνει όλο και μεγαλύτερες υποχρεώσεις για την κοινωνική πρόοδο όλων των πληθυσμών που την αποτελούν. Έτσι, ενώ η συνθήκη της Ρώμης στόχευε πρωταρχικά στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και βασιζόταν κυρίως στη λειτουργία της κοινής αγοράς για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής και εργασίας στα κράτη-μέλη, η Συνθήκη του Μάαστριχτ ανάθεσε στην Κοινότητα την αποστολή να προωθήσει δραστήρια την οικονομική και κοινωνική συνοχή στο εσωτερικό της. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ έθεσε στόχο στην Κοινότητα την προώθηση της απασχόλησης.

Η Συνθήκη της Ρώμης περιλάμβανε δύο σειρές κοινωνικών διατάξεων κατανεμημένων σε δύο ομάδες άρθρων: τη μια σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων (άρθρα 48 με 51) και την άλλη σχετικά με αυτό που ονόμαζε κοινωνική πολιτική (άρθρα 117 με 128). Επιπλέον, οι κοινωνικές διατάξεις που αφορούσαν ιδίως την απασχόληση, το δικαίωμα εργασίας και τις συνθήκες εργασίας, την επαγγελματική κατάρτιση και την κοινωνική ασφάλιση, δεν πρόβλεπαν παρά μια στενή συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, την οποία έπρεπε να διευκολύνει η Επιτροπή με μελέτες, γνωμοδοτήσεις καθώς επίσης και την οργάνωση διαβουλεύσεων (Άρθρο 118 ΕΟΚ).

Τα πιο χαρακτηριστικά κοινωνικά φαινόμενα στην Κοινότητα κατά τα πρώτα πενήντα χρόνια ύπαρξής της ήταν: η μικρή αύξηση του πληθυσμού, η αύξηση της διάρκειας της ζωής, η μείωση της διάρκειας της ενεργού ζωής κλπ. Σε αυτά λοιπόν τα κοινωνικά φαινόμενα έρχονται να προστεθούν παρόμοιες διαρθρωτικές αλλαγές στο εσωτερικό ορισμένων κλάδων και τομεακές μετακινήσεις από τη γεωργία προς τη βιομηχανία και από αυτήν προς το τριτογενή τομέα⁴.

4. Μούσης, Ν., *Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Παπαζήση, 2002, σελ.16

Συνεπώς, δεν είναι τυχαίο ότι τα προβλήματα απασχόλησης, κοινωνικής ασφάλισης και επαγγελματικής κατάρτισης ορισμένων κατηγοριών εργαζομένων (νέων, ηλικιωμένων, γυναικών), έχουν προτεραιότητα σε όλα τα κράτη-μέλη.

Στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής συμπεριλαμβάνεται και η έννοια της κοινωνική οικονομία. Τα τελευταία 20 χρόνια ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας βρίσκεται στο επίκεντρο των συζητήσεων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και η συσχέτισή του με την κοινωνική πολιτική.

Ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας κατά τη διάρκεια των τελευταίων είκοσι χρόνων σημειώνει μια σημαντική ανάπτυξη στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναφέρεται στην ανάπτυξη οργανισμών μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα οι οποίοι οργανισμοί δεν εντάσσονται στη σφαίρα του δημόσιου τομέα αλλά ούτε και στη σφαίρα του ιδιωτικού, όμως στοχεύουν να αποτελέσουν ένα τρίτο εναλλακτικό πόλο στην ασφάλιση.

Σήμερα υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι προσδιορισμού όσον αφορά τους φορείς που περιλαμβάνονται στο χώρο της Κοινωνικής Οικονομίας. Σύμφωνα με τον ορισμό του Πανεπιστημίου Hopkins οι Μη Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί ή Οργανισμοί του Τρίτου Τομέα έχουν πέντε κοινά χαρακτηριστικά τα οποία είναι τα εξής :

- ✓ *Τυπικοί:* Έχουν κάποιο βαθμό θεσμικής υπόστασης που προϋποθέτει την ίδρυσή τους ως νομικά πρόσωπα.
- ✓ *Ιδιωτικοί:* Έχουν ιδρυθεί ως μη κρατικοί, έτσι ώστε να μην αποτελούν μέρος της κρατικής υποδομής αλλά και να μην ελέγχονται από τις δημόσιες αρχές.
- ✓ *Αυτοδιαχειριζόμενοι:* Έχουν τους δικούς τους κανονισμούς λειτουργίας και τα δικά τους όργανα διοίκησης.
- ✓ *Μη Κερδοσκοπικοί:* Δεν έχουν κερδοσκοπικό σκοπό, δεν μπορούν να διανέμουν κέρδη ούτε στα μέλη τους ούτε στους διαχειριστές τους. Αυτός ο «περιορισμός στη διανομή κερδών» είναι και το κυρίαρχο χαρακτηριστικό γνώρισμα των Μη Κερδοσκοπικών Οργανισμών.

- ✓ **Εθελοντικοί:** Διαθέτουν μέχρι κάποιο βαθμό εθελοντική συμμετοχή.⁵

Όμως, θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο προσδιορισμός των φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας σε μια συγκεκριμένη χώρα εξαρτάται και από διάφορους άλλους παράγοντες όπως είναι το νομικό πλαίσιο (ειδικά για την ίδρυση και λειτουργία των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων), τη σχέση που υφίσταται μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, το ρόλο των δημόσιων οργανισμών κλπ. Πέρα όμως από κάθε επιμέρους ιδιομορφία υπάρχει ένας κοινός παρονομαστής που χαρακτηρίζει όλες τις μορφές φορέων που είναι η ελεύθερη συμμετοχή των μελών τους σε μια συλλογική προσπάθεια όπου βασίζεται στις αρχές της αλληλεγγύης και του δημοκρατικού ελέγχου.

Η εργασία διαρθρώνεται ως εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ποιοι είναι οι στόχοι της, με ποιους τρόπους παρεμβαίνει και ποια είναι η στρατηγική που ακολουθεί για την απασχόληση.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στους εννοιολογικούς προσδιορισμούς της Κοινωνικής Οικονομίας. Παράλληλα γίνεται μία σύγκριση των φορέων του Μη Κερδοσκοπικού Τομέα της οικονομίας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία αφορά την απασχόληση στον Τρίτο Τομέα, καθώς επίσης και στην εμπειρία των συνταξιοδοτικών συστημάτων σε διάφορες χώρες της Ένωσης όπου συμπεριλαμβάνονται και τα χαρακτηριστικά τους.

Πως οι φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας ασκούν κοινωνική πολιτική αναφέρονται στο τρίτο κεφάλαιο. Συγκεκριμένα, διακρίνεται η ποικιλομορφία των «Κοινωνικών Επιχειρήσεων» στις χώρες της Κοινότητας. Ακόμα, αναφέρεται στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης των σωματείων και των ιδρυμάτων όπου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε όλους τους τομείς κοινωνικής δραστηριότητας καθώς επίσης τα μέτρα που προτείνει η Επιτροπή σε επίπεδο κρατών-μελών, σε επίπεδο σωματείων και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

5. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002, σελ.38

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στην ελληνική πραγματικότητα. Ειδικότερα, στη χώρα μας ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας δεν συναντάται ιδιαίτερα ανεπτυγμένος. Υπάρχει μεγάλο κενό στην προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και ευρύτερα υπηρεσιών σχετικών με την ποιότητα ζωής. Παρόλο όμως των σημαντικών προβλημάτων που τον διακατέχουν, ο τομέας βρίσκει εφαρμογές οι οποίες και παρουσιάζονται αναλυτικά.

Στον επίλογο της εργασίας παραθέτονται κάποια χρήσιμα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση του συγκεκριμένου θέματος.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να αναφερθώ στις δυσκολίες που συνάντησα για την διεκπεραίωση αυτής της εργασίας. Η σχετική ελληνική βιβλιογραφία για το συγκεκριμένο θέμα είναι πολύ περιορισμένη, παρόλα αυτά όμως προσπάθησα να είμαι όσο το δυνατόν συγκεκριμένη.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους υπεύθυνους υπαλλήλους των βιβλιοθηκών του Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας, του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, του Κέντρο Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης (Κ.Ε.Τ.) για την διάθεση κάποιων κοινοτικών δημοσιευμάτων και του Πάντειου Πανεπιστημίου Αθηνών για τη συγκέντρωση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Κωνσταντίνο Μαυρέα, καθηγητή μου στο Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας και βέβαια τον συμφοιτητή και πολύ καλό μου φίλο Λαμπιδώνη Σπύρο για την συμπαράσταση, κατανόηση και βεβαίως γιατί ήταν κοντά μου όπου και όταν τον χρειάστηκα, καθώς επίσης και την οικογένειά μου για την υπομονή, επιμονή και ψυχολογική υποστήριξη που μου έδειξε το διάστημα αυτό.

Δέλλιου Φωτεινή
Φλώρινα, 24 Οκτωβρίου 2003

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1.1 Εισαγωγή

Κοινή πολιτική, όσον αφορά τη διαδικασία πολυεθνικής ολοκλήρωσης είναι ένας κώδικας ενεργειών και συμπεριφορών οι οποίες προτείνονται ή θεσπίζονται από τους κοινούς θεσμούς τους οποίους έχει ιδρύσει μια ομάδα κρατών. Οι κοινές πολιτικές αναπτύσσονται όταν, όπου και στην έκταση που οι κυβερνήσεις οι οποίες εκπροσωπούν τα κράτη-μέλη πιστεύουν ότι, τα συμφέροντα των κρατών τους εξυπηρετούνται καλύτερα από αυτές παρά από εθνικές πολιτικές. Οι αποφάσεις για βασικές κοινές πολιτικές, οι οποίες επηρεάζουν τις εθνικές κυριαρχίες παίρνονται από τις συμμετέχουσες κυβερνήσεις και σκιαγραφούνται σε συνθήκες οι οποίες υπογράφονται από αυτές τις κυβερνήσεις και επικυρώνονται από τα κοινοβούλια των κρατών-μελών.

Οι κοινές πολιτικές υπάρχουν για να καλύπτουν κοινωνικοπολιτικές ανάγκες. Άρα, όχι μόνο οι στόχοι που τα κράτη μέλη θέτουν για κάθε κοινή πολιτική αλλά και τα μέσα τα οποία διαθέτουν στα κοινά όργανα προς επίτευξή τους καθώς επίσης και τα μέσα που παίρνουν για να τις εφαρμόσουν, μεταβάλλονται ανάλογα με τις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές ανάγκες τις οποίες αντιμετωπίζουν σε δεδομένη στιγμή τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν στη διαδικασία ολοκλήρωσης. Επιπλέον, κάθε κοινή πολιτική τείνει να αναδύεται στα πεδία άλλων κοινών πολιτικών, να δημιουργεί ανάγκες, να προκαλεί αλληλεπιδράσεις και να συντηρεί την ανάπτυξή τους.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μοιράζεται όλο και περισσότερο με τα κράτη-μέλη την ευθύνη για τη διατήρηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Το μοντέλο αυτό αντανακλά τις αξίες της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς η οποία επιχειρεί να συνδυάσει ένα σύστημα κοινωνικής οργάνωσης βασιζόμενο στις δυνάμεις της αγοράς, στην ελευθερία ευκαιριών και στην επιχειρηματικότητα με τις αρχές της αλληλεγγύης και της πρόσβασης όλων των μελών της κοινωνίας στην κοινωνική προστασία και στις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας. Η πολιτική της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής που

συνδέεται με το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, θεωρείται σημαντικός παράγοντας για την ενίσχυση της παραγωγικότητας της ευρωπαϊκής κοινωνίας καθώς επίσης και της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας.

1.2 Σκοποί και στόχοι της κοινής κοινωνικής πολιτικής

Οι στόχοι της κοινής κοινωνικής πολιτικής είναι πολύ συγγενείς με εκείνους της κοινής περιφερειακής πολιτικής. Η περιφερειακή πολιτική επιδιώκει τη βελτίωση της τύχης των λιγότερο ευνοημένων περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ η κοινωνική πολιτική επιδιώκει τη βελτίωση της ζωής των λιγότερο ευνοημένων πολιτών της. Και οι δύο θέλουν να ισοπεδώσουν τις οικονομικές και κοινωνικές διαφορές μέσα στη Ένωση και να εξασφαλίσουν μίαν ίση κατανομή μεταξύ όλων των κρατών και όλων των πολιτών των πλεονεκτημάτων εκ της λειτουργίας της κοινής αγοράς. Πολλά από τα μέτρα τους είναι συμπληρωματικά και τα χρηματοδοτικά τους όργανα πρέπει να είναι καλά συντονισμένα για να εφαρμόζονται σωστά.

Όλα τα κράτη-μέλη και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν μία διαρθρωτική πολιτική η οποία επιδιώκει να διευκολύνει την ανάπτυξη των λιγότερων ευνοημένων περιοχών με μια μεταβίβαση πόρων από τις πλούσιες περιοχές. Ο κύριος αντικειμενικός σκοπός της ευρωπαϊκής διαρθρωτικής πολιτικής είναι η μείωση των υπάρχουσων περιφερειακών ανισοτήτων και η πρόληψη της δημιουργίας νέων κοινοτικών πόρων προς τις περιοχές που έχουν προβλήματα, μέσω των χρηματοοικονομικών μέσων της Κοινότητας που είναι γνωστά ως Διαρθρωτικά Ταμεία⁶.

Η κοινή περιφερειακή πολιτική της ΕΕ δεν επιδιώκει να αντικαταστήσει τις εθνικές περιφερειακές πολιτικές, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας τα κράτη-μέλη είναι εκείνα που με τις δικές τους περιφερειακές πολιτικές πρέπει να λύσουν τα περιφερειακά τους προβλήματα με την δημιουργία κατάλληλων υποδομών και την ενίσχυση των επενδύσεων

6. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει 4 Διαρθρωτικά Ταμεία:

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και το Χρηματοδοτικό μέσο προσανατολισμού της αλιείας (ΧΜΠΑ)

που δημιουργούν απασχολήσεις. Όμως η κοινή περιφερειακή πολιτική συντονίζει τις εθνικές περιφερειακές πολιτικές με τον ορισμό των γενικών κατευθύνσεων και τη διατύπωση ορισμένων αρχών που πρέπει να τηρούνται για να αποφεύγεται ο συναγωνισμός μεταξύ εθνικών ενισχύσεων των κρατών-μελών.

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση δηλώνει στο άρθρο 2 ότι η οικονομική και κοινωνική συνοχή είναι θεμελιώδης στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το άρθρο 158 (ΣΕΚ), διευκρινίζει ότι προκειμένου να προαχθεί η αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της η Κοινότητα αναπτύσσει και εξακολουθεί τη δράση της με σκοπό την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής της συνοχής η οποία αποσκοπεί στη μείωση των διαφορών μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτούντων περιοχών συμπεριλαμβανομένων και των αγροτικών περιοχών.

Για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής της Ένωσης χρειάζονται μερικές ελάχιστες κοινωνικές προδιαγραφές οι οποίες να λαμβάνουν υπόψη τα διάφορα εθνικά συστήματα καθώς και τις διάφορες ανάγκες και οικονομικές δυνάμεις των κρατών-μελών. Η δημιουργία ενός κοινοτικού πλαισίου ελαχίστων προδιαγραφών επιδιώκει να παρεμποδίσει τη χρησιμοποίηση κοινωνικών προδιαγραφών χαμηλού επιπέδου σαν μέσων αθέμιτου οικονομικού ανταγωνισμού ή σαν μέσων αύξησης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων ενός κράτους μέλους.

1.3 Τρόποι παρέμβασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα Κοινωνικής Πολιτικής

α) Νομοθεσία και συλλογικές συμβάσεις κοινοτικής κλίμακας

Για την επίτευξη των κοινών στόχων της κοινωνικής πολιτικής η ΕΕ έχει στη διάθεσή της μια σειρά νομοθετικών εξουσιών. Η άσκηση αυτών των εξουσιών γίνεται σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας βάσει των οποίων αξιολογούνται αφενός η ανάγκη για ανάληψη δράσης σε επίπεδο Ένωσης και αφετέρου η ένταση αυτής της δράσης. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα η Ένωση να προτείνει την καταλληλότερη μορφή νομοθεσίας για

την επίτευξη των στόχων με σεβασμό βέβαια των επιλογών των κρατών-μελών και αντίστοιχα τα κράτη-μέλη να διαμορφώνουν την πολιτική τους μέσα στα κοινοτικά πλαίσια.

β) Χρηματοοικονομική υποστήριξη και κίνητρα

Η Ένωση μέσω των διαρθρωτικών ταμείων παρέχει χρηματοοικονομική υποστήριξη για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής. Η δράση ιδιαίτερα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου αφορά και τις εξής πτυχές της κοινωνικής πολιτικής: την καταπολέμηση της ανεργίας και του αποκλεισμού, την υποστήριξη της ένταξης των νέων, την ενίσχυση των εκπαιδευτικών, επιστημονικών και τεχνολογικών υπηρεσιών και την κατάρτιση στον τομέα της υγείας.

γ) Κινητοποίηση και συνεργασία

Προκειμένου να επιτευχθούν οι κοινοί στόχοι στο Λευκό Βιβλίο, αναγνωρίζεται η ανάγκη για τη βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των προσπαθειών της Ένωσης και των προσπαθειών που καταβάλουν τα κράτη-μέλη για να αυξηθεί η συνεργασία και συγκέντρωση των σχετικών ενεργειών.

δ) Πληροφόρηση

Για να έχει η κοινωνική πολιτική πραγματικό αντίκτυπο στην καθημερινή ζωή των πολιτών της ΕΕ η Επιτροπή μεριμνά για την παροχή περισσότερης και καλύτερης πληροφόρησης στους πολίτες σχετικά με τα κοινωνικά τους δικαιώματα και τις δυνατότητες και εξελίξεις στον κοινωνικό τομέα.

ε) Ανάλυση των μελλοντικών τάσεων

Οι ραγδαίες εξελίξεις που σημειώνονται σήμερα στον κοινωνικό τομέα απαιτούν συλλογικό προβληματισμό και συντονισμένη δράση σ' ένα ολόκληρο φάσμα θεμάτων. Ως παραδείγματα των ραγδαίων αυτών εξελίξεων μπορούν να αναφερθούν οι αλλαγές στην οργάνωση του χρόνου εργασίας, οι κοινωνικές συνέπειες σε διάφορους επαγγελματικούς κλάδους κλπ. Στα πλαίσια διαχείρισης των αλλαγών αυτών η Επιτροπή αναπτύσσει έντονη ερευνητική δραστηριότητα στον κοινωνικό τομέα και εκπονεί διάφορες κλαδικές εκθέσεις στους τομείς της απασχόλησης, της κοινωνικής προστασίας κλπ.⁷

7. Σκούντζος, Θ., *Θεσμοί και πολιτικές ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Σταμούλης, σελ. 93-94

1.4 Η ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Η κοινή πολιτική απασχόλησης προσπαθεί να επιτύχει τον συντονισμό των εθνικών πολιτικών απασχόλησης των κρατών-μελών και των κοινών πολιτικών ιδίως στο οικονομικό και νομισματικό πεδίο, έτσι ώστε να προωθήσουν τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις και την απασχόληση, διατηρώντας συγχρόνως τη σταθερότητα των τιμών. Οι κατευθύνσεις που εγκρίνονται κάθε χρόνο για την απασχόληση από το Συμβούλιο, βοηθούν τα κράτη-μέλη να καταστρώσουν τις δικές τους στρατηγικές για την απασχόληση με ταυτόχρονη επιδίωξη κοινών στόχων που είναι κυρίως: η βελτίωση των δυνατοτήτων απασχόλησης με έμφαση στην κατάλληλη κατάρτιση, η ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας, η ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας του εργατικού δυναμικού και η εμπέδωση των ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες.

Παρακάτω εξετάζεται το πρόβλημα της απασχόλησης και της κοινωνικής ασφάλισης, πως αντιμετωπίζονται από την κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς επίσης και ορισμένες προοπτικές για την επίλυσή τους.

Απασχόληση

Το σοβαρότερο κοινωνικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η σήμερα η ΕΕ είναι τα υψηλά ποσοστά ανεργίας. Στα πλαίσια αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού, μέσω αυξήσεως των θέσεων απασχόλησης, η Επιτροπή έχει εκδώσει το Λευκό Βιβλίο για την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση.

Στο εν λόγω Βιβλίο η Επιτροπή διατυπώνει τη στρατηγική για την απασχόληση στο ευρύτερο οικονομικό, εργασιακό και κοινωνικό πλαίσιο της Ένωσης. Τα βασικά χαρακτηριστικά της στρατηγικής της απασχόλησης είναι οι μεγάλες διαρθρωτικές αλλαγές, η αύξηση των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης και η μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας έτσι ώστε η Ένωση να ξεφύγει από την χαμηλή απασχόληση και την υψηλή ανεργία. Για να υποστηριχθεί η στρατηγική της απασχόλησης και της ανάπτυξης γενικότερα χρειάζεται αύξηση των εταιρικών σχέσεων μεταξύ του εθνικού, του

περιφερειακού και του τοπικού επιπέδου καθώς επίσης και μεταξύ των διάφορων κοινωνικών συστημάτων.

Στο σχέδιο δράσης που βασίζεται στο Λευκό Βιβλίο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προσδιόριζε επτά τομείς στους οποίους τα κράτη-μέλη θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή:

- Βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης
- Βελτίωση της ευελιξίας στο πλαίσιο των επιχειρήσεων και στην αγορά εργασίας
- Αναδιοργάνωση της εργασίας σε επίπεδο επιχειρήσεων
- Πραγματοποίηση εστιασμένων μειώσεων του έμμεσου κόστους του εργατικού δυναμικού (υποχρεωτικές εισφορές), κυρίως στη λιγότερη ειδικευμένη εργασία
- Καλύτερη χρησιμοποίηση των δημόσιων πόρων που προορίζονται για την καταπολέμηση της ανεργίας
- Ανάπτυξη της απασχόλησης σε συνάρτηση με τις νέες απαιτήσεις.

Η ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση προϋποθέτει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση όπου όλες οι σχετικές πολιτικές θα αλληλοϋποστηρίζονται προκειμένου να συμβάλουν στην καταπολέμηση της ανεργίας⁸.

Τα διαρθρωτικά προβλήματα της ανεργίας υπερβαίνουν τη μεταρρύθμιση των εθνικών συστημάτων απασχόλησης και υποχρεώνουν πρόβλεψη μιας νέας αντίληψης περί του περιεχομένου και του ρόλου της εργασίας στις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να στραφούν προς ενεργές πολιτικές απασχόλησης:

- με τη μεταρρύθμιση των εθνικών διοικητικών συστημάτων απασχόλησης προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητά τους, με την παροχή εξατομικευμένης υποστήριξης στους ανέργους από τις υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας
- με την ευρύτερη κινητοποίηση των δυνατοτήτων της άσκησης ενεργητικών πολιτικών για την απασχόληση σε τοπικό επίπεδο

8. Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η., *Η κοινωνική Ευρώπη: Ελλείματα και Προοπτικές*, Σιδέρης, Αθήνα 2002

- με την προώθηση των δυνατοτήτων απασχόλησης των νέων χωρίς επαγγελματικά προσόντα με μια ενιαία προσέγγιση κατάρτισης και ένταξης
- Τέλος με τον καλύτερο συνδυασμό των συστημάτων φορολόγησης και κοινωνικής προστασίας.

Κοινωνική ασφάλιση

Τα συλλογικά συστήματα κοινωνικής προστασίας συνυπάρχουν με την ιδιωτική ασφάλιση. Σε πολλά κράτη-μέλη πραγματοποιούνται ή σχεδιάζονται μεταρρυθμίσεις των συστημάτων κοινωνικής προστασίας: διαφοροποίηση των πηγών χρηματοδότησης μέσω της καταφυγής στη φορολογία, προσπάθεια εξισορρόπησης μεταξύ της υποχρεωτικής και της συμπληρωματικής κοινωνικής προστασίας κλπ. Σε ορισμένα κράτη-μέλη υπάρχει συναίνεση μεταξύ των εργοδοτών, των εργαζομένων και του κράτους για να δοθεί προτεραιότητα στην συντόμευση του επαγγελματικού βίου μεγαλύτερης ηλικίας πληθυσμού ως μέσου καταπολέμησης της ανεργίας και παροχής ευκαιριών στους νέους. Αντιθέτως άλλα κράτη εφαρμόζουν μεταρρυθμίσεις με σκοπό να αυξηθεί η ηλικία συνταξιοδότησης για την ανακούφιση των δημοσίων συνταξιοδοτικών συστημάτων.

Με δεδομένες τις κοινές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα κράτη-μέλη και λόγω της στρατηγικής για την απασχόληση, είναι ιδιαίτερα σκόπιμο να γίνει μια συζήτηση για τα θέματα αυτά σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τα θέματα θα πρέπει να είναι τα εξής:

- Οι προκλήσεις που προκύπτουν από την αναμενόμενη επιδείνωση της σχέσης ανάμεσα στο μέγεθος του εργατικού δυναμικού και στον αριθμό των συνταξιούχων
- Πως η κοινωνική προστασία μπορεί να γίνει πιο ευνοϊκή προς την απασχόληση
- Πως θα επιτευχθεί η ικανοποιητική χρηματοδότηση της κοινωνικής προστασίας
- Ποιες είναι οι εφικτές αλλαγές στην οργάνωση των συστημάτων περιθαλψης.

Η εναρμόνιση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Όμως υπάρχει μια γενική συμφωνία στα κράτη-μέλη ως προς την

ανάγκη εκσυγχρονισμού της κοινωνικής ασφάλισης γύρω από τους εξής άξονες :

- Πρέπει να διατηρηθεί το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο που βασίζεται στις κοινές αξίες και στην πεποίθηση ότι οι οικονομικές επιδόσεις συμβαδίζουν με την κοινωνική προστασία

- Για την διαφύλαξη της κοινωνικής προστασίας, είναι αναγκαία η μεταρρύθμιση των συστημάτων και η προσαρμογή τους στη σημερινή κοινωνία

- Τα κράτη-μέλη πρέπει να επωφεληθούν το ένα από την εμπειρία του άλλου

- Οι πόροι που διατίθενται στα συστήματα παροχών πρέπει να προσανατολισθούν προς την απασχόληση.⁹

1.5 Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την απασχόληση

Είναι πλέον εμφανές ότι η μείωση της ανεργίας απαιτεί μια ενεργητική κοινωνική πολιτική για την απασχόληση. Αυτή προϋποθέτει μια νέα ριζικά χρησιμοποίηση των εργαλείων που μπορούν να επηρεάσουν την απασχόληση, όπως η κατάργηση των διοικητικών, φορολογικών και άλλων κινήτρων. Το παιδαγωγικό σύστημα, η νομοθεσία της εργασίας, οι συμβάσεις εργασίας, τα συστήματα συλλογικής διαπραγμάτευσης, κοινωνικής προστασίας καθώς και οι συνθήκες διαχείρισης των επιχειρήσεων αποτελούν τα «εθνικά συστήματα απασχόλησης».

Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, τα κράτη-μέλη είναι εκείνα που πρέπει να πάρουν τη μεγαλύτερη πλειοψηφία των μέτρων που χρειάζονται για την αντιμετώπιση της κατάστασης της απασχόλησης στη χώρα τους. Όμως η Ένωση μπορεί και πρέπει να τους προσφέρει σημαντική υποστήριξη, παρέχοντας ένα βήμα στο οποίο παρατίθενται οι διάφορες εμπειρίες και καλές πρακτικές και όπου μπορεί να συμφωνηθεί μια συνολική στρατηγική, και προσφέροντας μια συγχρηματοδότηση των εθνικών μέτρων μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

9. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, COM (97) 102, 12 Μαρτίου 1997

Παρακάτω θα δούμε πως η Ευρωπαϊκή Ένωση προχωράει στη διαμόρφωση της κοινής στρατηγικής για την απασχόληση, η οποία συντονίζει τις πολιτικές των κρατών-μελών σε αυτό το πεδίο.

1.5.1 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ και η απασχόληση

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ θέτει μεταξύ των στόχων της Ένωσης, που αναφέρονται στο άρθρο 2 (ΣΕΕ), την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής προόδου και ενός υψηλού επιπέδου απασχόλησης. Ο νέος τίτλος για την απασχόληση της Συνθήκης ΕΚ καλεί τα κράτη μέλη και την Κοινότητα να εργάζονται για την ανάπτυξη συντονισμένης στρατηγικής για την απασχόληση και ιδίως για τη δημιουργία εξειδικευμένου, εκπαιδευμένου και ευπροσάρμοστου εργατικού δυναμικού. Προς επίτευξη αυτού του σκοπού, τα κράτη-μέλη πρέπει να θεωρούν την προώθηση της απασχόλησης ως θέμα κοινού ενδιαφέροντος και να συντονίζουν τη σχετική δράση τους στα πλαίσια του Συμβουλίου. Η Κοινότητα συμβάλει στην επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης ενθαρρύνοντας την συνεργασία μεταξύ κρατών-μελών, υποστηρίζοντας και εάν χρειάζεται, συμπληρώνοντας τη δράση τους. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξετάζει κατ' έτος την κατάσταση της απασχόλησης στην Κοινότητα και εκδίδει σχετικά συμπεράσματα βάση των οποίων το Συμβούλιο χαράζει κατ' έτος κατευθυντήριες γραμμές, τις οποίες τα κράτη-μέλη λαμβάνουν υπόψη στις πολιτικές τους για την απασχόληση. Το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο (με συναπόφαση) μπορούν να θεσπίζουν μέτρα ενθάρρυνσης για τη διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών και να υποστηρίξει τη δράση τους στον τομέα της απασχόλησης μέσω πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στην ανάπτυξη ανταλλαγής πληροφοριών και δοκιμασμένων πρακτικών.

Το άρθρο 126 παράγραφος 1 ορίζει ότι η συμβολή των κρατών-μελών στην επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης πρέπει να συμβιβάζεται με τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών που διαμορφώνονται σύμφωνα με το άρθρο 99 παράγραφος 2.

1.5.2 Κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση

Το Συμβούλιο που συνεδρίασε στο Λουξεμβούργο τον Νοέμβριο του 1997 συμφώνησε να καθορίζονται από το 1998 και έπειτα κατευθυντήριες

γραμμές για την απασχόληση και τόνισε την ανάγκη κινητοποίησης των διαφόρων κοινοτικών πολιτικών υπέρ της απασχόλησης. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές βοηθούν τα κράτη-μέλη να καταστρώσουν τις δικές τους στρατηγικές διατηρώντας τη διάρθρωση σε τέσσερις πυλώνες που αποφασίστηκε το 1998: βελτίωση της απασχολησιμότητας δηλ. παροχή στους ανέργους των καλύτερων δυνατών ευκαιριών για να βρουν απασχόληση.¹⁰

Σκοπός των κατευθυντηρίων γραμμών του 1998 ήταν να εξασφαλίσουν ότι η οικονομική ανάκαμψη θα συνοδεύεται όχι μόνο από υψηλό επίπεδο δημιουργίας θέσεων εργασίας, αλλά και από σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον και ότι ο ευνοϊκός αυτός συνδυασμός θα έχει διάρκεια. Οι δράσεις των κρατών-μελών συνεπώς έπρεπε να ενταχθούν σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση και να συνδυαστούν σε μια γενική στρατηγική. Η ολοκληρωμένη αυτή προσέγγιση προσέφερε το κατάλληλο πλαίσιο για την επίτευξη, τόσο της ευελιξίας που ήταν απαραίτητη για την προσαρμογή στην εξέλιξη των όρων αγοράς, όσο και της εξασφάλιση «καλών» θέσεων απασχόλησης για τους εργαζόμενους.

Μέχρι τα μέσα Ιουνίου κάθε κράτος-μέλος πρέπει να υποβάλει στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή έκθεση περί της εφαρμογής του προηγούμενου εθνικού σχεδίου δράσης. Πριν από το τέλος του έτους, το Συμβούλιο υιοθετεί τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση στα κράτη-μέλη κατά το επόμενο έτος.

Η Επιτροπή εποπτεύει την στρατηγική απασχόλησης που ακολουθεί κάθε κράτος-μέλος και δημοσιεύει ετησίως μια έκθεση για τα ποσοστά απασχόλησης, στην οποία εξετάζεται η συμβολή κάθε κράτους-μέλους με σκοπό την αύξηση των ποσοστών αυτών σαν γενικού στόχου οικονομικής πολιτικής.

Η απόφαση του Συμβουλίου έχει ως κύριους στόχους: την ενθάρρυνση της συνεργασίας στο πεδίο της απασχόλησης όσον αναφορά την ανάλυση, την έρευνα και την παρακολούθηση και τον προσδιορισμό ορθών αποφάσεων.

10. Απόφαση 2001/ 63 και σύσταση του Συμβουλίου, EEL 22, 24.01.2001, βλ. στο Μούσης, Ν., *Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Παπαζήση, 2002, σελ.81

1.5.3. Το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο Απασχόλησης

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας (3-4 Ιουνίου 1999) ανέλαβε την πρωτοβουλία για ένα Ευρωπαϊκό Σύμφωνο Απασχόλησης το οποίο στοχεύει στη συνεχή μείωση της ανεργίας. Το Σύμφωνο αυτό ενώνει όλα τα μέτρα της Ένωσης για την ανεργία σε ένα σύνολο το οποίο είναι διαρθρωμένο σε τρεις πυλώνες και αποτελούν τις εξής διαδικασίες:

- ✓ ευρεία διαρθρωτική μεταρρύθμιση και εκσυγχρονισμός για τη βελτίωση της ικανότητας για καινοτομίες των αγορών εργασίας, υπηρεσιών και κεφαλαίων
- ✓ συντονισμός της οικονομικής πολιτικής και βελτίωση της αμοιβαίας συνεργασίας μεταξύ των μισθολογικών εξελίξεων και της νομισματικής, δημοσιονομικής και φορολογικής πολιτικής μέσω μακροοικονομικού διαλόγου που στοχεύει στη διατήρηση της δυναμικής λειτουργίας μιας μη πληθωριστικής ανάπτυξης
- ✓ περαιτέρω ανάπτυξη και καλύτερη εφαρμογή της συντονισμένης στρατηγικής για τη βελτίωση της απασχολησιμότητας, του επιχειρηματικού πνεύματος, της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των εργαζομένων σε αυτές καθώς επίσης και των ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες στην εξεύρεση εργασίας.¹¹

Με τους τρεις αυτούς πυλώνες, οι οποίοι αλληλοϋποστηρίζονται και αλληλοενισχύονται μεταξύ τους, η Ένωση στηρίζει την πολιτική της για περισσότερη απασχόληση σε μια συνολική στρατηγική που αποβλέπει στην ενίσχυση της ανάπτυξης των ευρωπαϊκών οικονομιών. Σκοπός του Συμφώνου είναι να εξασφαλιστεί ότι τα επίπεδα αυτά δρουν ταυτόχρονα σε μια συνεχή βάση, έτσι ώστε να προωθείται η απασχόληση με ταυτόχρονη διατήρηση της σταθερότητας σε όλα τα κράτη-μέλη της Κοινότητας.

Συμπερασματικά, το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για την Απασχόληση έθεσε σε σταθερή βάση τις συνθήκες για μια μακροοικονομική πολιτική που στοχεύει στην ανάπτυξη και στην απασχόληση με παράλληλη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και προώθηση της καινοτομίας και της παραγωγικότητας μέσω διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στις αγορές αγαθών, υπηρεσιών και εργασίας.

11. Μούσης, Ν., *Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Παπαζήση, 2002, σελ.82

1.6 ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Υπό την ευρεία έννοια του όρου η κοινωνική προστασία περιλαμβάνει την κοινωνική ασφάλιση. Βασική προϋπόθεση για την ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή εντός της Ένωσης είναι η παροχή επαρκούς κοινωνικής προστασίας όπως είναι η υγειονομική περίθαλψη, η αποζημίωση ανεργίας, οι συντάξεις, τα οικογενειακά επιδόματα κλπ. Χωρίς την προστασία αυτή οι υπάρχουσες ανισότητες μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής προστασίας των κρατών-μελών θα είχαν αρνητικές συνέπειες στα άτομα που μετακινούνται από χώρα σε χώρα, δηλ. θα κινδύνευαν να χάσουν μέρος ή όλα τα κεκτημένα δικαιώματα κοινωνικής προστασίας που τους παρέχει η εθνική νομοθεσία στην περίπτωση που μετακινηθούν για εργασία ή ανεύρεση εργασίας σε άλλη χώρα.

Η συνολική προσέγγιση της ΕΕ στα θέματα κοινωνικής προστασίας δεν είναι η εναρμόνιση των υπάρχόντων εθνικών συστημάτων αλλά η παροχή ικανοποιητικής προστασίας σ' όλους τους εργαζομένους. Πράγματι τα συστήματα κοινωνικής προστασίας των κρατών-μελών που βασίζονται σε μακροχρόνιες παραδόσεις και διαφορετικές συνθήκες είναι δύσκολο να υποστούν ριζικές αλλαγές ώστε να εναρμοστούν μεταξύ τους.

Γι' αυτό η ΕΕ, χωρίς να θίγει τα συστήματα κοινωνικής προστασίας, καταστρώνει μια στρατηγική για τη σύγκλιση των στόχων τους. Προς τον σκοπό αυτό η Επιτροπή έχει θέσει σε λειτουργία ένα σύστημα αμοιβαίας πληροφόρησης για την κοινωνική προστασία.

Επίσης, η Επιτροπή στα πλαίσια εφαρμογής του κοινοτικού χάρτη έχει δώσει δύο κατευθυντήριες γραμμές προς τα κράτη-μέλη:

Η πρώτη γραμμή αναφέρεται στην ένταξη του συστήματος προστασίας των πιο στερημένων ατόμων και στην αναγνώριση του γενικού δικαιώματος σε εγγυημένους πόρους και παροχές για κάθε άτομο που κατοικεί σε κράτος-μέλος και στερείται επαρκής πόρους.

Η δεύτερη αναφέρεται στη σύγκλιση των στόχων για την κοινωνική προστασία και της πολιτικής ώστε να αυξηθεί η κινητικότητα των ατόμων και να μειωθεί ο ανταγωνισμός μεταξύ εθνικών συστημάτων προστασίας, που οδηγεί στη υποβάθμισή της.

Ο όρος κοινωνική προστασία υπό στενή έννοια θεωρείται η κοινωνική ασφάλιση. Τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης παίζουν σημαντικό κοινωνικοοικονομικό ρόλο καθώς εξασφαλίζουν την ανακατανομή των εισοδημάτων και την κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη. Βέβαια τα συστήματα αυτά αντιστοιχούν σε παραδόσεις και σε «κοινωνικά κεκτημένα» διάφορα σε κάθε κράτος-μέλος που δεν είναι εύκολο να αλλάξουν. Όμως, μέσα σε μία ενιαία αγορά και ακόμη περισσότερο σε μια οικονομική και νομισματική ένωση, οι διαφορές των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης μπορεί να προκαλούν αποκλίσεις του ανταγωνισμού να παρεμποδίζουν την ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων και να εντείνουν τις περιφερειακές ανισότητες. Γι' αυτό χωρίς να θίγονται τα ίδια τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, χρειάζεται μια στρατηγική για τη σύγκλιση των στόχων τους.

Τα συστήματα κοινωνικής προστασίας των κρατών-μελών αντιμετωπίζουν μια σειρά από σημαντικές κοινές προκλήσεις, π.χ. την ανάγκη να προσαρμοστούν στις μεταβολές της εργασίας, στις νέες οικογενειακές δομές και στις θεαματικές δημογραφικές αλλαγές των επόμενων δεκαετιών. Όλα τα κράτη-μέλη προβαίνουν την εποχή αυτή σε επανεξέταση ή μεταρρύθμιση των συστημάτων τους για την κοινωνική προστασία. Για την αντιμετώπιση των εν λόγω προκλήσεων αναπτύχθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 ένας κοινός προβληματισμός σε επίπεδο ΕΕ, με στόχο να μπορέσουν τα κράτη μέλη να διδαχθούν από τις εμπειρίες και να βοηθούν στη διαχείριση των κοινών αυτών προκλήσεων.

Στο πεδίο της κοινωνικής προστασίας η άσκηση της κοινοτικής αρμοδιότητας προσκρούει κατ' αρχήν στο γεγονός ότι η κοινωνική προστασία εμφανίζεται στενά δεμένη με το κράτος έθνος, σε σημείο που το κράτος πρόνοιας ν' αποτελεί βασικό νομιμοποιητικό παράγοντα του κράτους έθνους. Περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη κρατική παρέμβαση, η διαρρύθμιση της κοινωνικής προστασίας δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από το κράτος. Στα κράτη-μέλη της Κοινότητας υπάρχει ένα σημαντικό κεκτημένο στο πεδίο της κοινωνικής προστασίας και η κοινοτική παρέμβαση δικαιολογείται μόνο για την κάλυψη των κενών που υπάρχουν σε ορισμένες χώρες.

Η κοινοτική παρέμβαση θεωρήθηκε σε μεγάλο βαθμό περιττή με το σκεπτικό ότι τα συστήματα θα συγκλίνουν μόνα τους κάτω από την πίεση των μηχανισμών της αγοράς. Υποστηρίχθηκε ότι υπάρχει σημαντική αλληλεξάρτηση μεταξύ μισθών και ασφαλιστικών εισφορών σε χώρες με το ίδιο περίπου εργατικό κόστος οι υψηλότερες εισφορές αντισταθμίζονται από χαμηλότερες αποδοχές (π.χ. Γαλλία, Ελλάδα) και αντίστροφα (π.χ. Δανία).¹²

Τελικά διαπιστώνεται ότι έχει επικρατήσει η άποψη σύμφωνα με την οποία η Κοινότητα πρέπει να επιδιώξει την εξασφάλιση της ισοδυναμίας των οικονομικών επιδράσεων της κοινωνικής προστασίας. Η άποψη αυτή θεμελιώνεται στους κινδύνους που περικλείει η διόγκωση των κοινωνικών δαπανών για τη μακρο-οικονομική ισορροπία των κρατών-μελών.

Η Επιτροπή διαβλέποντας αυτούς τους κινδύνους πρότεινε σε έγγραφό της του 1986 τρόπους σύγκλισης των συστημάτων χρηματοδότησης της κοινωνικής προστασίας. Μπροστά όμως στις δυσκολίες που συνάντησε η πραγματοποίηση αυτού του εγχειρήματος η Επιτροπή αναγκάστηκε να περιοριστεί στην υποβολή των συστάσεων σχετικά με τα κοινά κριτήρια που αφορούν την επάρκεια πόρων και παροχών στα συστήματα κοινωνικής προστασίας.¹³

1.7 Κοινωνική και οικονομική ένταξη

Τα παραδοσιακά συστήματα κοινωνικής προστασίας στην Ευρώπη που βασίζονται στην έννοια του κράτους πρόνοιας αποτελούν ένα σημαντικό επίτευγμα που πρέπει να διατηρηθεί. Ωστόσο, είναι επίσης σαφές ότι θα έπρεπε να γίνει μετάβαση από περισσότερο παθητικά μέτρα διατήρησης του εισοδήματος σε ενεργά μέτρα της αγοράς εργασίας που θα αποβλέπουν στην εξασφάλιση της οικονομικής και κοινωνικής ένταξης.

Η μετάβαση γίνεται περισσότερο επιτακτική για τις επόμενες δεκαετίες κατά τις οποίες θα λάβουν χώρα σημαντικές δημογραφικές εξελίξεις όπως η γήρανση του πληθυσμού καθώς επίσης και η αλλαγή στα οικογενειακά πρότυπα.

12. Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η., *Σύγκλιση Συστημάτων Κοινωνικής Ασφάλισης στη Δυτική Ευρώπη*, Σιδέρης, Αθήνα 1992

13. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, COM (86) 410 τελικό

Η Επιτροπή παρακολουθεί τις παραπάνω μεταβολές και διαμορφώνει την πολιτική της προς δύο βασικές κατευθύνσεις:

- ❖ Διατήρηση και προσαρμογή του Ευρωπαϊκού προτύπου του κράτους πρόνοιας.

Όλα τα κράτη-μέλη αποδέχονται ότι για να καταστεί δυνατή η συνύπαρξη διαφορετικών εθνικών συστημάτων κοινωνικής προστασίας και για να τους δοθεί η δυνατότητα να συμβαδίσουν αρμονικά προς την κατεύθυνση των θεμελιωδών στόχων της Ένωσης, θα πρέπει να προωθήσουν την σύγκλιση των πολιτικών τους για κοινωνική προστασία θέτοντας κοινούς στόχους ως δείκτες της κατεύθυνσης προς την οποία τροποποιούνται τα συστήματά τους ώστε να ληφθούν υπόψη οι προκλήσεις που δημιουργούνται από τις δημογραφικές και τις άλλες μεταβολές.

Η Επιτροπή αναλύει την πολιτική κοινωνικής προστασίας στα κράτη-μέλη και σε συνεργασία με αυτά αξιολογεί τα αποτελέσματά τους ώστε καθένα από αυτά να μπορεί να επωφεληθεί από την εμπειρία των άλλων. Με βάση την ανταλλαγή εμπειριών η Επιτροπή προβαίνει σε συστάσεις για την προσαρμογή των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στις μεταβαλλόμενες οικογενειακές δομές, για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης με βάση κοινές κατευθυντήριες γραμμές, για την μακροπρόθεσμη ασφάλιση υγείας.

- ❖ Προώθηση της κοινωνικής ένταξης όλων των πολιτών

Οι σύγχρονες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες τείνουν να αποκλείουν ορισμένες κοινωνικές ομάδες από τον κύκλο των ευκαιριών, ενώ η περιθωριοποίηση αυτών αποτελεί πρόκληση για την κοινωνική συνοχή της Ένωσης. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν άτομα με ειδικές ανάγκες μακροχρόνια άνεργοι, άτομα που αποκλείονται από την οικονομική και κοινωνική ζωή κλπ.¹⁴

1.8 Αλληλεξάρτηση κοινωνικής προστασίας, ανάπτυξης και απασχόλησης

Η αύξηση των υποχρεώσεων του κοινωνικού κράτους σε συνδυασμό με την ανάγκη διατήρησης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων,

14. Σκούντζος, Θ., *Θεσμοί και πολιτικές ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Σταμούλης,

οδήγησε αρχικά στην αύξηση των εισφορών των εργαζομένων ή και των κρατικών επιδοτήσεων και στη διατήρηση του ύψους των εργοδοτικών εισφορών. Έτσι, μεταξύ του 1980 και του 1991, σε όλα τα κράτη-μέλη εκτός του Βελγίου, παρατηρήθηκε πτωτική τάση στο ποσοστό της κοινωνικής προστασίας που χρηματοδοτείται με εισφορές των εργοδοτών, με μείωση στο σύνολο της Κοινότητας τεσσάρων ποσοστιαίων μονάδων (από 45% σε 41%). Η μείωση αυτή αντισταθμίστηκε με αύξηση του ποσοστού που προέρχεται από τις εισφορές των εργαζομένων (στις χώρες όπου υπήρχαν τέτοια περιθώρια όπως για παράδειγμα στη Γερμανία, στη Γαλλία και στην Ιρλανδία), είτε του δημοσίου (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο) είτε και των δύο ταυτοχρόνως (Κάτω Χώρες, Πορτογαλία).¹⁵

Στο επίπεδο των κοινωνικών ασφαλίσεων υποστηρίχθηκε ότι θα είναι μεγάλος ο πειρασμός για τα κράτη να μειώσουν τις ασφαλιστικές εισφορές προκειμένου να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεών τους. Η μείωση των εισφορών θα μπορούσε να φορά μόνο τις εργοδοτικές εισφορές και να αντισταθμίζεται από την αύξηση των εισφορών των εργαζομένων ή της κρατικής συμμετοχής στις κοινωνικές δαπάνες.

Τα κράτη-μέλη επιδιώκοντας τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την ανάκαμψη των οικονομιών τους, μπορούν θεωρητικά να προβούν σε περικοπές των κοινωνικών δαπανών προκειμένου να επιτύχουν μείωση των κοινωνικοασφαλιστικών επιβαρύνσεων και φόρων. Οι περικοπές παροχών είναι πολιτικά εφικτές στα ανεπτυγμένα κοινωνικά κράτη, εφόσον βέβαια δεν θίγουν τα βασικά χαρακτηριστικά του κράτους πρόνοιας.

Όσο αφορά την αλληλεξάρτηση που υπάρχει μεταξύ του εύρους της κοινωνικής προστασίας και της οικονομικής ανάπτυξης των κρατών-μελών της Κοινότητας παρατηρείται ότι, οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας (μετρούμενες ως προς τη μέση δαπάνη ανά κάτοικο) είναι τόσο υψηλότερες όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης των κρατών-μελών. Από την άλλη πλευρά η ουσιαστική κοινωνική προστασία μπορεί να διευκολύνει την οικονομική πρόοδο στο βαθμό που αποτελεί δυναμικό.

15. Επιτροπή ΕΚ, Η κοινωνική προστασία στην Ευρώπη για το 1993, Κεφ. 3, πίνακας 7, και Η Απασχόληση στην Ευρώπη - 1994, COM (94) 381 τελικό της 14.09.94, ιδίως Κεφ.6

παράγοντα κοινωνικής συνοχής και διευκολύνει την προσαρμογή στις κοινωνικές αλλαγές. Έτσι η κοινωνική προστασία θα αναπτύσσεται παράλληλα με την οικονομική ανάπτυξη των κρατών-μελών και δεν θα υπάρχει κίνδυνος για μείωση της ανταγωνιστικότητας λόγω κόστους.

Τα κράτη-μέλη, προκειμένου να διατηρήσουν τις κοινωνικές παροχές στο ίδιο επίπεδο και ταυτόχρονα να μειώσουν τις κοινωνικοασφαλιστικές επιβαρύνσεις, θα μπορούσαν να αυξήσουν τους φόρους. Οι Ευρωπαίοι πολίτες σε ποσοστό 66% πιστεύουν ότι το κράτος οφείλει να προσφέρει ένα ευρύ φάσμα παροχών κοινωνικής προστασίας έστω και αν αυτό συνεπάγεται με αύξηση των φόρων και των εισφορών¹⁶. Στην πράξη όμως η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης προσκρούει στις αντιρρήσεις του κοινωνικού συνόλου όπως για παράδειγμα: στη Σουηδία το κοινωνικό σύνολο συνειδητοποίησε ότι η διατήρηση των κοινωνικών παροχών στο ίδιο επίπεδο θα συνεπαγόταν με αύξηση των φορολογικών και κοινωνικών επιβαρύνσεων όπου το αποτέλεσμα θα ήταν σε βάρος της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Στην Ελλάδα τα φορολογικά έσοδα παραμένουν χαμηλά λόγω της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής.¹⁷

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στη Λευκή Βίβλο για την Ανάπτυξη, Απασχόληση και Ανταγωνιστικότητα, διαπιστώνει ότι τα φορολογικά και κοινωνικοασφαλιστικά συστήματα επιβαρύνουν υπέρμετρα το εργατικό κόστος και δημιουργούν αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση.

Στην εξέλιξη του εκσυγχρονισμού του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου, εμφανίζεται αναγκαία και η μετεξέλιξη των ήδη αναπτυγμένων ευρωπαϊκών συστημάτων κοινωνικής προστασίας, προκειμένου να προσαρμοστούν στο νέο πρότυπο ενός ενεργού κράτος-πρόνοιας. Στον πίνακα 1.1 που ακολουθεί βλέπουμε τις δαπάνες για την αγορά εργασίας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το έτος 1995.

16. Πηγή Ευρωβαρόμετρο, όπως αναφέρεται στην Καθημερινή 4.3.1995, βλ. στο Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η., *Η κοινωνική Ευρώπη: Ελλείματα και Προοπτικές*, Σιδέρης, Αθήνα 2002 σελ. 44

17. Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η., *Η κοινωνική Ευρώπη: Ελλείματα και Προοπτικές*, Σιδέρης, Αθήνα 2002, σελ. 44-45

Πίνακας 1.1 Δαπάνες των κρατών-μελών για την Αγορά Εργασίας το 1995
(ως ποσοστό του ΑΕΠ)

ΧΩΡΕΣ	Ενεργητικές Δαπάνες	Παθητικές Δαπάνες	Συνολικές Δαπάνες	Ποσοστό Ανεργίας (%)
Ελλάδα	0,3	0,4	0,7	9,1
Λουξεμβούργο	0,2	0,6	0,8	2,9
Ην. Βασίλειο	0,3	1,4	1,7	8,8
Πορτογαλία	0,4	1,0	1,4	7,3
Αυστρία	0,2	1,2	1,4	3,8
Γαλλία	1,2	1,8	3,0	11,5
Ισπανία	0,4	2,7	3,1	22,9
Γερμανία	1,2	2,0	3,2	8,2
Ολλανδία	1,0	3,0	4,0	7,3
Βέλγιο	1,4	2,8	4,2	9,9
Ιρλανδία	1,4	2,9	4,3	12,4
Σουηδία	3,0	2,2	5,2	9,2
Φινλανδία	1,5	3,6	5,1	17,2
Δανία	2,4	4,5	6,9	7,1

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Η Απασχόληση στην Ευρώπη, 1996.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας έλαβε μέτρα για την κοινωνική προστασία για να εξασφαλισθεί η διατηρησιμότητα των συνταξιοδοτικών σχημάτων έως το 2010-2020. Για τον λόγω αυτό δημιουργήθηκε μία ομάδα υπαλλήλων όπου η Επιτροπή πρότεινε να ονομαστεί Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Κοινωνικής Προστασίας (ΕΕΚΠ). Η επιτροπή αυτή αποτελείται από δύο εκπροσώπους διορισμένους από κάθε κράτος-μέλος και δύο εκπροσώπους της Επιτροπής με σκοπό την εξέταση των πολιτικών της κοινωνικής προστασίας στα κράτη-μέλη για την ανταλλαγή πληροφοριών, εμπειριών και σωστών αποφάσεων ενώ παράλληλα θα συντάσσει και μία ετήσια έκθεση για την κοινωνική προστασία η οποία θα προορίζεται για το Συμβούλιο.¹⁸

18. Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η., *Η κοινωνική Ευρώπη: Ελλείματα και Προοπτικές*, Σιδέρης, Αθήνα 2002, σελ. 45-47

Πίνακας 1.2. Δημόσιες Δαπάνες για την Απασχόληση και την Ανεργία
(ως ποσοστό του ΑΕΠ)

ΧΩΡΕΣ	1993	1994	1995	1996	1997
Αυστρία	1,77	1,89	1,80	1,81	1,73
Βέλγιο	4,30	4,28	4,16	4,26	3,96
Γαλλία	3,99	3,23	3,09	3,16	3,22
Γερμανία	4,20	3,66	3,75	3,99	3,80
Δανία	7,47	7,16	6,55	6,27	5,81
Ελλάδα	0,72	0,68	0,88	0,89	0,85
Ην. Βασίλειο	2,22	2,18	1,70	1,44	1,19
Ιρλανδία	-	4,67	4,39	4,07	-
Ισπανία	3,98	3,72	3,25	2,79	2,43
Ιταλία	-	2,48	2,00	1,96	-
Λουξεμβούργο	0,88	0,78	0,80	0,95	0,97
Ολλανδία	4,42	4,64	4,72	5,72	5,28
Πορτογαλία	1,80	1,83	1,73	1,77	-
Σουηδία	5,79	5,73	5,52	4,62	4,25
Φινλανδία	6,70	6,36	5,59	5,42	4,78
Μέσος Όρος ΕΕ	3,71	3,55	3,33	3,27	3,19

Πηγή: ΟΟΣΑ, Employment Outlook, 1997 (έτη 1993 και 1994) και 1999 (έτη 1995,1996, 1997)

Από την επισκόπηση του πίνακα 1.2 διαπιστώνεται ότι οι δημόσιες δαπάνες για τη απασχόληση και την ανεργία από το 1993 έως το 1997 έχουν μειωθεί. Η Δανία διακρίνεται με ποσοστό 5,81% έναντι 7,47% που είχε το 1993. Ακολουθούν η Ολλανδία με ποσοστό 5,28% έναντι 4,42%, η Σουηδία με ποσοστό 4,25% έναντι 5,79 και το Βέλγιο με ποσοστό 3,96% έναντι 4,30%. Όσον αφορά τα αντίστοιχα ποσοστά της Ελλάδας είναι τα μικρότερα ποσοστά στην Ευρωπαϊκή Ένωση όμως, σε σύγκριση με τα ποσοστά του 1993 παρατηρούμε ότι το ποσοστό των δαπανών για την ανεργία και την απασχόληση στο διάστημα των τεσσάρων αυτών χρόνων έχει αυξηθεί από 0,72% σε 0,85%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο τομέας της «Κοινωνικής Οικονομίας» ή όπως συχνά αναφέρεται και ως «Τρίτος Τομέας» ή «Μη Κερδοσκοπικός Τομέας» αναδείχθηκε και ήλθε στο προσκήνιο διεθνώς στα μέσα της δεκαετίας του '70. Απαρτίζεται από επιχειρήσεις και οργανισμούς οι οποίοι δεν εντάσσονται στη σφαίρα του δημοσίου τομέα ούτε όμως και στον παραδοσιακό τομέα της ιδιωτικής οικονομίας με το γνωστό κερδοσκοπικό χαρακτήρα του.

Οι οργανισμοί του Τρίτου Τομέα τα τελευταία χρόνια έχουν διευρύνει επιτυχώς το πεδίο δραστηριότητάς τους σε διάφορους τομείς (υγεία, εκπαίδευση, κοινωνικές υπηρεσίες, ασφαλίσεις, πολιτισμό, ψυχαγωγία, τουρισμό, περιβάλλον, θρησκεία, παιδεία, την παροχή νομικής υποστήριξης κ.α. και έχουν συμβάλει θετικά στην αύξηση της απασχόλησης στους τομείς αυτούς.¹⁹

Τα τελευταία χρόνια ο χώρος της Κοινωνικής Οικονομίας παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ανάπτυξη αυτή, οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι όλοι αυτοί οι οργανισμοί έχουν επεκτείνει επιτυχώς το πεδίο των δραστηριοτήτων τους σε νευραλγικούς τομείς για την ευημερία και ασφάλεια των εργαζομένων. Εξελίσσουν τις υπάρχουσες έτσι ώστε να ανταποκρίνονται αποδοτικότερα, τόσο στις νέες απαιτήσεις όσο και στην αυξημένη ζήτηση των υπηρεσιών που παρέχουν.

Επιπλέον, οι οργανισμοί του Τρίτου Τομέα προσελκύουν ένα μεγάλο αριθμό ατόμων που διαθέτουν το χρόνο τους και προσφέρουν δωρεάν τις υπηρεσίες τους σε διάφορες δραστηριότητες εθελοντικού χαρακτήρα, διαδραματίζοντας έτσι ένα κρίσιμο διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ της επίσημης οικονομίας της αγοράς και του δημοσίου τομέα.

Ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας παίζει όλο και σημαντικότερο κοινωνικό ρόλο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δημιουργούνται θεσμοί σε τοπικό αλλά και σε εθνικό επίπεδο για να αντιμετωπιστούν ανάγκες οι

19. Rifkin, J., *Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της*, Λιβάνης, 1996, σ. 419

οποίες δεν καλύπτονται ούτε από την αγορά, ούτε από τον δημόσιο τομέα.

Τα τελευταία χρόνια ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας όπως προανέφερα έχει παρουσιάσει μια ραγδαία ανάπτυξη και σύντομα θα αρχίσει να ασκεί επιρροή στη ζωή εκατοντάδων εκατομμυρίων ανθρώπων σε διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για παράδειγμα:

Η Αγγλία, έχει χιλιάδες εθελοντικούς συλλόγους. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν περισσότερες από 350.000 εθελοντικές οργανώσεις με ένα συνολικό εισόδημα που υπερβαίνει τα 17 δισεκατομμύρια λίρες ή το 4% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος. Σύμφωνα με την έρευνα που έγινε το 1990 διαπιστώθηκε ότι το 39% του πληθυσμού συμμετείχε σε εθελοντικές δραστηριότητες του Τρίτου Τομέα.

Στη Γαλλία, ο Τρίτος Τομέας τώρα αρχίζει να γίνεται αισθητός σαν κοινωνική δύναμη. Παρ' αυτά μέσα σε ένα μόνο χρόνο (από τα τελευταία χρόνια) δημιουργήθηκαν περισσότεροι από 43.000 εθελοντικοί σύλλογοι. Η απασχόληση στον Τρίτο Τομέα όλο και αυξάνεται σε αντίθεση με τις εργασίες στην επίσημη οικονομία που μειώνονται. Σήμερα, η Κοινωνική Οικονομία καλύπτει περισσότερο από 6% της ολικής απασχόλησης. Για την μείωση της ανεργίας έθεσε σε εφαρμογή τα Συλλογικά Κοινωνικά Έργα. Με βάση το πρόγραμμα αυτό πάνω από 350.000 Γάλλοι προσφέρουν τις υπηρεσίες τους και μισθοδοτούνται από την κυβέρνηση.

Στη Γερμανία, ο Τρίτος Τομέας αναπτύσσεται με ρυθμούς ταχύτερους τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον δημόσιο τομέα. Από το 1970 έως το 1987 αναπτύχθηκε περισσότερο από 5%, στα τέλη της δεκαετίας του '80 υπήρχαν πάνω από 300.000 εθελοντικές οργανώσεις. Παρόλο που οι περισσότερες εθελοντικές οργανώσεις λειτουργούν χωρίς αμοιβή, ο Τρίτος Τομέας το 1987 κάλυπτε ποσοστό ύψους 4,3% του συνόλου της αμειβόμενης απασχόλησης. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας ο Τρίτος Τομέας συνείσφερε σχεδόν 2% του ΑΕΠ της χώρας και απασχολούσε περισσότερους ανθρώπους από όσους ο τομέας της γεωργίας και σχεδόν τους μισούς από εκείνους που εργάζονται σε τράπεζες και σε ασφαλιστικές εταιρίες.

Στην Ιταλία, ο εθελοντικός τομέας μέχρι τη δεκαετία του '70 είχε σαν κεντρικό του άξονα την καθολική εκκλησία. Όμως, τις δύο τελευταίες δεκαετίες έχουν ωστόσο εμφανιστεί εξωθρησκευτικοί σύλλογοι οι οποίοι παίζουν έναν

όλο και σημαντικότερο ρόλο στις τοπικές κοινότητες. Υπολογίζεται ότι πάνω από 15,4% του πληθυσμού της Ιταλίας προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους σε διάφορες δραστηριότητες του Τρίτου Τομέα.²⁰

Συνεπώς, ο όρος «Κοινωνική Οικονομία» αναφέρεται στο χώρο της οικονομίας που βρίσκεται ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα της οικονομίας και στον οποίο διεξάγονται οικονομικές δραστηριότητες με κοινωνικούς σκοπούς. Όλες σχεδόν οι επιστημονικές μελέτες και έρευνες που αφορούν την Κοινωνική Οικονομία περιγράφουν τον τομέα με όρους που αντιστοιχούν σε τρεις κατηγορίες οργανισμών. Βέβαια η προσέγγιση αυτή αναφέρεται και ως «θεσμική-νομική» προσέγγιση της Κοινωνικής Οικονομίας η οποία συνδυάζεται και με την «κανονιστική ή ηθικολογική» προσέγγιση.²¹

2.1.1 Η ΘΕΣΜΙΚΗ - ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Στις περισσότερες βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες, οι οργανισμοί και οι επιχειρήσεις της Κοινωνικής Οικονομίας ομαδοποιούνται σε τρεις κατηγορίες:

- α) Συνεταιριστικές επιχειρήσεις
- β) Κοινωνίες αλληλοβοήθειας
- γ) Σωματεία ή Οργανισμοί που ονομάζονται γενικά Ενώσεις.

Η προσέγγιση αυτή της Κοινωνικής Οικονομίας έχει κυρίως τις ρίζες της στη Γαλλική παράδοση και είναι γενικά αποδεκτό ότι καλύπτει σχεδόν όλες τις χώρες δεδομένου ότι οι τρεις κατηγορίες οργανισμών που αναφέρθηκαν παραπάνω απαρτίζουν την Κοινωνική Οικονομία σχεδόν παντού.

α) Επιχειρήσεις συνεταιριστικού τύπου.

Υπάρχουν συνεταιρισμοί αγροτικοί, πιστωτικοί και αποταμιευτικοί, διανεμητικοί συνεταιρισμοί, οικιστικοί συνεταιρισμοί κ.α. Οι οργανισμοί αυτού του τύπου συναντώνται και σε διάφορες πρωτοβουλίες οικονομικής

20. Rifkin, J., *Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της*, Λιβάνης 1996, σελ. 472-477

21. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2002

δραστηριότητας οι οποίες μπορεί να μην έχουν βέβαια τη μορφή του συνεταιρισμού αλλά υιοθετούν σε μεγάλο βαθμό πρακτικές και κανόνες που διέπουν τη λειτουργία των συνεταιρισμών.

β) Οργανισμοί τύπου Εταιρίας ή Κοινωνίας Αλληλοβοήθειας.

Εταιρίες ή Κοινωνίες Αλληλοβοήθειας συναντώνται σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες. Έχουν θεσμοθετηθεί στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες και έχουν διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης με τη μορφή των αλληλοβοηθητικών ταμείων, τα οποία μπορεί να είναι ταμεία υγείας, ασφαλιστικά ταμεία ή ακόμα και συνταξιοδοτικοί οργανισμοί.

γ) Ενώσεις, Σωματεία, Μη Κερδοσκοπικές Εταιρίες.

Η κατηγορία αυτή των οργανισμών περιλαμβάνει όλες τις άλλες μορφές ελεύθερης ένωσης προσώπων (δηλ. αυτές που δεν περιλαμβάνονται στις δύο προηγούμενες κατηγορίες οργανισμών) με σκοπό την παραγωγή αγαθών ή υπηρεσιών όπου η επίτευξη κέρδους δεν αποτελεί απαραίτητο σκοπό. Έτσι ο τύπος αυτός των οργανισμών συναντάται με διάφορους όρους: μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, μη κερδοσκοπικές ενώσεις, μη κερδοσκοπικές εταιρίες, εθελοντικές οργανώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ιδρύματα.

Όσον αφορά τις οργανωτικές μορφές με τις οποίες εμφανίζονται θεσμικά οι φορείς του Τρίτου Τομέα, σημειώνεται ότι αυτές καλύπτουν όλο το φάσμα των νομικών μορφών μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που επιτρέπει το εκάστοτε ισχύον νομικό πλαίσιο. Ειδικότερα για την Ελλάδα διαπιστώνεται ότι οι φορείς του Τρίτου Τομέα προσλαμβάνουν κυρίως τη νομική μορφή του Σωματείου, κυρίως λόγω του ισχύοντος νομικού πλαισίου, που είναι ιδιαίτερα δύσκαμπτο στις άλλες νομικές μορφές, με αυξανόμενη μάλιστα προτίμηση λόγω των περιοριστικών φορολογικών ρυθμίσεων που πλήττουν τις Αστικές Μη Κερδοσκοπικές Εταιρίες που αποτελούν επίσης διαδεδομένη μορφή σε αυτόν τον τομέα. Καταγράφεται επίσης ένας μικρότερος αριθμός φορέων του τομέα που λειτουργούν ως ειδικώς αναγνωρισμένα Φιλανθρωπικά Σωματεία ενώ συναντώνται επίσης, σε ακόμη μικρότερο αριθμό, ως νομικές μορφές τα Κοινοφελή Ιδρύματα, τα Ιδρύματα, οι Αστικοί Συνεταιρισμοί, οι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί και οι Ομάδες Πρωτοβουλίας ή οι Άτυπες Ενώσεις προσώπων.

2.1.2 Η ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ένας άλλος τρόπος προσέγγισης της Κοινωνικής Οικονομίας είναι να δοθεί έμφαση στις κοινές αρχές που διέπουν τους οργανισμούς αυτούς που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό. Στόχος των προσπαθειών είναι να αναδειχθούν οι λόγοι που συγκεκριμένες επιχειρήσεις και οργανισμοί, διαφορετικοί μεταξύ τους εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό καθώς και την κοινή μέθοδο που διακρίνει αυτούς τους οργανισμούς από τους άλλους που ανήκουν στον ιδιωτικό αλλά και τον δημόσιο τομέα.

Ο ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας ο οποίος και χρησιμοποιείται στις περισσότερες χώρες έχει ως εξής : «Η Κοινωνική Οικονομία περιλαμβάνει οικονομικές δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από επιχειρήσεις και οργανισμούς κυρίως συνεταιρισμούς, κοινωνίες αλληλοβοήθειας και σωματεία (ενώσεις), η στάση των οποίων διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:

- Σκοπό έχουν κυρίως την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την κοινωνία, παρά την επιδίωξη κέρδους.
- Έχουν ανεξάρτητη διοίκηση.
- Εφαρμόζουν δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων.
- Αποδίδουν προτεραιότητα στα άτομα και την εργασία έναντι του κεφαλαίου κατά τη διανομή του εισοδήματος».²²

Όσον αφορά την πρώτη αρχή όπου αναφέρεται ως σκοπός η παροχή υπηρεσιών, δίνεται έμφαση στο γεγονός ότι οι δραστηριότητες που αναλαμβάνονται στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας θα πρέπει να αποσκοπούν στην παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την ευρύτερη κοινότητα και δεν θα πρέπει να επιδιώκουν το κέρδος.

Η αρχή της ανεξαρτησίας στη διοίκηση αυτών των δραστηριοτήτων συνιστά κατά πρώτο λόγο και έναν τρόπο διάκρισης της Κοινωνικής Οικονομίας από την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών του δημοσίου τομέα.

Η ανάγκη για μια δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων πηγάζει από την ανάγκη εφαρμογής της αρχής «ένα άτομο μία ψήφος» ή της

22. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2002, σελ.36

εφαρμογής ενός αυστηρού περιορισμού του αριθμού των ψήφων κατά άτομο στα όργανα λήψης αποφάσεων. Η θέση του μέλους και η συμμετοχή του στη διαδικασία λήψης αποφάσεων δεν επηρεάζονται από το μερίδιο κεφαλαίου που έχουν.

Τέλος, η τελευταία αρχή καλύπτει ένα ευρύ φάσμα πρακτικών που εφαρμόζουν οι οργανισμοί της Κοινωνικής Οικονομίας: περιορισμένη αποδοτικότητα του κεφαλαίου, δημιουργία αποθεματικού για ανάπτυξη της επιχείρησης κλπ.

2.2 Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Ορισμένες μορφές κοινωνικοοικονομικών οργανισμών (συνεταιρισμοί, αλληλοβοηθητικά ταμεία, ιδρύματα) όπως προανέφερα συμμερίζονται κάποιες κοινές αρχές. Ορισμένοι από αυτούς αποσκοπούν στην κάλυψη των αναγκών όπου δεν καλύπτονται από τις δημόσιες υπηρεσίες ή από την αγορά. Για το σκοπό αυτό, αναλαμβάνουν οικονομικές δραστηριότητες και προσλαμβάνουν προσωπικό. Πρόκειται συνήθως για μικρούς οργανισμούς οι οποίοι διατηρούν στενούς δεσμούς με την τοπική κοινωνία και ως επί το πλείστον εργάζονται για την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη της περιοχής τους.

Συνολικά ο τομέας εκτιμάται ότι δημιουργεί 8.590.000 θέσεις εργασίας ή ποσοστό 6,45% του συνόλου της απασχόλησης και 7,78% της μισθωτής απασχόλησης. Επιπλέον αν γίνει μετατροπή της εθελοντικής εργασίας στο αντίστοιχο της πλήρους απασχόλησης, προκύπτει ότι ποσοστό 10% του εργατικού δυναμικού απασχολείται στο τρίτο σύστημα.²³

Οι διαρθρωτικές αλλαγές της τελευταίας εικοσαετίας είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων οργανισμών κοινωνικής οικονομίας στόχος των οποίων είναι η κάλυψη των αναγκών των πολιτών και της τοπικής κοινωνίας που δεν καλύπτονται από άλλες δομές καθώς επίσης και η αντιστάθμιση των συνεπειών της αυξανόμενης ανεργίας και του κοινωνικού

23. Οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί του Τριτογενούς: μια στρατηγική πρόκληση για την απασχόληση. Μελέτη του ιταλικού ερευνητικού κέντρου CIRIEC, Δεκέμβριος 1999, βλ. στο Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2002, σελ 218

αποκλεισμού.

Η αύξηση της απασχόλησης σε οργανισμούς της παραπάνω κατηγορίας στη διάρκεια της δεκαετίας του '80 ήταν κατά πολύ υψηλότερη από εκείνη του συνόλου της οικονομίας: 11% έναντι 3,7% στην Γερμανία, 15,8% έναντι 4,2% στη Γαλλία και 39% έναντι 7,4% στην Ιταλία. Ο ρυθμός αύξησης σημείωσε και περαιτέρω επιτάχυνση κατά την περίοδο 1990 - 1995 και εκτιμάται σε 24% περίπου στη Γαλλία, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Τα 3/4 των θέσεων εργασίας έχουν δημιουργηθεί στους τομείς της παιδείας, της υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών ενώ ένα σημαντικό ποσοστό δημιουργήθηκε στους τομείς των αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων και της επαγγελματικής κατάρτισης. Η αύξηση αυτή ερμηνεύεται εν μέρει από την ιδιωτικοποίηση ορισμένων λειτουργιών τις οποίες επιτελούσε στο παρελθόν ο δημόσιος τομέας και εν μέρει από την παροχή υπηρεσιών ως απάντηση σε νέες ανάγκες. Διακρίνονται δύο κατηγορίες δραστηριοτήτων:

α) Ενσωμάτωση ανέργων ή αναξιοπαθούντων ατόμων μέσω απόκτησης εργασιακής πείρας.

β) Παραγωγή κοινωφελών αγαθών και υπηρεσιών.

Το εν λόγω σύνολο δραστηριοτήτων συνιστά ένα πραγματικό τρίτο σύστημα, το οποίο συμπληρώνει τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, αλληλεπιδρά με αυτούς και δημιουργεί κοινωνικούς δεσμούς από τους οποίους οφείλεται το σύνολο της κοινωνίας.

Μια προσέγγιση στα διαθέσιμα στοιχεία

Παρακάτω παρουσιάζονται και αναλύονται συγκριτικά ορισμένα στοιχεία που αφορούν την απασχόληση στον Τρίτο Τομέα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χρησιμοποιείται η βάση δεδομένων του CIRIEC που αθροίζει ως απασχόληση στον Τρίτο Τομέα την απασχόληση στη στελέχωση τριών κατηγοριών φορέων του Μη Κερδοσκοπικού Τομέα της Οικονομίας οι οποίοι είναι οι:

- Συνεταιρισμοί
- Αλληλοβοηθητικά Ταμεία και Εταιρίες

- Ενώσεις (Μη κερδοσκοπικές Οργανώσεις, Σωματεία κλπ.)²⁴

Σκοπός της παρούσας ανάλυσης δεν είναι η ποσοτική αποτίμηση της βαρύτητας του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας αλλά επιχειρείται να προσδιοριστεί ποια είναι η θέση της Ελλάδας σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από την επισκόπηση του Πίνακα 2.1. διαπιστώνεται ότι στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης η απασχόληση στον Τρίτο Τομέα ανέρχεται σε 8.879.546 Ισοδύναμα Πλήρους Απασχόλησης (Ι.Π.Α.) που αντιπροσωπεύει το 6,6% περίπου της συνολικής απασχόλησης και το 8% της μισθωτής απασχόλησης (σε όρους Ι.Π.Α.).

Όσον αφορά τα αντίστοιχα ποσοστά της Ελλάδας είναι τα μικρότερα ποσοστά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Συγκεκριμένα, ο Τρίτος Τομέας στην Ελλάδα απασχολεί 68.770 άτομα (Ι.Π.Α.), με αποτέλεσμα να συμμετέχει μόλις με 1,8% στη συνολική απασχόληση και με 3,3% στη μισθωτή απασχόληση.

Αντίθετα η Ολλανδία, η Ιρλανδία και η Δανία εμφανίζονται με ιδιαίτερα αναπτυγμένο τον Τρίτο Τομέα τη στιγμή που εμφανίζονται υπερδιπλάσια ποσοστά συμμετοχής τόσο στη συνολική όσο και στη μισθωτή απασχόληση σε σχέση με τους αντίστοιχους μέσους όρους στο σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τέλος, όσον αφορά τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η βαρύτητα της συμμετοχής του Τρίτου Τομέα στη συνολική μισθωτή απασχόληση κινείται, με μικρές διακυμάνσεις γύρω από τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς μέσους όρους.

24. CIRIEC, The enterprises and organizations, 2000, (<http://www.ulg.ac.be/ciriec/ciriec.htm>), βλ. στο Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2002, σελ.217

Πίνακας 2.1. Τρίτος Τομέας και απασχόληση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1995-1997)

ΧΩΡΕΣ	ΤΥΠΟΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ (Ι.Π.Α.)		Ι.Π.Α. Ως % της απασχόλησης	Ι.Π.Α. Ως % της Μισθωτής απασχόλησης
		ΑΡΙΘΜΟΣ	%		
ΑΥΣΤΡΙΑ	Συνεταιρισμοί	52.373	22,41	1,55	1,81
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	7.325	3,13	0,21	0,25
	Ενώσεις	173.964	74,45	5,14	6,01
	Σύνολο Χώρας	233.662	100	6,91	8,08
ΒΕΛΓΙΟ	Συνεταιρισμοί	33.037	16,03	0,94	1,15
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	11.230	5,45	0,32	0,39
	Ενώσεις	161.860	78,52	4,61	5,62
	Σύνολο Χώρας	206.127	100	5,85	7,13
ΔΑΝΙΑ	Συνεταιρισμοί	78.160	27	3,39	3,74
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί				
	Ενώσεις	211.322	73	9,17	10,11
	Σύνολο Χώρας	289.482	100	12,56	13,85
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	Συνεταιρισμοί	75.896	54,77	3,79	4,48
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί				
	Ενώσεις	62.684	45,23	3,13	3,7
	Σύνολο Χώρας	138.580	100	6,92	8,18
ΓΑΛΛΙΑ	Συνεταιρισμοί	293.627	24,17	1,43	1,65
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	91.200	7,51	0,45	0,51
	Ενώσεις	830.000	68,32	4,05	4,66
	Σύνολο Χώρας	1.214.827	100	5,93	6,81
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	Συνεταιρισμοί	448.074	24,08	1,39	1,55
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	130.860	7,03	0,41	0,45
	Ενώσεις	1.281.927	68,89	3,97	4,45
	Σύνολο Χώρας	1.860.861	100	5,77	6,46

Συνέχεια Πίνακα 2.1. Τρίτος Τομέας και απασχόληση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1995-1997)

ΧΩΡΕΣ	ΤΥΠΟΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ (Ι.Π.Α.)		Ι.Π.Α. Ως % της απασχόλησης	Ι.Π.Α. Ως % της Μισθωτής απασχόλησης
		ΑΡΙΘΜΟΣ	%		
ΕΛΛΑΔΑ	Συνεταιρισμοί	11.861	17,25	0,31	0,57
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	884	1,29	0,02	0,04
	Ενώσεις	56.025	81,47	1,48	2,7
	Σύνολο Χώρας	68.770	100	1,81	3,31
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	Συνεταιρισμοί	32.018	21,11	2,65	3,35
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	1.000	0,66	0,08	0,1
	Ενώσεις	118.664	78,23	9,84	12,43
	Σύνολο Χώρας	151.682	100	12,57	15,89
ΙΤΑΛΙΑ	Συνεταιρισμοί	479.738	41,83	2,46	3,44
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί				
	Ενώσεις	667.230	58,17	3,42	4,79
	Σύνολο Χώρας	1.146.968	100	5,88	8,23
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	Συνεταιρισμοί	1.979	29,36	1,22	1,35
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	28	0,42	0,01	0,02
	Ενώσεις	4.733	70,22	2,92	3,23
	Σύνολο Χώρας	6.740	100	4,16	4,6
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	Συνεταιρισμοί	109.000	14,17	2,08	2,36
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί				
	Ενώσεις	660.000	85,83	12,61	14,28
	Σύνολο Χώρας	769.000	100	14,69	16,64
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	Συνεταιρισμοί	48.750	44,04	1,11	1,54
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	1.042	0,94	0,02	0,03
	Ενώσεις	60.892	55,01	1,38	1,93
	Σύνολο Χώρας	110.684	100	2,51	3,5

Συνέχεια Πίνακα 2.1. Τρίτος Τομέας και απασχόληση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1995-1997)

ΧΩΡΕΣ	ΤΥΠΟΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ (Ι.Π.Α.)		Ι.Π.Α. Ως % της απασχόλησης	Ι.Π.Α. Ως % της Μισθωτής απασχόλησης
		ΑΡΙΘΜΟΣ	%		
ΙΣΠΑΝΙΑ	Συνεταιρισμοί	403.233	45,90	3,42	4,58
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	1.425	0,16	0,01	0,02
	Ενώσεις	473.750	53,93	4,02	5,38
	Σύνολο Χώρας	878.408	100	7,45	9,97
ΣΟΥΗΔΙΑ	Συνεταιρισμοί	90.718	50,18	2,58	2,92
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	6.991	3,87	0,2	0,23
	Ενώσεις	83.084	45,96	2,36	2,68
	Σύνολο Χώρας	180.793	100	5,15	5,83
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	Συνεταιρισμοί	127.575	7,86	0,58	0,66
	Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί	22.387	1,38	0,1	0,12
	Ενώσεις	1.473.000	90,76	6,65	7,65
	Σύνολο Χώρας	1.622.962	100	7,32	8,42
ΣΥΝΟΛΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (15)		8.879.546		6,57	7,92

Πηγή: Επιχειρήσεις και Οργανώσεις του Τρίτου Συστήματος, CIRIEC, 2000
(<http://www.ulg.ac.be/ciriec/ciriec.htm>),

Η απασχόληση στον Τρίτο Τομέα στην Ελλάδα, (βλ. Πίνακα 2.2) αντιπροσωπεύει ένα μικρό ποσοστό (μόλις 0,77%) στο σύνολο των 8,9 περίπου εκατομμυρίων Ισοδύναμων Πλήρους Απασχόλησης (Ι.Π.Α.) που καταγράφονται στο σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην περίπτωση αυτή τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο σύνολο της ευρωπαϊκής απασχόλησης στον Τρίτο Τομέα εμφανίζει η Γερμανία (21%) και ακολουθούν η Μ. Βρετανία (18,3%), η Γαλλία (13,7%), η Ιταλία (13%) και η Ισπανία (9,9%).

Πίνακας 2.2 Απασχόληση σε φορείς του Τρίτου Τομέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1995-1997).
Συνεταιρισμοί, Αλληλοβοηθητικοί Οργανισμοί και Ενώσεις (Ι.Π.Α)

ΧΩΡΕΣ	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ		ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΗΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ		ΕΝΩΣΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Αριθμός (Ι.Π.Α.)	%	Αριθμός (Ι.Π.Α.)	%	Αριθμός (Ι.Π.Α.)	%	Αριθμός (Ι.Π.Α.)	%
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	448.074	19,60	130.860	47,69	1.281.927	20,29	1.860.861	20,96
ΑΥΣΤΡΙΑ	52.373	2,29	7.325	2,67	173.964	2,75	233.662	2,63
ΒΕΛΓΙΟ	33.037	1,45	11.230	4,09	161.860	2,56	206.127	2,32
ΔΑΝΙΑ	78.160	3,42			211.322	3,34	289.482	3,26
ΙΣΠΑΝΙΑ	403.233	17,64	1.425	0,52	473.750	7,50	878.408	9,89
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	75.896	3,32			62.684	0,99	138.580	1,56
ΓΑΛΛΙΑ	293.627	12,84	91.200	33,24	830.000	13,13	1.214.827	13,68
ΕΛΛΑΔΑ	11.861	0,52	884	0,32	56.025	0,89	68.770	0,77
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	32.018	1,40	1.000	0,36	118.664	1,88	151.682	1,71
ΙΤΑΛΙΑ	479.738	20,99			667.230	10,56	1.146.968	12,92
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	1.979	0,09	28	0,01	4.733	0,07	6.740	0,18
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	109.000	4,77			660.000	10,44	769.000	8,66
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	48.750	2,13	1.042	0,38	60.892	0,96	110.684	1,25
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	127.575	5,58	22.387	8,16	1.473.000	23,31	1.622.962	18,28
ΣΟΥΗΔΙΑ	90.718	3,97	6.991	2,55	83.084	1,31	180.793	2,04
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΩΝ	2.286.039	100	274.372	100	6.319.135	100	8.879.546	100

Πηγή: Επιχειρήσεις και Οργανώσεις του Τρίτου Συστήματος, CIRIEC, 2000
(<http://www.ulg.ac.be/ciriec/ciriec.htm>),

Από τη διάρθρωση της απασχόλησης στον Τρίτο Τομέα προκύπτει το γεγονός ότι σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το μεγαλύτερο μέρος της εν λόγω μορφής απασχόλησης αφορά απασχόληση σε Ενώσεις με ποσοστά που κυμαίνονται από 90,8% στη Μ. Βρετανία μέχρι 45,2% στη Φινλανδία και ακολουθούν οι Συνεταιρισμοί με ποσοστά που κυμαίνονται από 54% στη Φινλανδία έως 8% στη Μ. Βρετανία. Στην Ελλάδα, η διάρθρωση της απασχόλησης στον Τρίτο Τομέα συγκεντρώνεται κατά 81,5% σε Ενώσεις, κατά 17,25% σε Συνεταιρισμούς και μόλις κατά 1,3% σε Αλληλοβοηθητικούς Οργανισμούς. (βλ. Πίνακα 2.3)

Πίνακας 2.3. Ποσοστιαία κατανομή (Ι.Π.Α.) σε Συνεταιρισμούς, Αλληλοβοηθητικούς Οργανισμούς και Ενώσεις. Διάρθρωση της απασχόλησης σε φορείς του Τρίτου Τομέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση

ΧΩΡΕΣ	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ	ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΗΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	ΕΝΩΣΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	24,08%	7,03%	68,89%	100%
ΑΥΣΤΡΙΑ	22,41%	3,13%	74,45%	100%
ΒΕΛΓΙΟ	16,03%	5,45%	78,52%	100%
ΔΑΝΙΑ	27%		73%	100%
ΙΣΠΑΝΙΑ	45,90%	0,16%	53,93%	100%
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	54,77%		45,23%	100%
ΓΑΛΛΙΑ	24,17%	7,51%	68,32%	100%
ΕΛΛΑΔΑ	17,25%	1,29%	81,47%	100%
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	21,11%	0,66%	78,23%	100%
ΙΤΑΛΙΑ	41,83%		58,17%	100%
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	29,36%	0,42%	70,22%	100%
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	14,17%		85,83%	100%
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	44,04%	0,94%	55,01%	100%
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	7,86%	1,38%	90,76%	100%
ΣΟΥΗΔΙΑ	50,18%	3,87%	45,96%	100%

Πηγή: Επιχειρήσεις και Οργανώσεις του Τρίτου Συστήματος, CIRIEC, 2000
(<http://www.ulg.ac.be/cinec/ciriec.htm>),

2.3 Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

2.3.1 Θεσμικό (Συντονιστικό και εναρμονιστικό) πλαίσιο για την κοινωνική ασφάλιση

Το θεσμικό πλαίσιο της κοινωνικής ασφάλισης φαίνεται να απορροφά μεγάλο μέρος του κοινοτικού δικαίου αλλά και Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ)

Όσον αφορά το συντονιστικό πλαίσιο, την άρση δηλ. των εμποδίων διακίνησης των εργαζομένων από τα κενά ή τις συγκρούσεις κοινωνικής προστασίας εξαιτίας των διαφορών στα εθνικά συστήματα ασφάλισης ισχύει το άρθρο 4 §§1 και 2 Καν. ΕΟΚ 1408/71. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές :

α) Ο παρόν κανονισμός ισχύει για όλες τις νομοθεσίες που αφορούν τους ακόλουθους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης:... β) Ο παρόν κανονισμός ισχύει για τα γενικά και ειδικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως, με ή χωρίς συνεισφορά, καθώς και για συστήματα σχετικά με τις υποχρεώσεις του εργοδότη... εν σχέση προς τις παροχές που προβλέπονται στην παράγραφο 1.²⁵

Αναλύοντας τη διάταξη αυτή η διεθνής ειδική θεωρία υποστηρίζει ότι καλύπτει μόνο τα κρατικά συστήματα υποχρεωτικής (κύριας ή επικουρικής) ασφάλισης και όχι τα ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ασφαλιστικά καθεστώτα (αλληλοβοηθητικά ταμεία, ειδικοί λογαριασμοί, συμβάσεις κ.α.), τα οποία έχουν ατομική ή συλλογική συμβατική προέλευση.

Η νομολογία του ΔΕΚ υποστηρίζει πως η διάταξη του Κανονισμού της ΕΟΚ 1408/71 μπορεί να ερμηνευτεί διασταλτικά και καλύπτει όλα τα καθεστώτα νομικής μορφής που παρουσιάζουν ομοιογένεια μεταξύ τους, συμπληρώνοντας ή υποκαθιστώντας τα κρατικά συστήματα κοινωνικής ασφάλειας στα οποία είναι ενσωματωμένα. Όμως, θα πρέπει να τονιστεί ότι λόγω των μεγάλων θεσμικών διαφοροποιήσεων μεταξύ των φορέων της

25. Κρεμαλής, Κ., *Γνωμοδοτήσεις Κοινωνικού Δικαίου (1989-1999)*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ.212-219

συμπληρωματικής ασφάλισης καθώς επίσης και των κρατικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας είναι δύσκολο να εντοπιστεί αυτή η ομοιογένεια στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα με το εναρμονιστικό πλαίσιο, το οποίο αφορά την τυχόν θέσπιση κοινοτικών κανόνων για ομοιόμορφες ρυθμίσεις στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο ερώτημα αν παρουσιάστηκε εύνοια για κρατική παρέμβαση στη λειτουργία των ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών ασφαλιστικών καθεστώτων η απάντηση είναι αρνητική.

Η ιδρυτική Συνθήκη της ΕΟΚ είναι ατελής στον κοινωνικό τομέα και συγκεκριμένα στις κοινωνικές ασφάλισεις (ενώ διακρίνει τους κοινωνικούς από τους οικονομικούς σκοπούς δεν αποχωρίζει την άσκηση κοινωνικής από την άσκηση οικονομικής πολιτικής).²⁶ Οι κοινωνικές διατάξεις της Συνθήκης (άρθρα 117 έως 122) δεν ρυθμίζουν ούτε υποχρέωση των κρατών να εναρμονίσουν το Δίκαιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων αλλά και ούτε αντίστοιχη εξουσία των κοινοτικών οργάνων.²⁷

Μετά το Κοινοτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων το 1989 εγκαταλείπεται το ιδεώδες της εναρμόνισης των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και αντικαθίσταται από το στόχο της σύγκλισης των κοινωνικών νομοθεσιών έτσι ώστε κάθε εργαζόμενος στη Κοινότητα να λαμβάνει μια ικανοποιητική κοινωνική προστασία.

Συμπερασματικά, δεν υπάρχουν κανόνες οι οποίοι οδηγούν στην άποψη ότι το κοινοτικό δίκαιο (με μορφή κοινωνικής εναρμόνισης συστημάτων ή σύγκλισης κοινωνικών πολιτικών) επιβάλλει, συνιστά ή παρεμβαίνει ρυθμιστικά με οποιοδήποτε τρόπο στη λειτουργία αλληλοβοηθητικών ταμείων, ειδικών λογαριασμών και συμβάσεων. Μέχρι σήμερα το κοινοτικό δίκαιο χαρακτηρίζεται για την ουδετερότητά του.

26. Κρεμαλής, Κ., *Η εναρμόνιση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στην ΕΟΚ*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1980, σελ 14,16

27. Κρεμαλής, Κ., *Γνωμοδοτήσεις Κοινωνικού Δικαίου (1989-1999)*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ.215

2.3.2 Προοπτικές εναρμόνισης και σύγκλισης στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται σε κοινοτικό επίπεδο η τάση για προσέγγιση των στόχων και των πολιτικών μεταξύ των κρατών-μελών όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας των συμπληρωματικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Οι τάσεις που εκδηλώθηκαν για την λειτουργία των παραπάνω ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών καθεστώτων αναφέρονται:

α) Στην από 27.06.1991 Πρόταση Σύστασης του Συμβουλίου Υπουργών της ΕΟΚ (εφαρμογή του άρθρου 235 της Συνθήκης).

Για την γενική ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών και για την υλοποίηση των κοινωνικών στόχων της ΕΕΠ και του Κοινοτικού Χάρτη για τα Θεμελιώδη Κοινοτικά Δικαιώματα καταρτίστηκε Σύσταση προς όλα τα κράτη-μέλη να οργανώσουν και να κατευθύνουν την κοινωνική και πολιτική των παραπάνω συστημάτων, έτσι ώστε να διαχειρίζονται τα οικονομικά τους με τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στο μικρότερο λειτουργικό κόστος.²⁸

β) Στην από 06.09.1991 Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, θεωρείται ενδεχόμενο ότι τα ιδιωτικά συνταξιοδοτικά προγράμματα θα επωφεληθούν από την αυξημένη ελευθερία επενδύσεων μέσα στην κοινότητα.

Κοινό χαρακτηριστικό των συστημάτων αυτών σύμφωνα με την Ανακοίνωση είναι ότι προέρχεται από τον χώρο του ιδιωτικού τομέα και δεν έχουν θεσπιστεί από κρατική νομοθεσία.

Η οδηγία του Συμβουλίου 88/361/ΕΟΚ της 24.06.1988 για την εφαρμογή του άρθρου 67 της Συνθήκης, φιλελευθεροποίησε ήδη χωρίς όρους κάθε κίνηση κεφαλαίων μέσα στην Κοινότητα από 01.07.1990. Μέσα σ' αυτό το νομικό πλαίσιο πρέπει να αναθεωρηθούν κάποιοι κανόνες προληπτικής "προστασίας", οι οποίοι είχαν επιβληθεί από τα κράτη-μέλη για θεσμικούς επενδυτές, μεταξύ των οποίων θεωρούνται και τα ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικά συνταξιοδοτικά ταμεία. Ο όρος συνταξιοδοτικά ταμεία αναφέρεται σε συνταξιοδοτικά συστήματα όπου χρησιμοποιείται συγκεκριμένη

28. Άρθρο 118 της Συνθήκης

μέθοδος χρηματοδότησης η λεγόμενη προχρηματοδότηση (κεφαλαιοποίηση), μέσω ενός φορέα που είναι τυπικά ανεξάρτητος από τον εργοδότη και συγκροτείται για ένα ή περισσότερα προγράμματα συνταξιοδότησης. Άρα πρόκειται να εξαλειφθούν σταδιακά άμεσα ή έμμεσα εμπόδια για την ελευθερία επενδύσεων τέτοιων φορέων ασφάλισης, όσα τουλάχιστον δεν δικαιολογούνται από συναλλαγματικούς κινδύνους. Οι σύγχρονες κοινοτικές τάσεις στρέφονται σήμερα γύρω από την κατάργηση των υφιστάμενων νομοθετικών επεμβάσεων στα διάφορα κράτη-μέλη, ως προς τον τρόπο λειτουργίας των ιδιωτικών καθεστώτων συμπληρωματικής ασφάλισης.

Στη χώρα μας κινδυνεύουμε να έχουμε μία τέτοια νομοθετική επέμβαση, εφόσον βέβαια θεωρηθεί ότι τα αλληλοβοηθητικά ταμεία, οι ειδικοί λογαριασμοί και οι συμβάσεις κοινωνικών παροχών εμπίπτουν στην έννοια των “οποιασδήποτε μορφής και ονομασίας φορέων επικουρικής ασφάλισης” κατά το νόμο Ν. 2084 (άρθρο 2§4).

Αυτό σημαίνει ότι η εσωτερική μας νομοθεσία μπορεί να θεωρηθεί ασυμβίβαστη με τις πρόσφατες τάσεις του Κοινοτικού Δικαίου (για σύγκλιση των κοινωνικών πολιτικών στα κράτη-μέλη), αλλά και με τις παραδοσιακές κοινοτικές εγγυήσεις (για περιορισμό κάθε εκτροπής από συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού). Με άλλα λόγια, οι πρόσφατες παρεμβατικές επιλογές του εθνικού μας νομοθέτη δεν υπαγορεύονται από την Ευρωπαϊκή έννομη τάξη και την κοινοτική κοινωνική πολιτική, αντίθετα οι κοινοτικές προοπτικές επιδρούν σαφή έννοια υπέρ της αυτόνομης λειτουργίας των ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών ασφαλιστικών καθεστώτων.²⁹

γ) Στην από 12.11.1991 Πρόταση Οδηγίας του Συμβουλίου “σχετικά με την ελευθερία διαχείρισης και επένδυσης των κεφαλαίων τα οποία τηρούνται από ιδρύματα συνταξιοδοτικών παροχών”. Η παρούσα Οδηγία αναφέρεται στην πιο αποτελεσματική λειτουργία των ιδιωτικών συνταξιοδοτικών ταμείων, ως χρηματοδοτικοί οργανισμοί στην ενιαία αγορά.

Τα κυριότερα σημεία της Πρότασης Οδηγίας του Συμβουλίου είναι:

Η εξασφάλιση συμπληρωματικής προστασίας από ιδρύματα συνταξιοδοτικών παροχών αποτελεί κυρίαρχο θέμα για την κοινωνική πολιτική της Κοινότητας. Για την αποτελεσματική λειτουργία των ιδιωτικών

29. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, COM (91) 301 Τελικό – SYN

συνταξιοδοτικών ταμείων οι παροχές αυτές αποτελούν τμήμα της συνολικής διάρθρωσης των παροχών συνταξιοδότησης, δηλ. υπάρχει η κοινοτική πρόθεση για τη θέσπιση ενιαίων στόχων προς επίτευξη αυτής της σύγκλισης εφόσον θα εξειδικευτούν τα κράτη-μέλη με κατάλληλα μέσα.

Οι διατάξεις της Οδηγίας του Συμβουλίου περί κινήσεως κεφαλαίων (88/361/ΕΟΚ) έχουν επίπτωση επί των ιδρυμάτων των συνταξιοδοτικών παροχών.³⁰ Στην Πρόταση Οδηγίας προωθείται η ιδέα της έγκρισης κοινών επενδυτικών αρχών η οποία αφενός θα διευκολύνει την ελευθερία εγκατάστασης για ιδρύματα συνταξιοδοτικών παροχών και αφετέρου θα επιτρέψει την επέκταση του συντονιστικού κοινοτικού δικαίου στα συμβατικά ασφαλιστικά συστήματα υπέρ των διακινούμενων εργαζομένων.

Ως «ιδρύματα συνταξιοδοτικών παροχών» θεωρούνται όλοι οι φορείς που παρέχουν συνταξιοδοτικά οφέλη. Δεν υπάρχει κοινοτική πρόθεση να νομιμοποιηθούν τυχόν νομοθετικές επεμβάσεις στον τρόπο λειτουργίας των ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών καθεστώτων ασφάλισης, αλλά κοινοτική θέληση να εξασφαλιστούν λόγω της ανομοιομορφίας τους οι προϋποθέσεις συντονισμού και διατήρησης των ασφαλιστικών δικαιωμάτων υπέρ των διακινούμενων μισθωτών.

Επίσης, ο όρος «συνταξιοδοτικές παροχές» περιλαμβάνει παροχές με μορφή συντάξεων, είτε εφ' όρου ζωής, είτε προσωρινές ή με μορφή εφάπαξ ποσών που καταβάλλονται σε περιπτώσεις θανάτου, αναπηρίας κλπ.

δ) Τέλος, φανερώνεται η κοινοτική θέληση φαίνεται να εξασφαλίζεται η διαχειριστική αυτοτέλεια των ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών ασφαλιστικών καθεστώτων απέναντι στην εκτελεστική αλλά και στην νομοθετική εξουσία.

30. E.E.L 178 08.07.1998, σελ. 5

2 4. ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΟΡΙΟ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ, ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Παρακάτω παρουσιάζονται κάποια βασικά χαρακτηριστικά των υποχρεωτικών αλλά και των συμπληρωματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων σε διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βέβαια το πληροφοριακό αυτό υλικό δεν μπορεί να θεωρηθεί πλήρες. Σκοπός της παρούσας συγκριτικής μελέτης είναι να αποδείξει την ποικιλία των συνταξιοδοτικών συστημάτων και των εθνικών κανονιστικών ή συμβατικών πλαισίων μέσα στα οποία λειτουργούν.³¹

2.4.1. ΒΕΛΓΙΟ

Η κοινωνική ασφάλεια των εργαζομένων ασκείται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Κοινωνικών Ζητημάτων. Εξαιρούνται οι παροχές ανεργίας όπου αρμόδιο είναι το Υπουργείο Εργασίας και Απασχόλησης.

Λειτουργούν δημόσια ιδρύματα κοινωνικής ασφάλισης τα οποία υποστηρίζονται από διάφορα συνεργαζόμενα ιδρύματα ιδιωτικού δικαίου.

Οι εργαζόμενοι υπάγονται στον Εθνικό Οργανισμό για την κοινωνική ασφάλεια, ο οποίος είναι και υπεύθυνος για τη συγκέντρωση των εισφορών αλλά και για τη διαμονή τους στους επιμέρους φορείς κοινωνικής ασφάλειας των εργαζομένων. Η κάλυψη των εργατικών ατυχημάτων έχει ανατεθεί σε ιδιωτικούς ασφαλιστικούς φορείς και σε ασφαλιστικά ταμεία τα οποία είναι οργανωμένα από τις κοινότητες.

Στη διαδικασία λήψης αποφάσεων των κοινωνικοασφαλιστικών οργανισμών, ουσιαστική αυτονομία και αυτοδιοίκηση δεν υπάρχει. Η διοίκηση των κοινωνικοασφαλιστικών ιδρυμάτων ασκείται από μία επιτροπή, η οποία αποτελείται από ίσο αριθμό εκπροσώπων από τις πιο αντιπροσωπευτικές οργανώσεις εργοδοτών και εργαζομένων. Σε ορισμένες περιπτώσεις (για θέματα άμεσης επαφής με τον αποδέκτη των παροχών) που αφορούν τους εργαζόμενους κάποιες ενέργειες και αποστολές παραχωρούνται σε όργανα

31.Κρεμαλής, Κ., *Προβλήματα οριοθέτησης της ιδιωτικής από την κοινωνική ασφάλιση*, Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή 1996

ιδιωτικού δικαίου. Η ηλικία συνταξιοδότησης είναι το 60ο έτος της ηλικίας για τις γυναίκες και το 65ο για τους άνδρες. Ένας άνδρας εφόσον υπάρχουν και οι κατάλληλες προϋποθέσεις μπορεί να συνταξιοδοτηθεί μεταξύ του 50στου και 60στου έτους της ηλικίας του.

Η χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλειας αποτελείται από τις εισφορές των εργαζομένων και/ή των εργοδοτών από κρατικές επιχορηγήσεις και από άλλες πηγές. Τα ποσοστά των εισφορών καθορίζονται από το νόμο.

Τα επικουρικά συστήματα συνήθως θεσπίζονται με πρωτοβουλία του εργοδότη. Μια νομοθεσία του 1985 χαρακτήρισε παράνομα τα προγράμματα με τήρηση λογιστικών αποθεματικών και αναγνώρισε τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ ομαδικής ασφάλισης και συνταξιοδοτικών ταμείων ως μηχανισμούς χρηματοδότησης για τα διάφορα συνταξιοδοτικά συστήματα.

Τα συνταξιοδοτικά ταμεία διοικούνται από κοινού από τους κοινωνικούς εταίρους.

2.4.2. ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Η διοίκηση της κοινωνικής ασφάλισης στη Μεγάλη Βρετανία ασκούνται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Ασφάλειας. Τελευταία διαιρέθηκε σε δύο νέα Υπουργεία, στο Υπουργείο Υγείας και στο Υπουργείο Κοινωνικής Ασφάλειας.

Όριο συνταξιοδότησης για τις γυναίκες είναι το 60ο έτος και για τους άνδρες το 65ο.

Η χρηματοδότηση καλύπτεται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό, από τις εισφορές ασφαλισμένων και εργοδοτών, οι οποίες εισφορές κατατίθενται σ' ένα Εθνικό Ασφαλιστικό Ταμείο.

Όσον αφορά τα συμπληρωματικά συστήματα, έχουν δοθεί κάποια κίνητρα στους ασφαλισμένους που επιθυμούν να βελτιώσουν την προστασία τους με προσωπικές συντάξεις από ιδιωτικούς χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Το 50% περίπου των μισθωτών καλύπτονται από τέτοια συστήματα στα οποία τυπικά προωθούν οι εργοδοτικές επιχειρήσεις και προχρηματοδοτούνται είτε μέσω ενός ασφαλιστικού συμβολαίου είτε μέσω ενός ξεχωριστού συνταξιοδοτικού ταμείου.

2.4.3. ΙΡΛΑΝΔΙΑ

Το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας είναι αρμόδιο για θέματα κοινωνικής ασφάλειας.

Όριο ηλικίας για την συνταξιοδότηση για άνδρες και γυναίκες είναι το 66ο έτος της ηλικίας τους. Υπό ορισμένες προϋποθέσεις ένας ασφαλισμένος μπορεί να συνταξιοδοτηθεί και στο 65ο έτος της ηλικίας του.

Η χρηματοδότηση είναι τριμερής. Οι δαπάνες για την προστασία από εργατικά ατυχήματα και επαγγελματικές ασθένειες χρηματοδοτούνται αποκλειστικά από τους εργοδότες. Τα έξοδα κοινωνικής πρόνοιας καλύπτονται από το κράτος. Το ίδιο ισχύει και για τα επιδόματα παιδιών και οικογένειας. Εκτός από τις εισφορές εργοδοτών και εργαζομένων προβλέπεται και μια ετήσια κρατική χρηματοδότηση που καλύπτει το έλλειμμα του Εθνικού Ασφαλιστικού Ταμείου.

Το 50% των εργαζομένων καλύπτεται από συμπληρωματικά συμβατικά συστήματα. Η διαχείριση και η θέσπιση αυτών των συστημάτων γίνεται από τους εργοδότες. Τέλος όσον αφορά τις εισφορές των εργαζομένων προς το παρόν δε συνηθίζεται.

2.4.4. ΙΤΑΛΙΑ

Τα Υπουργεία Εργασίας, Υγείας και Κοινωνικής Ασφάλειας είναι αρμόδια για την κοινωνική ασφάλεια.

Η προστασία της ασθένειας και της μητρότητας πραγματοποιείται στις περιφέρειες όπου δρουν τοπικές υγειονομικές μονάδες στα πλαίσια ενός Εθνικού Συστήματος Υγείας. Ακόμα, υπάρχει ένα Εθνικό Ινστιτούτο Κοινωνικής Ασφάλισης το οποίο και είναι υπεύθυνο για τις παροχές αναπηρίας, γήρατος, ανεργίας και για τα οικογενειακά επιδόματα.

Για τα εργατικά ατυχήματα υπεύθυνο είναι το Εθνικό Ινστιτούτο για την ασφάλιση εργατικών ατυχημάτων.

Η ηλικία συνταξιοδότησης των εργαζομένων είναι 60 ετών για τους άνδρες και 55 ετών για τις γυναίκες.

Οι συμπληρωματικές συνταξιοδοτικές παροχές όπως εννοούνται στα

άλλα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην Ιταλία συναντώνται σπάνια. Οι μορφές τύπου παροχών και μεθόδων χρηματοδότησης και διαχείρισης είναι διαφορετικές.

2.4.5. ΔΑΝΙΑ

Η κοινωνική ασφάλιση περιλαμβάνει όλα τα είδη των παροχών και καλύπτει όλους τους κινδύνους. Η κοινωνική ασφάλιση όπως επίσης και η κοινωνική πρόνοια εποπτεύονται από το Υπουργείο Κοινωνικών Θεμάτων.

Στη δεκαετία του 1970 πραγματοποιήθηκε η αποκέντρωση της κοινωνικής διοίκησης στις τοπικές κοινότητες. Το σύστημα στηρίζεται στην αρχή ότι κάθε πολίτης πρέπει να έχει πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση στον τόπο που μένει ή έστω στην ευρύτερη κοινότητα.

Η ηλικία συνταξιοδότησης για τους άνδρες και τις γυναίκες είναι το 67ο έτος της ηλικίας τους.

Η κοινωνική πρόνοια και ένας αριθμός από παροχές κοινωνικής ασφάλισης χρηματοδοτούνται ολοκληρωτικά από τη γενική φορολογία. Η Κοινότητα έχει ένα γενικό λογαριασμό για τη χρηματοδότηση των προσωπικών συμπληρωματικών παροχών. Το κράτος και η Κοινότητα έχουν το μεγαλύτερο βάρος από τα συνολικά έξοδα της κοινωνικής ασφάλειας. Οι εργοδότες και οι ασφαλισμένοι συνεισφέρουν μόνο κατά ένα πολύ μικρό ποσοστό.

Κάθε προνοιακή παροχή χρηματοδοτείται κατά 50% περίπου από την αρμόδια κοινότητα. Η παροχή συμβουλευτικών παροχών καθώς επίσης και η περιφερειακή διοικητική οργάνωση χρηματοδοτούνται ολοκληρωτικά από την Κοινότητα. Η κοινωνική και η μερική σύνταξη χρηματοδοτούνται ολοκληρωτικά από το κράτος και την τοπική κοινότητα.

Ο ασφαλιστικός οργανισμός κατά του κινδύνου της ανεργίας χρηματοδοτείται κυρίως από τη γενική φορολογία και σε πολύ μικρό ποσοστό από εισφορές εργοδοτών και εργαζομένων. Σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος, οι εργοδότες πληρώνουν εισφορά στην ιδιωτική τους ασφαλιστική εταιρεία η οποία καταβάλλει τα κέρδη της στην πολιτεία που χορηγεί τις ασφαλιστικές παροχές.

2.4.6. ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Το σύστημα της Γερμανίας συγκροτείται από την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική αποζημίωση και την κοινωνική πρόνοια. Παραδοσιακά το σύστημα βασίζεται στην αρχή της κοινωνικής ασφάλισης με την πρόσθεση ενός κλάδου ασφάλισης που αφορούν: την ασθένεια, τα εργατικά ατυχήματα, την αναπηρία, το γήρας και τέλος την ανεργία. Μετά τον 1^ο Παγκόσμιο Πόλεμο προστέθηκε και ένας καινούργιος κλάδος για την προστασία των θυμάτων του πολέμου.

Η διοίκηση των ασφαλιστικών φορέων έχει ανατεθεί σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Σε κρατικό επίπεδο η εποπτεία ασκείται από τον Υπουργό Κοινωνικών Θεμάτων, ενώ σε επίπεδο ομοσπονδιών ασκείται από την Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Ασφάλισης.

Ηλικία συνταξιοδότησης είναι για τους άνδρες και τις γυναίκες το 65ο έτος. Με ορισμένες προϋποθέσεις βέβαια ένας ασφαλισμένος μπορεί να συνταξιοδοτηθεί μεταξύ του 63ου και 65ου έτους της ηλικίας του.

Η κοινωνική ασφάλιση χρηματοδοτείται κυρίως από εισφορές. Αυτές τις εισφορές μοιράζονται κατά το ήμισυ οι εργοδότες και οι εργαζόμενοι.

Τα επικουρικά συστήματα ιδιωτικού δικαίου θεσπίζονται με πρωτοβουλία των εργοδοτών υπέρ των υπαλλήλων τους. Η χρηματοδότηση των συστημάτων αυτών εξασφαλίζεται με τα λογιστικά αποθεματικά (μορφές ειδικών λογαριασμών).

Νομοθεσία για τα συμπληρωματικά συνταξιοδοτικά συστήματα υπάρχει από το 1974, όταν θεσμοθετήθηκε η επαγγελματική συνταξιοδοτική εξασφάλιση και κωδικοποιήθηκαν οι σχετικές αποφάσεις των εργατικών δικαστηρίων. Αναλυτικότερα, ο νόμος επέβαλε μεγάλα σχετικά όρια ασφαλιστικών παροχών καθώς επίσης και αναπροσαρμογή των συντάξεων.

Τέλος, η φορολογία ενός ιδιωτικού συνταξιοδοτικού συστήματος εξαρτάται από τον τρόπο χρηματοδότησης του.

2.4.7. ΓΑΛΛΙΑ

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της γαλλικής κοινωνικής ασφάλειας είναι ότι υπάρχουν ξεχωριστοί οργανισμοί για τις διάφορες επαγγελματικές ομάδες.

1) Ένας γενικός οργανισμός ο οποίος είναι και ο πιο σημαντικός. Οι εργαζόμενοι στο εμπόριο και στη βιομηχανία, καθώς επίσης και τα πρόσωπα που ανήκουν στον κλάδο αυτό, ασφαλιζονται για τους κινδύνους ασθένειας, μητρότητας, ανικανότητας για εργασία, γήρας, εργατικά ατυχήματα κ.α. 2) Ο αγροτικός ασφαλιστικός οργανισμός. 3) Οι ειδικοί οργανισμοί για ειδικές ομάδες εργαζομένων (ανθρακωρύχοι, σιδηροδρομικοί εργάτες, δημόσιοι υπάλληλοι κ.α.) με διαφορετική προστασία από οργανισμό σε οργανισμό. 4) Οι οργανισμοί για τους ελεύθερους επαγγελματίες οι οποίοι καλύπτουν κινδύνους ασθένειας, μητρότητας και γήρατος.

Ακόμη, υπάρχει και ένας αριθμός οργανισμών επικουρικής ασφάλειας οι οποίοι είναι :

- 1) Οι επικουρικοί οργανισμοί σύνταξης όπου με νόμο από το 1972 ασφαλιζονται υποχρεωτικά αυτοί που είναι υπαγόμενοι στο γενικό και στον αγροτικό ασφαλιστικό οργανισμό.
- 2) Οι οργανισμοί επικουρικών παροχών ασθένειας.
- 3) Οι οργανισμοί παροχών ανεργίας.
- 4) Οι οργανισμοί πρόνοιας

Ηλικία συνταξιοδότησης τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες θεωρείται το 60ο έτος της ηλικίας τους.

Το σύστημα χρηματοδοτείται σχεδόν αποκλειστικά από τις εισφορές των εργοδοτών και των ασφαλισμένων. Ως επιβοηθητική πηγή χρηματοδότησης αποτελούν τα έσοδα από τη φορολογία του αλκοόλ, των φαρμακευτικών διαφημίσεων και της κυριότητας αυτοκινήτου.

2.4.8. ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ

Η υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση προάγεται από διάφορους δημόσιους οργανισμούς (ασθένειας, μητρότητας, συντάξεων και ατυχημάτων) οι οποίοι είναι οργανωμένοι κατά επαγγελματικές κατηγορίες. Από τη νομοθεσία προβλέπονται οι λεγόμενες εταιρίες αλληλοβοήθειας (societes de secours mutual), οι οποίες οργανώνονται σε επίπεδο επιχειρήσεων. Οι δραστηριότητες των παραπάνω εταιριών εποπτεύονται από ένα νομοθετημένο Ανώτατο Συμβούλιο, οι οποίες επιχορηγούνται από το κράτος και υπόκεινται σ' ένα ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς.

Οι οργανισμοί ασθένειας και μητρότητας διοικούνται από ένα ν.π.δ.δ. Όριο ηλικίας για τη συνταξιοδότηση γήρατος είναι το 65ο έτος για άνδρες και γυναίκες.

Το σύστημα χρηματοδοτείται από τις εισφορές των ενδιαφερομένων καθώς επίσης και από τις άμεσες και έμμεσες κρατικές επιχορηγήσεις.

Όσο για τα συστήματα επικουρικής ασφάλισης, λειτουργούν σε προαιρετική βάση οργανωμένα από ιδιωτική πρωτοβουλία. Ο νομοθέτης παρεμβαίνει μόνο για τη ρύθμιση των φορολογικών θεμάτων.

2.4.9. ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Για τις χρηματικές παροχές κοινωνικής ασφάλειας, αρμόδιο είναι το Υπουργείο Κοινωνικών Ζητημάτων και Εργασίας και για τις παροχές σε είδος τα Υπουργεία Πρόνοιας, Δημόσιας Υγείας και Πολιτισμού.

Η διοίκηση των παροχών για την κάλυψη των κινδύνων γήρατος, θανάτου κ.α. έχει ανατεθεί στην «Τράπεζα Κοινωνικής Ασφάλισης» (Sociale Verzekeringsbank) η οποία είναι ν.π.δ.δ. Για την χορήγηση παροχών ασθένειας προβλέπονται ειδικά ταμεία (Ziekenfondsen), ως δημόσια ιδρύματα ή αλληλοβοηθητικές εταιρίες που αποκτούν την αρμοδιότητά τους με υπουργική απόφαση.

Τα επικουρικά συστήματα κοινωνικών υπηρεσιών χρηματοδοτούνται από τη γενική φορολογία. Για την χρηματοδότηση των γενικών συστημάτων υποχρεωτικής ασφάλειας υπεύθυνη είναι η κρατική υπηρεσία (Rijksbelastingdienst), συγκεντρώνοντας τους φόρους και τις ασφαλιστικές εισφορές.

Όριο ηλικίας για συνταξιοδότηση των ασφαλισμένων είναι το 65ο έτος της ηλικίας για άνδρες και γυναίκες.

Η χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης αποτελείται από τις ασφαλιστικές εισφορές και στηρίζεται στη διανεμητική αρχή. Το κράτος εγγυάται για την ομαλή χορήγηση των ασφαλιστικών παροχών, σε περίπτωση βέβαια που τα ταμεία δεν συγκεντρώνουν επαρκή μέσα χρηματοδότησης. Το κράτος χρηματοδοτεί αποκλειστικά τον Οργανισμό για την χορήγηση οικογενειακών επιδομάτων, καθώς επίσης και τις περισσότερες επικουρικές κοινωνικές υπηρεσίες.

2.4.10. ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

Στην Πορτογαλία υπάρχει αποκεντρωμένη οργάνωση για θέματα κοινωνικής ασφάλειας. Διακρίνονται τρία επίπεδα οργάνωσης:

- 1) Τα όργανα κεντρικής ασφάλειας
- 2) Οι περιφερειακές αρχές
- 3) Τα τοπικά γραφεία

Οι οργανισμοί αυτοί είναι νομικά πρόσωπα με διοικητική και οικονομική αυτονομία. Η τρέχουσα διοίκηση της κοινωνικής ασφάλειας έχει ανατεθεί στα σχετικά κέντρα (sentros) τα οποία είναι αυτόνομα ν.π.δ.δ., εποπτεύονται από την κεντρική αρχή και ακολουθούν θεσμό συμμετοχής των ενδιαφερομένων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Για την προστασία της υγείας αρμόδια είναι η Εθνική Υπηρεσία Υγείας και οι περιφερειακές αρχές υγείας. Τα εργατικά ατυχήματα και οι επαγγελματικές ασθένειες καλύπτονται από ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες εποπτευόμενες από το Υπουργείο Οικονομικών.

Οι παροχές για την ευρύτερη κοινωνική δράση χρηματοδοτούνται κυρίως από το κράτος.

Τα συμβατικά επαγγελματικά συνταξιοδοτικά καθεστώτα δεν είναι πολύ διαδεδομένα, ίσως λόγω του μικρού μεγέθους των επιχειρήσεων. Πάντως έχουν δημιουργηθεί τέτοια συστήματα στη βάση συλλογικών συμβάσεων μετά την επανάσταση του 1974. Η χρηματοδότησή τους βασίζεται σε συστήματα κατανεμημένων πληρωμών (διανεμητικά) ή λογιστικού αποθεματικού (κεφαλαιοποιητικά), όμως η πρόσφατη νομοθεσία παραχωρεί φορολογικά πλεονεκτήματα στα κεφαλαιοποιητικά τα οποία ονομάζονται και προχρηματοδοτούμενα συστήματα.

2.4.11. ΙΣΠΑΝΙΑ

Η διοίκηση της κοινωνικής ασφάλειας, της προστασίας, της υγείας και της πολιτικής έχει ανατεθεί σε διάφορα ν.π.δ.δ. τα οποία δρουν σε εθνικό επίπεδο και εποπτεύονται από τους αρμόδιους Υπουργούς Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλειας, Υγείας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Τέτοιοι οργανισμοί είναι :

- α) Το Εθνικό Ινστιτούτο Κοινωνικής Ασφάλειας
- β) Το Εθνικό Ινστιτούτο Κοινωνικών Υπηρεσιών
- γ) Το Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας
- δ) Το Κοινωνικό Ινστιτούτο Ναυτικών
- ε) Τέλος, το Γενικό Ταμείο Κοινωνικής Ασφάλειας.

Για την κάλυψη των εργατικών ατυχημάτων οι επιχειρήσεις είναι ελεύθερες να προστρέξουν στους δημόσιους κοινωνικοασφαλιστικούς φορείς ή σε αλληλοβοηθητικές ενώσεις εργοδοτών (mutuas).

Όριο συνταξιοδότησης γήρατος για τους άνδρες είναι το 65ο έτος και για τις γυναίκες το 62ο, εφόσον βέβαια έχουν συμπληρώσει 15 χρόνια τουλάχιστον πραγματικής υπηρεσίας.

Πηγή χρηματοδότησης είναι οι κρατικές επιχορηγήσεις. Στόχος τους είναι να μειώσουν τις ασφαλιστικές εισφορές των εργαζομένων.

Τα καθεστώτα συμπληρωματικής ασφάλισης συνήθως θεσπίζονται με συλλογικές συμβάσεις εργασίας και χρηματοδοτούνται κυρίως από τους εργοδότες. Μερικές φορές όμως συνεισφέρουν και οι εργαζόμενοι στην χρηματοδότηση, όταν οι επικουρικές παροχές απορρέουν από ομαδική ή προσωπική ασφάλιση (π.χ. νοσοκομειακή ασφάλιση), όπου ο εργαζόμενος είναι ελεύθερος να προσχωρήσει ή όχι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

3.1 Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Όπως προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο 2, οι οργανωτικές μορφές με τις οποίες εμφανίζονται θεσμικά οι φορείς του Τρίτου Τομέα (προσλαμβάνουν κυρίως τη νομική μορφή του Σωματείου). Στο σημείο αυτό, παραθέτω σύμφωνα βέβαια με την Ανακοίνωση της Επιτροπής τον τομέα των Σωματείων και των Ιδρυμάτων. Οι οργανώσεις αυτές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε όλους τους τομείς κοινωνικής δραστηριότητας. Συμβάλουν στη δημιουργία απασχόλησης, στη δραστήρια άσκηση των δικαιωμάτων του πολίτη, στη δημοκρατία, παρέχουν ευρύ φάσμα υπηρεσιών, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε αθλητικές δραστηριότητες και εκπροσωπούν τα συμφέροντα των πολιτών σε διάφορες δημόσιες αρχές. Επίσης, διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην προώθηση και διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και στις αναπτυξιακές πολιτικές.³²

Οι συνεταιρισμοί είναι μία μορφή «άτυπης συνεργασίας» που αναλαμβάνεται από ομάδες με στόχο συγκεκριμένα οφέλη των μελών των ομάδων αυτών. Υπάρχουν σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου και είναι μικρές επιχειρήσεις ή και τεράστιες με τζίρο πολλών εκατομμυρίων.

Όπως τα σωματεία έτσι και τα ιδρύματα ασκούν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων. Από νομική πλευρά, τα ιδρύματα αποτελούν πιο ομοιογενή ομάδα από τα σωματεία και η μοναδική διάκριση που γίνεται είναι 1) στα ιδρύματα που επιδιώκουν δημόσια οφέλη και 2) στα ιδρύματα που επιδιώκουν ιδιωτικά οφέλη.

32. Ανακοίνωση της Επιτροπής για την "Προώθηση του Ρόλου των Σωματείων και των Ιδρυμάτων στην Ευρώπη". www.europa.int

3.2 ΕΙΔΗ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ – ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Τα περισσότερα σωματεία και ιδρύματα μπορούν να θεωρηθούν ότι υπάγονται σε έναν ή περισσότερους από τους ακόλουθους τομείς δραστηριοτήτων:

- I. *Παροχής υπηρεσιών* : Σε αυτήν την κατηγορία συμπεριλαμβάνονται όλες οι οργανώσεις που παρέχουν στα μέλη τους κοινωνικές υπηρεσίες, υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, κατάρτισης, ενημέρωσης, παροχής συμβουλών.
- II. *Άσκηση πίεσης* : Αφορούν οργανώσεις που προβάλλουν και υποστηρίζουν ένα σκοπό ή μια ομάδα με τελικό σκοπό τον επηρεασμό της κοινής γνώμης.
- III. *Ομάδες αλληλοβοήθειας* : Πρόκειται για οργανώσεις οι οποίες αποτελούνται από ομάδες ατόμων με κοινά ενδιαφέροντα ή ανάγκες που συμμετέχουν σ' αυτές για να προσφέρουν αμοιβαία βοήθεια, ενημέρωση, υποστήριξη και συνεργασία.
- IV. *Υποστήριξη και συντονισμός* : Πρόκειται για τους λεγόμενους "ενδιάμεσους φορείς" οι οποίοι, είτε συντονίζουν τις δραστηριότητες μεμονωμένων οργανώσεων που απασχολούνται σ' έναν ειδικό τομέα ή τις δραστηριότητες του τομέα των σωματείων γενικά, είτε παρέχουν ενημέρωση και υποστήριξη.

3.3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Από τα αποτελέσματα της κοινοτικής έρευνας προκύπτει ότι τα σωματεία και τα ιδρύματα διαθέτουν σαν σύνολο σημαντικά περιουσιακά στοιχεία και κινητοποιούν μεγάλο μέρος του ανθρώπινου δυναμικού τόσο σε έμμισθη όσο και σε εθελοντική βάση. Όπως συμβαίνει και με άλλες μορφές επιχειρήσεων και συγκεκριμένα τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, πολλά σωματεία και ιδρύματα ασκούν επίσης οικονομική δραστηριότητα, πωλούν προϊόντα, παρέχουν υπηρεσίες έναντι αμοιβής και εμφανίζουν κέρδη τα οποία στη συνέχεια επανεπενδύουν.

Συνεπώς, η συνεισφορά του εν λόγω τομέα στην οικονομία είναι σημαντική. Η ακριβής σημασία του φάνηκε από τα αποτελέσματα της πρώτης συστηματικής συγκριτικής έρευνας για τον τομέα, η οποία έγινε σε 4 κράτη-μέλη (Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία) υπό την διεύθυνση του Πανεπιστημίου Johns Hopkins της Βαλτιμόρης και δημοσιεύτηκε το 1994.³³

Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι τα εξής: Στη *Γερμανία* ο τομέας αυτός αντιπροσωπεύει το 3,7% της συνολικής απασχόλησης και το 10% της συνολικής απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών. Ο μη κερδοσκοπικός τομέας είναι ιδιαίτερα σημαντικός όσον αφορά την υγεία: το 40% των ημερών νοσηλείας και το 60% των υπηρεσιών κατ' οίκον αναλαμβάνονται από τον τομέα των σωματείων. Στη *Γαλλία* το 4,2% του συνολικού ενεργού πληθυσμού απασχολείται στον εν λόγω τομέα και πάνω από το 10% των εργαζομένων στον τομέα των υπηρεσιών. Οι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις αναλαμβάνουν την παροχή κατ' οίκον υπηρεσιών σε περισσότερους από τους μισούς ασθενείς. Η παρουσία των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων είναι ιδιαίτερα αισθητή στις κοινωνικές υπηρεσίες και στον αθλητισμό μια και το 80% των ατόμων που έχουν αθλητικά ενδιαφέροντα ανήκουν σε μη κερδοσκοπικούς αθλητικούς ομίλους. Στην *Ιταλία* το 2% σχεδόν του συνολικού ενεργού πληθυσμού απασχολείται στον εν λόγω τομέα και πάνω από το 5% των εργαζομένων στον τομέα των υπηρεσιών. Τα μη κερδοσκοπικά σωματεία διαχειρίζονται το 20% των παιδικών σταθμών και διασφαλίζουν την παροχή πάνω από το 40% των νοσοκομειακών υπηρεσιών κατ' οίκον. Στο *Ηνωμένο Βασίλειο* το 4% του ενεργού πληθυσμού απασχολείται στον εν λόγω τομέα. Συνολικά, περίπου 900.000 άτομα απασχολούνται στον τομέα αυτό ο οποίος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην παροχή έρευνας και εκπαίδευσης.

Τα σωματεία και τα ιδρύματα παρέχουν αποτελεσματική κατάρτιση και σε διάφορους εθελοντές. Η εθελοντική εργασία αποτελεί για πολλούς ανθρώπους έναν τρόπο για να διατηρήσουν τις εργασιακές τους συνήθειες σε μια περίοδο κατά την οποία, ιδιαίτερα για όσους είναι μακροχρόνια άνεργοι, το να εξακολουθήσουν να έχουν μια οργανωμένη ζωή

33. Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής για την "Προώθηση του Ρόλου των Σωματείων και των Ιδρυμάτων στην Ευρώπη". www.europa.int

να είναι πολύ δύσκολο. Ο τομέας των σωματείων και των ιδρυμάτων προσφέρεται για παροχή ευκαιριών που στοχεύουν στην απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων οι οποίες θα βελτιώσουν την ικανότητα απασχόλησης και το αίσθημα του μέλους μιας κοινότητας και του ευρωπαϊού πολίτη μεταξύ των νέων. Τέλος, η εθελοντική εργασία είναι επίσης πολύ σημαντική για τους συνταξιούχους που επιθυμούν να συνεχίσουν να αξιοποιούν τα προσόντα τους και να έχουν ενεργό ρόλο στην κοινωνία.

3.4 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Τα σωματεία και τα ιδρύματα εργάζονται κάτω από μεγάλη πίεση και σ' ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι οργανώσεις αυτές αναλαμβάνουν την παροχή υπηρεσιών τις οποίες παρείχαν μέχρι πρότινος οι δημόσιες αρχές. Ωστόσο, ο τομέας αντιμετωπίζει προβλήματα και προκλήσεις στον τρόπο με τον οποίο μπορεί να ανταποκριθεί στην παροχή αυτών των νέων υπηρεσιών. Οργανώσεις των οποίων ο ρόλος ήταν συνήθως να παρέχουν υποστήριξη στο πλαίσιο υπηρεσιών παρεχόμενων από δημόσιες αρχές βρίσκονται ξαφνικά υποχρεωμένες να πρέπει να διαχειριστούν τις υπηρεσίες αυτές μόνες τους.

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής είναι η σοβαρή έλλειψη ενημέρωσης που υπάρχει για τον τομέα. Η δυνατότητα χάραξης πολιτικής έχει επίσης εμποδιστεί σ' ένα βαθμό, από την ίδια τη διάρθρωση του δημόσιου τομέα και συγκεκριμένα από τη συνήθεια των δημόσιων αρχών να θεωρούν ότι τα σωματεία και τα ιδρύματα παρέχουν υπηρεσίες σε συγκεκριμένες ομάδες πελατών, ή ότι αποτελούν συνομιλητές σε συγκεκριμένους τομείς. Οι διευθύνσεις κοινωνικών υπηρεσιών έχουν επαφές με τις οργανώσεις που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες, οι διευθύνσεις περιβάλλοντος με τις οργανώσεις που ασχολούνται με θέματα περιβάλλοντος κ.ο.κ.

Επίσης, θα πρέπει να αναγνωρισθεί ο δημόσιος ρόλος των σωματείων και των ιδρυμάτων και να ενθαρρυνθεί πλήρως η αποδοχή του τομέα σε όλα

τα επίπεδα ως ισότιμου κοινωνικού εταίρου στο διάλογο για όλα τα ζητήματα πολιτικής και εφαρμογής που τον αφορούν.

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας ο όγκος των διεθνικών δραστηριοτήτων των σωματείων και των ιδρυμάτων αυξήθηκε θεαματικά. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο τομέας μπορεί πλέον να συμμετέχει σε ένα αυξανόμενο αριθμό ευρωπαϊκών προγραμμάτων χρηματοδότησης που ενθαρρύνουν τη διεθνική συνεργασία, καθώς και στον πολλαπλασιασμό των οργανώσεων που ενδιαφέρονται να αναπτύξουν τις υπηρεσίες τους σε άλλες χώρες.

Βέβαια, υπάρχουν και άλλα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν οι οργανώσεις που προσπαθούν να αναπτύξουν τις διεθνικές ευρωπαϊκές δραστηριότητές τους και τα οποία αναφέρονται:

- Στις δυσκολίες εξεύρεσης οργανώσεων που συμμερίζονται τις ίδιες απόψεις σε άλλες χώρες, προκειμένου να αναπτύξουν κοινά σχέδια.

Ενώ στα χαρτιά μια οργάνωση μπορεί να φαίνεται ότι έχει τους ίδιους σκοπούς και στόχους στην πραγματικότητα αυτό μπορεί και να μην ισχύει. Ο ρόλος μιας οργάνωσης που ασχολείται με μια συγκεκριμένη κατηγορία πελατών μπορεί να διαφέρει από χώρα σε χώρα.

- Στην αδυναμία πρόσβασης των οργανώσεων στην ευρωπαϊκή χρηματοδότηση.

- Στις δυσκολίες εξεύρεσης συμπληρωματικής χρηματοδότησης για σχέδια τα οποία συγχρηματοδοτούνται από ευρωπαϊκά προγράμματα.

Η συμπληρωματική χρηματοδότηση για σχέδια προέρχεται συχνά από δημόσιες αρχές οι οποίες ενδέχεται να υποβάλλουν δικές τους προτάσεις ή να μην ενδιαφέρονται για την υποστήριξη ενός τέτοιου σχεδίου.

- Στις δυσκολίες λόγω καθυστερημένης καταβολής της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης.

- Στην έλλειψη νομικής αναγνώρισης των οργανώσεων σε άλλες χώρες.

Το γεγονός αυτό μπορεί να προκαλέσει σοβαρά προβλήματα σε οργανώσεις που επιθυμούν να ανοίξουν γραφεία σε άλλα κράτη-μέλη ή να παρέχουν υπηρεσίες οι οποίες χρηματοδοτούνται από τις δημόσιες αρχές ενός άλλου κράτους-μέλους. Η Επιτροπή έχει ήδη προτείνει κάποια μέτρα που έχουν ως

στόχο να αποκτήσουν οι οργανώσεις νομική προσωπικότητα σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- Στην έλλειψη κατανόησης εκ μέρους ορισμένων δημόσιων αρχών όσον αφορά το ευρωπαϊκό έργο που θέλουν να επιτελέσουν τα σωματεία και τα ιδρύματα.

- Στην έλλειψη επαρκούς κατάρτισης.

Η ανεπαρκής κατάρτιση μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την κακή διαχείριση και την αδυναμία των οργανώσεων να ανταποκριθούν στις προκλήσεις και στις νέες ανάγκες.

- Τέλος, στην έλλειψη πρόσβασης στις τεχνικές διασύνδεσης.

Λόγω της ανεπαρκούς κατάρτισης, ορισμένες οργανώσεις δεν είναι σε θέση να αναπτύξουν δεσμούς με άλλες οργανώσεις που μοιράζονται τις ίδιες απόψεις.³⁴

3.5. ΜΕΤΡΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ

Η Επιτροπή σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας εκτιμά ότι τα κράτη-μέλη θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στους εξής τομείς:

- *Απόκτηση βαθύτερης γνώσης και κατανόηση του τομέα σε όλα τα επίπεδα.*

Η χάραξη πολιτικής εμποδίζεται προς το παρόν από την έλλειψη συστηματικών και αξιόπιστων στοιχείων για τον τομέα. Υπάρχουν μέρη στην Κοινότητα, όπου ο τομέας έχει πολύ μικρή παρουσία σε δημόσιο επίπεδο, ώστε οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής φαίνεται μάλλον να αγνοούν αυτή καθεαυτή την ύπαρξή του.

- *Σχέση «συνεργασία» μεταξύ δημόσιων αρχών και του τομέα.*

Οι δημόσιες αρχές σε ολόκληρη την Κοινότητα καθώς και η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητούν από τα Σωματεία να διαδραματίσουν όλο και μεγαλύτερο ρόλο. Για το λόγω αυτό θα πρέπει να δοθεί η δυνατότητα στα Σωματεία να συμμετέχουν με τις δημόσιες αρχές στο σχεδιασμό των υπηρεσιών και στη

34. Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής για την "Πρώθηση του Ρόλου των Σωματείων και των Ιδρυμάτων στην Ευρώπη". www.europa.int

χάραξη πολιτικής σε όλα τα επίπεδα. Η συνεργασία μεταξύ σωματείων και κυβερνήσεων συνεπάγεται συμβατικές υποχρεώσεις μεταξύ των μεμονωμένων σωματείων και των δημόσιων αρχών, υποχρεώσεις που επιβάλουν τους δικούς τους περιορισμούς. Όμως όποια και να είναι η σχέση τους με τις κυβερνήσεις τα σωματεία και τα ιδρύματα είναι και θα πρέπει να παραμείνουν ανεξάρτητα από τις κυβερνήσεις.

- *Νομοθεσία που διέπει τα σωματεία και τα ιδρύματα.*

Οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να εξετάσουν τα περιθώρια που υπάρχουν για την διευκρίνιση και την προσαρμογή των νομικών πλαισίων ώστε να συμβάλουν στην ανάπτυξη του δυναμικού του τομέα σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

- *Φορολογική βάση και κανόνες ανταγωνισμού που διέπουν τη δραστηριότητα του τομέα.*

Οι κανόνες φορολογίας θα πρέπει να είναι σαφείς και απλοί. Κάθε φορολογική μεταχείριση πρέπει να δικαιολογείται από τους ειδικούς περιορισμούς του εν λόγω τομέα και τις μεθόδους εσωτερικής οργάνωσής του που τον διαφοροποιούν από τους παραδοσιακούς οικονομικούς φορείς.

- *Τρόποι διασφάλισης της σταθερής οικονομικής ευεξίας του τομέα.*

Νομικά και φορολογικά συστήματα είναι σημαντικά για την ανάπτυξη του τομέα σε όλες τις χώρες καθώς και για τη διασφάλιση της δημόσιας αξιοπιστίας. Όμως παρόλα αυτά οι δημόσιες αρχές θα πρέπει να ενθαρρύνουν τη χρηματοδότηση από δημόσιες αρχές και επιχειρήσεις καθώς επίσης και ιδιωτικές δωρεές.

- *Κατάρτιση*

Η ανάπτυξη του τομέα δεν έχει συνοδευτεί από την αντίστοιχη κατάρτιση η οποία θα βοηθούσε τα σωματεία να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους έτσι ώστε να αντιμετωπίσουν τις νέες ανάγκες. Πολλές φορές τυχαίνει οι προϋπολογισμοί που προορίζονται για την κατάρτιση να είναι οι πρώτοι που περικόπτονται όταν υπάρχει στενότητα χρηματοδότησης και ζητείται από τα σωματεία να περικόψουν τις δαπάνες τους. Οι δημόσιες αρχές όμως θα πρέπει να διευκρινίζουν ότι τα σωματεία αποκτούν την απαραίτητη κατάρτιση

προκειμένου να είναι σε θέση να παρέχουν τις υπηρεσίες και να εκτελούν τις εργασίες που όλο και περισσότερο τους ζητούνται.

- *Επιτεύγματα της κοινωνίας των πληροφοριών.*

Τα σωματεία και τα ιδρύματα έχουν όφελος στο να συμμετέχουν στις εξελίξεις της κοινωνίας των πληροφοριών. Έτσι η συμμετοχή τους σε πιλοτικά σχέδια θα πρέπει να ενθαρρυνθεί.

3.6. ΜΕΤΡΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Τα σωματεία και τα ιδρύματα θα πρέπει να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να προβληθούν, μέσω της χρήσης των μέσων μαζικής επικοινωνίας και της τεχνολογίας των πληροφοριών. Θα πρέπει να είναι ανοικτές και προσπελάσιμες έτσι ώστε το κοινό και οι δημόσιες αρχές να καταλάβουν τους στόχους τους και τον τρόπο με τον οποίο δουλεύουν. Οι οργανώσεις αυτές θα πρέπει να ενθαρρύνουν το προσωπικό και τους εθελοντές τους και θα πρέπει επίσης να αναπτύξουν καλές σχέσεις με τις δημόσιες αρχές και τις επιχειρήσεις.

Θα πρέπει επίσης να ζητήσει την αλλαγή της χρηματοδοτικής του βάσης έτσι ώστε να μην είναι εντελώς εξαρτημένος από μία μόνο πηγή χρηματοδότησης.

3.7. ΜΕΤΡΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η Επιτροπή σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Κοινότητας προτείνει:

- Τα σωματεία διαδραματίζουν έναν εξαιρετικά σημαντικό ρόλο ως μέσο διασύνδεσης μεταξύ των πολιτών και των δημόσιων αρχών ο οποίος όμως ρόλος δεν έχει αναγνωρισθεί στο βαθμό στο οποίο θα έπρεπε. Αυτό που ζητούν τα σωματεία είναι να αναγνωρισθεί η συνεισφορά τους και να ζητούν επίσης τα κοινοτικά όργανα τη συμβουλή τους, για όλα τα θέματα και για όλες τις αποφάσεις οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν τη δραστηριότητά τους, τη λειτουργία τους και την υλοποίηση των στόχων τους.

- Η αναγνώριση του ρόλου που παίρνουν τα σωματεία στην σημερινή κοινωνία δεν μπορεί να γίνει χωρίς την κατανόηση της λειτουργίας των αναγκών αλλά και των προσδοκιών του τομέα. Επειδή όμως η κατανόηση αυτή δεν έχει διαδοθεί σε όλα τα κράτη-μέλη αλλά ούτε και σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα πρέπει να καταβληθούν ιδιαίτερες προσπάθειες στην κατεύθυνση αυτή. Ένας τρόπος είναι η καλύτερη προβολή των σωματείων και των πρωτοβουλιών τους.

- Η Επιτροπή αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα του ρόλου των σωματείων για τη διάδοση των πληροφοριών και ως οργανώσεις που βρίσκονται κοντά στους πολίτες και για το λόγο αυτό προτίθεται να τις συμπεριλάβει περισσότερο στις δράσεις της που αφορούν την διάδοση των πληροφοριών.

- Τα σωματεία, προκειμένου να αναλάβουν διεθνικές δραστηριότητες χρειάζονται μέσα τα οποία δεν είναι ακόμα αρκετά διαδεδομένα αλλά είναι εντελώς απαραίτητα για κάθε συναφή δραστηριότητα. Τα μέσα αυτά αφορούν την γνώση των διαφορών που υπάρχουν στα διάφορα κράτη-μέλη όσο αναφορά τη φορολογία, τις μεθόδους εργασίας, τις διοικητικές διαδικασίες κλπ. Τα σωματεία τα οποία ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη των διεθνικών δραστηριοτήτων έχουν μεγάλες ανάγκες κατάρτισης. Η Επιτροπή θα πρέπει επομένως να προωθήσει την καλύτερη πρόσβαση σε ευρωπαϊκά προγράμματα κατάρτισης που θα απευθύνονται ειδικά στους υπεύθυνους των σωματείων που επιθυμούν να αναπτύξουν δραστηριότητες σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

- Τα σωματεία και τα ιδρύματα έχουν συμφέρον στο να συμμετέχουν από κοντά στις εξελίξεις της κοινωνίας των πληροφοριών. Βέβαια χρειάζονται προσπάθειες για να συνειδητοποιήσουν καλύτερα τις ευκαιρίες και τα οφέλη που μπορούν να τους προσφέρουν οι τεχνολογίες, οι υπηρεσίες και οι εφαρμογές των πληροφοριών και των τηλεπικοινωνιών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ήδη δημιουργήσει την Υπηρεσία Σχεδίου της Κοινωνίας των Πληροφοριών (Information Society Project Office – ISPO) ως ένα “πολυκατάστημα” στο πλαίσιο της Επιτροπής για να επιτρέψει ευκολότερη πληροφόρηση για τον εν λόγω τομέα.

- Πολλά από τα σωματεία κατορθώνουν ευκολότερη πρόσβαση στις πηγές χρηματοδότησης, συμπεριλαμβανομένων των διαρθρωτικών ταμείων και άλλων πηγών χρηματοδότησης. Η πολυπλοκότητα των συστημάτων αίτησης καθώς επίσης και των διοικητικών διαδικασιών η οποία οδηγεί σε καθυστερήσεις πληρωμών πιθανός να εμποδίσει τις οργανώσεις μικρού μεγέθους να συμβάλουν όσο μπορούν στην εφαρμογή των διαφόρων χρηματοδοτικών προγραμμάτων της ΕΕ.

- Τέλος, οι πολλές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα σωματεία κατά την εφαρμογή διεθνικών δράσεων οφείλονται συχνά στις εθνικές νομοθεσίες που δεν είναι κατάλληλα προσαρμοσμένες στις νέες ανάγκες αλλά μπορούν επίσης να οφείλονται και σε μέτρα που έχουν ληφθεί σε κοινοτικό επίπεδο τα οποία επειδή είχαν σχεδιαστεί με βάση άλλους στόχους, ενδέχεται να δημιουργούν εμπόδια στα σωματεία και τα ιδρύματα. Για το λόγω αυτό η Επιτροπή προτείνει τη μελέτη και τη στενή παρακολούθηση των επιπτώσεων που έχουν οι πολιτικές, οι δράσεις και η κοινοτική νομοθεσία στον τομέα των σωματείων.³⁵

3.8. Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Η Επιτροπή αποφάσισε να διεξάγει σε όλα τα κράτη-μέλη μια έρευνα για τα σωματεία βάση ερωτηματολογίου. Σύμφωνα με τη μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε στάλθηκαν ερωτηματολόγια στα σωματεία σε όλη την Ευρώπη μέσω των οργανισμών εκπροσώπησής τους στις Βρυξέλλες και σε εθνικό επίπεδο. Η έρευνα διεξάχθηκε από τον Ιούνιο έως τον Οκτώβριο του 1993 και συγκεντρώθηκαν 2.300 απαντήσεις.

Με δεδομένη λοιπόν τη μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε (ήταν η μόνη δυνατή μέθοδο για την Επιτροπή) η έρευνα θα πρέπει να θεωρηθεί ως αυστηρά αναγνωριστική και τα αποτελέσματά της (δεν θεωρούνται επιστημονικά) θα πρέπει να ερμηνευτούν με ιδιαίτερη προσοχή.

35. Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής για την "Προώθηση του Ρόλου των Σωματείων και των Ιδρυμάτων στην Ευρώπη". www.europa.int

Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι τα ακόλουθα:

➤ *Ανάπτυξη του τομέα.*

Από τα στοιχεία της έρευνας συμπεραίνουμε ότι ο τομέας των σωματείων από το τέλος του τελευταίου πολέμου γνώρισε ταχύτερη ανάπτυξη. Το 75% των σωματείων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο ιδρύθηκαν μετά το 1961, ενώ περίπου το 65% μετά το 1971 και περίπου το 45% μετά το 1981. Υπάρχουν πολλοί λόγοι που συνέβαλαν σ' αυτή την ανάπτυξη, οι πιο σημαντικοί όμως είναι:

Η αύξηση της ευημερίας μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και η επακόλουθη αύξηση του ελεύθερου χρόνου.

Η προφανής στροφή προς τον τομέα παροχής υπηρεσιών που σημειώθηκε στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80.

Η αυξανόμενη ανάθεση υπηρεσιών στα σωματεία, οι οποίες προηγουμένως αποτελούσαν αρμοδιότητα των δημοσίων αρχών.

Οι αλλαγές στις προτιμήσεις του κοινού από τις ομοιόμορφες και απρόσωπες υπηρεσίες που προσφέρονταν παραδοσιακά από τις δημόσιες αρχές προς τις εξατομικευμένες και προσανατολισμένες προς τον πελάτη υπηρεσίες που παρέχουν τα σωματεία.

Η κρίση της ανεργίας στα τέλη της δεκαετίας του '70 και στις αρχές της δεκαετίας του '80 η οποία οδήγησε στη δημιουργία προγραμμάτων απασχόλησης στα οποία συμμετέχουν τα σωματεία.

Τέλος, οι δημογραφικές αλλαγές που πραγματοποιούνται στην Ευρώπη όπως ο αυξανόμενος αριθμός των συνταξιούχων/ανέργων που οδηγούν τα κράτη-μέλη να μεταφέρουν πολλές υπηρεσίες από το δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα και τον τομέα των σωματείων προκειμένου να περικόψουν τις δημόσιες δαπάνες.

➤ *Αριθμός των μελών*

Ένα από τα πλέον γνωστά σωματεία της Κοινότητας έχει περισσότερα από 13 εκατομμύρια μέλη. Πολλά σωματεία, παρόλα αυτά είναι μικρά και τα δραστήρια μέλη τους είναι συχνά πολύ λίγα. Από τις ομοσπονδίες που απάντησαν στην έρευνα σχεδόν οι μισές εκπροσωπούν περισσότερες από 50 οργανώσεις, ενώ το 9% εκπροσωπεί πάνω από 500. Το μέγεθος των σωματείων και των ομοσπονδιών επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες.

Οι μεγάλες οργανώσεις τείνουν να είναι και οι αρχαιότερες όπως συμβαίνει με τις οργανώσεις που απασχολούνται σε κοινωφελείς τομείς που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον όπως είναι οι κοινωνικές υπηρεσίες.

➤ *Απασχόληση*

Ο αριθμός των υπαλλήλων που απασχολούν τα σωματεία κυμαίνεται από κανέναν έως πολλές χιλιάδες. Στην μεγάλη τους πλειοψηφία τα σωματεία είναι μικρές επιχειρήσεις, υπάρχουν βέβαια και σωματεία που εξυπηρετούν μεγάλο αριθμό υπαλλήλων με καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης. Το μέσο σωματείο στο δείγμα της έρευνας απασχολεί 40 υπαλλήλους με πλήρη απασχόληση και 10 με μερική απασχόληση. Το 14% του δείγματος δεν απασχολεί καθόλου έμμισθο προσωπικό, το 17% απασχολεί πάνω από 50 άτομα, το 6% από 101 έως 500 υπαλλήλους και το 4% πάνω από 501 υπαλλήλους.

➤ *Εθελοντική εργασία*

Το 81% του δείγματος δήλωσε ότι απασχολεί εθελοντές. Τα σωματεία, σε ορισμένες χώρες εμφανίζονται να απασχολούν περισσότερους απ' ό τι σε άλλες χώρες αλλά σε καμία χώρα το ποσοστό των σωματείων που απασχολούν εθελοντές δεν ήταν κάτω από 60%. Παρόλο που δεν φαίνεται να υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στον αριθμό των οργανώσεων που χρησιμοποιούν εθελοντές στα διάφορα κράτη-μέλη, η αναλογία έμμισθου προσωπικού και εθελοντών παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις από χώρα σε χώρα. Ο αριθμός των απασχολούμενων εθελοντών παρουσιάζει επίσης διακυμάνσεις ανάλογα με το βασικό τομέα δραστηριότητας του σωματείου.

➤ *Περιουσιακά στοιχεία*

Τα σωματεία και οι ομοσπονδίες στο δείγμα της εν λόγω έρευνας έχουν τα εξής περιουσιακά στοιχεία:

- Διαθέσιμα ύψους 2.208.000 Ευρώ
- Ακίνητη ιδιοκτησία αξίας 702.000 Ευρώ
- Εξοπλισμό αξίας 1.102.000 Ευρώ
- Άλλα περιουσιακά στοιχεία αξίας 835.000 Ευρώ
- Συνολικά περιουσιακά στοιχεία αξίας 10.068.000 Ευρώ

Βέβαια, αυτές οι τιμές κρύβουν μεγάλες διακυμάνσεις ανάμεσα στα σωματεία και στις χώρες. Κατά γενικό κανόνα, τα σωματεία στα πλουσιότερα κράτη-μέλη έχουν κατά μέσο όρο και τα περισσότερα περιουσιακά στοιχεία .

➤ *Δαπάνες*

Οι δαπάνες που πραγματοποίησαν κατά μέσο όρο τα σωματεία που συμμετείχαν στη δειγματοληπτική έρευνα είναι οι ακόλουθες:

- Μισθοί και ημερομίσθια 27.743.000 Ευρώ
- Διοικητικές δαπάνες 456.000 Ευρώ
- Λοιπές δαπάνες 1.044.000 Ευρώ
- Συνολικές δαπάνες 31.149.000 Ευρώ

Οι δαπάνες για μισθούς και ημερομίσθια των σωματείων που προέρχονται από τα πλουσιότερα κράτη-μέλη υπερβαίνουν το μέσο όρο. Συνήθως οι μεγαλύτερες οργανώσεις έχουν και τις μεγαλύτερες διοικητικές δαπάνες όπως για παράδειγμα οι ομοσπονδίες των οποίων η διοίκηση συνήθως είναι η πιο δαπανηρή από των απλών σωματείων.

➤ *Πηγές εσόδων*

Πάρα πολλά σωματεία εξαρτώνται έως ένα βαθμό από εξωτερικές επιχορηγήσεις του ενός ή του άλλου τύπου που συνήθως προέρχονται από τις δημόσιες αρχές αλλά αρκετά συχνά και από απλούς ιδιώτες ή άλλους δωρητές. Αρκετά σωματεία είναι ουσιαστικά οικονομικά αυτοδύναμα και τα έσοδά τους προέρχονται από τις συνδρομές των μελών ή από την παροχή υπηρεσιών ή την πώληση άλλων προϊόντων. Προκειμένου να καταστεί σαφής ο τρόπος με τον οποίο χρηματοδοτούν τις δαπάνες τους τα σωματεία, ζητήθηκε από τα σωματεία που συμμετείχαν στη δειγματοληπτική έρευνα να δηλώσουν το ποσοστό των εσόδων τους που προέρχεται από εξωτερικές πηγές όπως δωρεές και επιχορηγήσεις. Για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, τα έσοδα από την παροχή υπηρεσιών, την πώληση προϊόντων, τις συνδρομές των μελών, τα έσοδα από επενδύσεις και συμβάσεις, υπολογίσθηκαν όλα ως "ίδιοι πόροι". Ως "εξωτερικοί πόροι" θεωρήθηκαν οι επιχορηγήσεις από κυβερνητικούς φορείς και άλλες δημόσιες αρχές καθώς και οι ενισχύσεις από ιδιώτες, διεθνείς φορείς, ιδρύματα και εταιρείες.

Κατά μέσο όρο, οι συνδρομές των μελών (30%) και η παροχή υπηρεσιών (30% εκ των οποίων 20% σε μέλη και 10% σε μη μέλη)

αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος των “ιδίων πόρων” των σωματείων και ακολουθούν οι συμβάσεις (17%), οι πωλήσεις προϊόντων (15%) και τα έσοδα από επενδύσεις (8%). Με άλλα λόγια, κατά μέσο όρο ένα τυπικό ευρωπαϊκό σωματείο συγκεντρώνει περίπου το 62% των “ιδίων πόρων” της από οικονομικές δραστηριότητες του ενός ή του άλλου τύπου. Στους “εξωτερικούς πόρους” παρατηρήθηκαν μικρότερες διακυμάνσεις. Η σημαντικότερη πηγή εξωτερικών εσόδων για τα σωματεία στα περισσότερα κράτη-μέλη είναι οι επιχορηγήσεις από τις δημόσιες αρχές (52%). Στη συνέχεια ακολουθεί η οικονομική ενίσχυση από ιδιώτες (22%), οι ενισχύσεις από διεθνείς φορείς (10%), οι επιχορηγήσεις από ιδρύματα (9%) και τέλος οι ενισχύσεις από εταιρείες (7%).

➤ *Πεδίο δραστηριοτήτων*

Στο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιήθηκαν οι ακόλουθοι δέκα κύριοι τομείς δραστηριότητας για την ταξινόμηση των σωματείων/ομοσπονδιών:

1. Κοινωνικές υπηρεσίες 57%
2. Εκπαίδευση και έρευνα 46%
3. Ανάπτυξη και στέγαση 40%
4. Πολιτισμός και ψυχαγωγία 36%
5. Διεθνείς δραστηριότητες 35%
6. Πολιτικά δικαιώματα 35%
7. Υγεία 26%
8. Φιλανθρωπία και εθελοντική εργασία 23%
9. Περιβάλλον 18%
10. Επιχειρηματική δραστηριότητα 8%

Τα παραπάνω ποσοστά είναι ποσοστά των οργανώσεων που απάντησαν στην έρευνα και δήλωσαν τον τομέα της κύριας δραστηριότητάς τους. Βέβαια θα πρέπει να αναφερθεί ότι πολλά σωματεία ασχολούνται ταυτόχρονα και με άλλους τομείς. Παρατηρήθηκαν λοιπόν αποκλίσεις από χώρα σε χώρα παρόλο που αξίζει να σημειωθεί ότι ο τομέας των κοινωνικών υπηρεσιών αναφέρεται με τη μεγαλύτερη συχνότητα σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ένωσης.

Όσον αφορά τον τομέα πολιτισμός και ψυχαγωγία δείχνει ότι το 41% των σωματείων των οποίων η κύρια δραστηριότητα αφορά τον εν λόγω τομέα ασχολούνται επίσης και με άλλες πολιτιστικές και καλλιτεχνικές

δραστηριότητες, 37% με τον αθλητισμό, 29% με ψυχαγωγικούς ομίλους και 27% με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας.

Αυτή η πολυλειτουργικότητα είναι τυπική της φιλοσοφίας των σωματείων και αντικατοπτρίζει συχνά το ρόλο που διαδραματίζουν ως βασική πηγή υποστήριξης και ενημέρωσης σε μια συγκεκριμένη περιφέρεια.

Όσον αφορά τους "ιδίους πόρους" των σωματείων, η σημαντικότερη πηγή εσόδων για τις οργανώσεις που ασχολούνται με τον πολιτισμό και την ψυχαγωγία είναι η παροχή υπηρεσιών σε μέλη και οι συνδρομές μελών, που αντιστοιχούν στο 29% των εσόδων. Στους τομείς της εκπαίδευσης και της έρευνας και των διεθνών δραστηριοτήτων, οι συμβάσεις (25% και 27% αντίστοιχα) αποτελούν τη σημαντικότερη πηγή ιδίων πόρων και στον τομέα της υγείας η σημαντικότερη πηγή είναι οι συνδρομές των μελών (36%).

Όσον αφορά τις εξωτερικές πηγές εσόδων, όλες οι οργανώσεις υποστηρίζονται σε μεγάλο βαθμό από επιχορηγήσεις διαφόρων τύπων. Οι επιχορηγήσεις κυμαίνονται από το 31% των συνολικών εξωτερικών εσόδων των φιλανθρωπικών σωματείων έως το 73% των εξωτερικών εσόδων των εμπορικών και επαγγελματικών οργανώσεων.

➤ *Εταιρικές σχέσεις σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Κοινότητας μεταξύ σωματείων και ιδρυμάτων.*

Λόγω της μεθόδου που χρησιμοποιήθηκε, το δείγμα περιλάμβανε μεγαλύτερη αναλογία σωματείων σε ευρωπαϊκό επίπεδο απ' ό,τι θα περιλάμβανε αν ήταν περισσότερο επιστημονικό. Τα αριθμητικά στοιχεία αποτελούν σημαντική απόδειξη του βαθμού στον οποίο ο τομέας τείνει να δημιουργεί εταιρικές σχέσεις με υπηκόους ή οργανώσεις άλλων κοινοτικών χωρών. Το 65% των σωματείων δήλωσαν ότι προτίθενται κάποια στιγμή στο μέλλον να συνάψουν διασυνοριακές εταιρικές σχέσεις. Από την ανάλυση που έγινε ανά χώρα προέκυψε ότι τα σωματεία που έχουν τις ισχυρότερες προθέσεις προέρχονται από χώρες στις οποίες ο μέχρι τώρα αριθμός εταιρικών σχέσεων δεν υπερβαίνει το μέσο όρο. Από τα σωματεία που έχουν ήδη συνάψει εταιρικές σχέσεις, το 27% απασχολείται στον τομέα των

"κοινωνικών υπηρεσιών", το 14% στον τομέα "πολιτισμός και ψυχαγωγία", το 13% σε "διεθνείς δραστηριότητες", το 11% στην "εκπαίδευση και έρευνα" και το 10% στην "ανάπτυξη και στέγαση".

➤ *Δυσχέρειες στη σύναψη εταιρικών σχέσεων*

Σχεδόν πάνω από τα μισά σωματεία που έχουν δημιουργήσει εταιρικές σχέσεις δηλώνουν ότι αντιμετώπισαν προβλήματα στη σύναψη ή στη λειτουργία των εταιρικών σχέσεών τους. Τα κυριότερα προβλήματα που συνάντησαν ήταν τα εξής:

- ✓ Φορολογικά 21%
- ✓ Νομικά 19%
- ✓ Διοικητικά 29%
- ✓ Επικοινωνίας 51%
- ✓ Άλλα 35%

Το συμπέρασμα είναι ότι η επικοινωνία δημιούργησε προβλήματα παρόλο που και τα νομικά και φορολογικά προβλήματα ήταν επίσης σημαντικά. Φαίνεται όμως τουλάχιστον ότι οι νομικές δυσκολίες θα ξεπεραστούν όταν θα ισχύσει το προτεινόμενο καταστατικό του ευρωπαϊκού σωματείου. Η γλώσσα αποτελεί το βασικότερο εμπόδιο στην επικοινωνία αλλά υπάρχουν επίσης και άλλοι πολιτιστικοί παράγοντες όπως η διαφορετική αξιολόγηση του ρόλου και της σημασίας του τομέα στις διάφορες χώρες, του τρόπου εργασίας των οργανώσεων, της έλλειψης κατανόησης του πολιτιστικού, νομικού και φορολογικού πλαισίου κλπ.

3.9. Η ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΤΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Νομική βάση

Η ελευθερία σύστασης ή προσχώρησης σε ένα σωματείο ή ακόμα και αποχώρησης από αυτήν αποτελεί σήμερα αναφαίρετο δικαίωμα (είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο) σε όλα τα κράτη-μέλη της Κοινότητας. Το δικαίωμα του συναιπερίζεσθαι κατοχυρώνεται και από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).³⁶ Οι υπήκοοι οποιοδήποτε κράτους-μέλους έχουν τη δυνατότητα να συστήσουν σωματείο ή ίδρυμα σε οποιοδήποτε σημείο της Κοινότητας παρόλο που σε ορισμένα

36. Το Άρθρο 16 της ΕΣΔΑ επιτρέπει παρεκκλίσεις όσον αφορά το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι στο πλαίσιο πολιτικής δραστηριότητας αλλοδαπών πολιτών.

κράτη-μέλη απαιτούν την υποχρεωτική συμμετοχή ενός ελάχιστου αριθμού μελών που έχουν την ιθαγένεια του κράτους-μέλους ή διαμένουν στο κράτος-μέλος στο οποίο συστήνεται το σωματείο.

Ορισμένα κράτη-μέλη έχουν θεσπίσει κάποιες νομοθετικές ρυθμίσεις ώστε να επιτρέπουν σε αλλοδαπούς πολίτες, να ιδρύουν σωματεία. Στην περίπτωση που η νομοθεσία κάνει διάκριση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, τα σωματεία και τα ιδρύματα υπάγονται στο ιδιωτικό δίκαιο. Ορισμένα κράτη-μέλη δεν παρέχουν σαφή ορισμό των σωματείων ή των ιδρυμάτων ενώ άλλα κράτη-μέλη δεν κάνουν καν διάκριση ανάμεσα στα δύο. Στο παρόν όμως πλαίσιο, ως σωματεία θεωρούνται οι ομάδες προσώπων που συνεργάζονται για κάποιο μη κερδοσκοπικό κοινωφελή σκοπό σε αντίθεση με τα ιδρύματα τα οποία είναι οργανώσεις υπεύθυνες για τη διαχείριση κεφαλαίων που προορίζονται για κοινωφελείς σκοπούς που προέρχονται από κάποια σταθερή πηγή εισοδήματος.

Το τμήμα αυτό που μας ενδιαφέρει εδώ δεν ανήκει ούτε στον ιδιωτικό αλλά και ούτε στον δημόσιο τομέα. Συνεπώς είναι απαραίτητο να βρεθεί ο κατάλληλος τρόπος με τον οποίο θα διαχωρίζεται το πεδίο δραστηριότητας του ιδιωτικού τομέα, των κυβερνήσεων, των εμπορικών επιχειρήσεων ή άλλων κερδοσκοπικών επιχειρήσεων. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Κοινότητας η διάκριση αυτή γίνεται είτε τυπικά, με τον καθορισμό των βασικών χαρακτηριστικών της εσωτερικής οργάνωσης και διοίκησης τα οποία πρέπει να διατηρούν τα μη κερδοσκοπικά σωματεία και ιδρύματα, είτε με βάση το αντικείμενο δραστηριότητας με τον καθορισμό των πεδίων κοινωφελούς δραστηριότητας και με τη θέσπιση άλλων κανόνων που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο θα διασφαλίζεται ο μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας της οργάνωσης.

Τα σωματεία μπορεί να έχουν ή να μην έχουν εταιρική μορφή. Τα περισσότερα σωματεία πάντως της Κοινότητας φαίνεται να μην έχουν εταιρική μορφή και επομένως δεν διαθέτουν νομική δραστηριότητα. Ένα σωματείο το οποίο δεν έχει εταιρική μορφή παρουσιάζει και τα εξής μειονεκτήματα: δεν είναι πάντα εύκολο για το σωματείο να βρίσκει τα απαιτούμενα κεφάλαια και τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, διατρέχουν επίσης τον κίνδυνο να βρεθούν σε δυσχερή θέση λόγω των υποχρεώσεων του σωματείου. Για τις δυσκολίες αυτές η νομοθεσία προβλέπει τρόπους με

την εφαρμογή π.χ του (law of agency) στο Ηνωμένο Βασίλειο ή με την ίδρυση κοινού αποθεματικού το οποίο τροφοδοτούν τα μέλη του σωματείου.

Στις χώρες με γραπτό δίκαιο, η απόκτηση της εταιρικής μορφής επιτυγχάνεται με τη δημοσίευση στην εφημερίδα της κυβέρνησης του σύννομου καταστατικού του σωματείου καθώς και ενός καταλόγου των μελών του διοικητικού συμβουλίου του.

Στις χώρες με εθιμικό δίκαιο, δεν προβλέπεται κάποια ειδική μορφή εταιρείας ούτε για τα σωματεία αλλά ούτε και για τα ιδρύματα. Οι οργανώσεις που επιδιώκουν την ευκολία ή την προστασία που προσφέρει η εταιρική μορφή μπορούν να επιλέξουν ανάμεσα σε διάφορες μορφές εταιρείας ανάλογα με τον τομέα δραστηριότητάς τους. Η πιο συνηθισμένη μορφή είναι η εταιρεία περιορισμένης ευθύνης με εγγύηση (company limited by guarantee), πρόκειται για μια μη κερδοσκοπική εταιρεία αλλά υπάρχουν και άλλες μορφές όπως το στεγαστικό σωματείο (housing association) ή η ένωση αλληλοβοήθειας (friendly society). Η απόκτηση της εταιρικής μορφής είναι δυνατή οπουδήποτε αλλά η νομική ικανότητα δεν είναι πάντα η ίδια. Σε ορισμένα κράτη-μέλη η νομική ικανότητα των σωματείων είναι πράγματι απεριόριστη, σε άλλα κράτη-μέλη όμως ούτε τα σωματεία, ούτε τα ιδρύματα μπορούν να λάβουν δωρεές και κληροδοτήματα ή να αποκτήσουν ακίνητη περιουσία χωρίς τη ρητή άδεια της αρμόδιας αρχής.

Φορολογία

Όλα τα κράτη-μέλη επιτρέπουν σε ορισμένα σωματεία κάποιες ελαφρύνσεις από την άμεση φορολογία είτε με την απαλλαγή τους από φόρους που επιβάλλονται σε εταιρείες και άλλες μορφές κερδοσκοπικών επιχειρήσεων ή με την επιβολή χαμηλότερου συντελεστή από εκείνων που ισχύει για τις εταιρείες ή με τη θέσπιση ενός ελάχιστου εισοδήματος κάτω του οποίου δεν επιβάλλονται φόροι. Αυτές οι μορφές φορολογικής ελάφρυνσης δεν αναιρούν υποχρεωτικά η μία την άλλη. Είναι πιθανόν τα σωματεία που απαλλάσσονται από τη φορολογία που επιβάλλεται στις εταιρείες να πρέπει να καταβάλλουν φόρο εισοδήματος. Ορισμένα κράτη-μέλη επιτρέπουν τη μερική ή πλήρη απαλλαγή από φόρους ακίνητης περιουσίας ή ιδρύματα ή κατέχεται από αυτά.

Παρόλο που η αρχή της φορολογικής ελάφρυνσης υπέρ των σωματείων και των ιδρυμάτων αναγνωρίζεται γενικώς, δεν συμβαίνει το ίδιο

και με τον τρόπο που εμφανίζεται στα διάφορα κράτη-μέλη. Σε ορισμένες νομοθεσίες τα σωματεία και τα ιδρύματα υπόκεινται στο ίδιο φορολογικό καθεστώς που ισχύει για τις εταιρείες και δεν έχουν καμία ελάφρυνση από την άμεση φορολογία εκτός και αν τους αναγνωρίζεται ειδικό φορολογικό καθεστώς. Σε άλλες νομοθεσίες (όπου τα ιδρύματα και τα σωματεία εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον) οι φορολογικές ελαφρύνσεις παραχωρούνται αυτοδικαίως αλλά το δικαίωμα αυτό μπορεί να χαθεί στην περίπτωση που το σωματείο θεωρηθεί ότι διεξάγει εμπορική ή κερδοσκοπική δραστηριότητα πέραν των ορίων που επιτρέπει η νομοθεσία ή η νομολογία. Υπό τις συνθήκες αυτές το προνομιακό φορολογικό καθεστώς της οργάνωσης μπορεί να καταργηθεί εντελώς. Σε άλλες περιπτώσεις η φορολογική ελάφρυνση μπορεί να καταργηθεί μόνο όσον αφορά τις δραστηριότητες που θεωρούνται κερδοσκοπικές.

3.10. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι διάφοροι οργανισμοί, οι οποίοι λαμβάνουν διαφορετικές νομικές μορφές τις διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι οργανώνονται με επιχειρηματικό πνεύμα και έχουν ως στόχο κοινωνικά και οικονομικά επιτεύγματα. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι η δυνατότητά τους να βρουν καινοτομικές και δυναμικές λύσεις στα προβλήματα της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού και να συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη η οποία ενισχύει την κοινωνική συνοχή.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν αναπτυχθεί στον τομέα της οικονομίας ο οποίος βρίσκεται μεταξύ του μηχανισμού της αγοράς και του κρατικού τομέα. Αυτές οι επιχειρήσεις αναζητούν να συμβιβάσουν τις δυνάμεις της αγοράς και του κρατικού τομέα.

Η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις Τοπικές Πρωτοβουλίες Ανάπτυξης και Απασχόλησης αναφέρει ότι στην Ιταλία και τη Σουηδία η εμφάνιση νέων μορφών της Κοινωνικής Οικονομίας όπως οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί, έχει να επιδείξει αρκετά θετικά αποτελέσματα. Τα πλεονεκτήματα αυτών των κοινωνικών συνεταιρισμών εστιάζονται κυρίως γύρω στις τοπικές ρίζες τους, στο μικρό μέγεθός τους και στην ικανότητά τους

να κινητοποιούν τον πληθυσμό γύρω από στόχους κοινούς και συγκεκριμένους.³⁷

Σε αντίθεση με τις Ενώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, οι νέες αυτές δομές προσανατολίζονται εθελοντικά σε εμπορικές δραστηριότητες. Στον τομέα της παροχής υπηρεσιών συνδυάζουν τα κύρια πλεονεκτήματα του ιδιωτικού τομέα (συγκράτηση του κόστους, προσφορά εξατομικευμένων υπηρεσιών) και κάποιες ηθικές απαιτήσεις του δημόσιου τομέα (πρόσβαση στις υπηρεσίες, βελτίωση της ποιότητας ζωής, κοινωνική προώθηση των εργαζομένων).

Οι βασικές διαφορές μεταξύ κοινωνικών επιχειρήσεων και παραδοσιακών μη κερδοσκοπικών οργανισμών είναι: η επιχειρηματική εικόνα, κάποιος βαθμός αυτονομίας από το κράτος και η παροχή καινοτομικών υπηρεσιών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες που δεν ικανοποιούνται τόσο από το κράτος όσο και από την αγορά.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν στόχο να είναι οικονομικά βιώσιμες, δηλ. να ισοσκελίζουν τους προϋπολογισμούς τους με επιτυχή συνδυασμό των παραγωγικών πόρων, των μη χρηματικών παραγωγικών πόρων (εθελοντική εργασία) και ιδιωτικές επιχορηγήσεις.

Ορισμός κοινά αποδεκτός για την έννοια της κοινωνικής επιχείρησης δεν υπάρχει. Έχει συμφωνηθεί ότι ο όρος κοινωνική επιχείρηση καλύπτει οντότητες με διαφορετικά ονόματα σε διαφορετικές χώρες, αλλά με τα κοινά χαρακτηριστικά της επιχειρηματικής στρατηγικής και του κοινωνικού στόχου.

Στην κατά ΟΟΣΑ προσέγγιση δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός των Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Τα κοινά όμως χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν είναι τα εξής :

- Η οργάνωσή τους με επιχειρηματικό πνεύμα.
- Η επιδίωξη οικονομικών και κοινωνικών στόχων ταυτόχρονα.
- Η ικανότητά τους να βρίσκουν καινοτόμες και δυναμικές λύσεις στα προβλήματα της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

37.Commission Européenne, 1998, "L'ère des emplois sur mesure", Deuxième rapport sur les initiatives locales de développement et d'emplois.

- Η συμβολή τους σε μια οικονομική ανάπτυξη που ενισχύει την κοινωνική συνοχή.³⁸

3.11. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

3.11.1. «Ηθικές τράπεζες» για την Κοινωνική Οικονομία. Ιδρύματα για τους κατά συνθήκην «επισφαλείς πελάτες»

Πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις λόγω της δυσκολίας πρόσβασής τους στη χρηματοδότηση ομαδοποιούνται έτσι ώστε να προσεγγίσουν συλλογικά τα τραπεζικά ιδρύματα ή στρέφονται σε νέα ιδρύματα κοινωνικής χρηματοδότησης. Αυτά τα νέα ιδρύματα συγκεντρώνουν πόρους από άτομα και φορείς για να δανείσουν τις κοινωνικές επιχειρήσεις με ευνοϊκούς όρους. Στην Ευρώπη τα περισσότερα από αυτά τα ιδρύματα ανήκουν στη Διεθνή Ένωση Επενδυτών Κοινωνικής Οικονομίας (INAISE), ένα δίκτυο που περιλαμβάνει πάνω από 40 Οργανισμούς.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα του είδους των «ηθικών τραπεζών» αποτελούν :

Στη Γαλλία, ιδρύθηκε το 1997 στην περιφέρεια Nord Pas de Calais ή Caisse Solidaire. Είναι το πρώτο πιστωτικό ίδρυμα το οποίο δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία μιας περιφερειακής αυτοδιοίκησης στη Γαλλία. Στόχος του ιδρύματος είναι ο περιορισμός της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού με την χρηματοδότηση προγραμμάτων τα οποία αγνοούνται από τα συμβατικά χρηματοοικονομικά συστήματα. Απευθύνεται σε νέους αγρότες, σε μικρές επιχειρήσεις και σε μη κερδοσκοπικές ενώσεις. Η περιφερειακή αυτοδιοίκηση συμμετέχει με 33% ποσοστό συμμετοχής. Οι καταθέσεις έχουν επιτόκιο 2,5% και δεν μπορούν να αναληφθούν για μια διετία.

Στην Ιταλία το 1999 έγινε η πρώτη καθολική ηθική τράπεζα. Με κεφάλαιο 6,5 εκ. ευρώ από καταθέτες και άλλες τράπεζες, χρηματοδοτούνται

38. OECD, Social Enterprises, 1999, βλ. στο Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Σάκκουλας, 2000, σελ. 42

προγράμματα πολιτισμικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικής αλληλεγγύης. Υποστηρίζεται από 4 αμοιβαίες τράπεζες και 136 Δήμους και χορηγεί δάνεια σε ενώσεις, κοινωνικούς συνεταιρισμούς, περιβαλλοντικά προγράμματα καθώς επίσης και σε σημαντικό μέρος του πληθυσμού που αδυνατεί να προσφύγει σε τραπεζικά κεφάλαια.

3.11.2. Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί στη Ιταλία

Στην Ιταλία η μορφή κοινωνικής επιχείρησης που συναντάται πιο συχνά είναι αυτή του «Κοινωνικού Συνεταιρισμού», ενός θεσμού που θεσπίστηκε με ειδική νομοθετική ρύθμιση για πρώτη φορά το 1991.

Οι συνεταιρισμοί διακρίνονται σε δύο τύπους :

- Συνεταιρισμοί τύπου Α. Διαχειρίζονται υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, πρόνοιας κλπ. σε διάφορες ομάδες πληθυσμού όπως άτομα τρίτης ηλικίας, παιδιά, μειονεκτούντα άτομα κλπ.
- Συνεταιρισμοί τύπου Β. Έχουν στόχο την κοινωνική ενσωμάτωση μειονεκτούντων ατόμων. Υποχρεούνται σύμφωνα με τον Νόμο να απασχολούν το λιγότερο 30% μειονεκτούντα άτομα.

Οι «Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί» αναπτύχθηκαν τη δεκαετία του '80 από ομάδες ατόμων ή εθελοντικούς οργανισμούς κάτω από την γενική νομοθεσία που διέπει τους συνεταιρισμούς. Στοχεύουν στην παροχή κοινωνικών και υγειονομικών υπηρεσιών καθώς επίσης στην ένταξη και στην εργασία μειονεκτούντων ατόμων.

Η κύρια συνεισφορά των κοινωνικών συνεταιρισμών είναι η κάλυψη κάποιων κοινωνικών αναγκών μέσω της παραγωγής υπηρεσιών παρά μέσω χρηματικών εισφορών. Από την άποψη αυτή οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν μετατρέψει το σύστημα πρόνοιας της Ιταλίας από ένα διανεμητικό (monetary transfers) σε ένα σύστημα προσανατολισμένο στην παροχή υπηρεσιών (service-oriented system) .

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν πολιτική συνείδηση για τα προβλήματα σχετικά με τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Σήμερα στην Ιταλία λειτουργούν 3.800 κοινωνικοί συνεταιρισμοί με 75.000 μισθωτούς, με τη συμμετοχή 9.000 εθελοντών και με 100.000 εταίρους.

3.11.3. Βέλγιο (Εταιρείες με κοινωνικούς στόχους)

Στο Βέλγιο θεσμοθετήθηκαν από το Νόμο του 1995 οι «Επιχειρήσεις Κοινωνικού Σκοπού».

Τον χαρακτήρα των επιχειρήσεων αυτών μπορεί σύμφωνα με τον Νόμο να τον υιοθετήσει οποιαδήποτε εμπορική επιχείρηση εφόσον βέβαια τηρεί κάποιους όρους όπως: η επιδίωξη μικρού κέρδους, ο καθορισμός συγκεκριμένων κοινωνικών στόχων κλπ.

Σε άλλες περιοχές του Βελγίου όπως στη Βαλλωνία, θεσμοθετήθηκαν άλλες μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων όπως οι «Επιχειρήσεις Κατάρτισης μέσω της Απασχόλησης» οι οποίες έχουν στόχο την ενσωμάτωση άνεργων ατόμων στην αγορά εργασίας παρέχοντας «συμβόλαια» εργασίας.

Η παλαιότερη κοινωνική επιχείρηση στο Βέλγιο είναι η Terre που ιδρύθηκε το 1942 από 60 εθελοντές στον τομέα της ανακύκλωσης.

Σημαντικές πρωτοβουλίες έχουν αναπτυχθεί και στον τομέα της κοινωνικής στέγασης και στην αναζωογόνηση των καθυστερημένων περιοχών μέσω κέντρων που προσφέρουν βοήθεια σε νέα άτομα και βοήθεια στο σπίτι.

3.11.4. Γαλλία (Εταιρείες κοινωνικού σκοπού)

Στη Γαλλία δραστηριοποιούνται δύο τύποι κοινωνικών επιχειρήσεων : 1) οι «επιχειρήσεις κοινωνικής ενσωμάτωσης» με τη μορφή τοπικών κυρίως συνδέσμων και 2) οι «επιχειρήσεις κοινωνικού σκοπού» που παρέχουν συλλογικές υπηρεσίες σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο πληθυσμό και έχουν τη μορφή Συνεταιρισμών.

Ο πρώτος τύπος των κοινωνικών επιχειρήσεων έχει ξεκινήσει την λειτουργία του από το 1980 παρέχοντας υπηρεσίες αστικής διαχείρισης, απασχολούν μακροχρόνια άνεργους ή μειονεκτούντα άτομα που έχουν πρόβλημα ένταξης στην αγορά εργασίας.

Παραδείγματα επιχειρήσεων κοινωνικού σκοπού που παρέχουν συλλογικές υπηρεσίες αποτελούν τα παρακάτω : Το βιομηχανικό συγκρότημα Coke Hill-Sambre ίδρυσε 2 οργανισμούς. Τη μη κερδοσκοπική εταιρεία Sens που παρέχει μια σειρά υπηρεσιών γειτονιάς στη Λιέγη σε χαμηλές τιμές (μεταποίηση ρούχων, κηπουρική κλπ.) και το Συνεταιρισμό Croissens που παρέχει υπηρεσίες σε νοικοκυριά και πουλάει συσκευασμένα έτοιμα γεύματα που παρασκευάζονται από μία επιχείρηση στη Λίλλη.

3.11.5. Γερμανία (πρωτοβουλίες ένταξης στην απασχόληση)

Στη Γερμανία διακρίνουμε τρεις τύπους πρωτοβουλιών όπου θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως «κοινωνικές επιχειρήσεις».

- I. Πρωτοβουλίες για τη δημιουργία απασχόλησης (Social employment initiatives), πρόκειται για οργανισμούς που ιδρύθηκαν για να δημιουργήσουν εργασία, είναι ορισμένης χρονικής βάσης και καλύπτουν κοινωφελείς δραστηριότητες.
- II. Ενώσεις για τη δημιουργία απασχόλησης και ανάπτυξης (The employment – creation and structural development associations).
- III. Κοινωνικές Επιχειρήσεις (Social enterprises).

Και στις τρεις παραπάνω περιπτώσεις πρόκειται για οργανισμούς που συμμετέχουν σε ειδικά προγράμματα τα οποία σχετίζονται με τις πολιτικές της αγοράς εργασίας. Η χρηματοδότησή τους γίνεται από την Πολιτεία και είναι ορισμένου χρόνου.

3.11.6. Φινλανδία – Συνεταιρισμοί Απασχόλησης (Labour Co-Operatives)

Τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας στη Φινλανδία καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα αναγκών ενώ οι δημόσιοι οργανισμοί και ιδιαίτερα οι δήμοι διατηρούν ένα ρόλο κλειδί στην προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών. Συνεπώς ο Τρίτος Τομέας και ειδικότερα οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν ένα μικρότερο ρόλο ως εργοδότες στην Φινλανδία.

Αναφέρονται οι «Εργατικοί Συνεταιρισμοί» που δίνουν εργολαβίες ή εκμισθώνουν τα μέλη τους σε εταιρείες. Εμφανίζονται σε πολλούς τομείς αλλά

κυρίως στις κατασκευές και σε εργασίες γραφείων. Προσφέρουν υπηρεσίες υποστήριξης (computer), λογιστική, κοινωνικές υπηρεσίες κλπ. Στόχος τους είναι να ενισχύσουν την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των μελών τους προσφέροντας ευκαιρίες απασχόλησης.

3.11.7. Ισπανία (πρωτοβουλίες ένταξης στην απασχόληση)

Στην Ισπανία οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν σκοπό να βοηθήσουν τα μειονεκτούντα άτομα που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.

Οι επιχειρήσεις αυτές οργανώνουν την εργασία σε ειδικά επιχειρηματικά κέντρα (enterprises groups). Τα ειδικά αυτά επιχειρηματικά κέντρα είναι αναγνωρισμένα ως παραδοσιακές επιχειρήσεις. Υφίστανται στην Ισπανία και θεωρούνται συνηθισμένες επιχειρήσεις έτσι ώστε τα μειονεκτούντα άτομα να μπορέσουν να συνειδητοποιήσουν ότι είναι ικανά να εκτελέσουν παραγωγικά έργα.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις οι οποίες και έχουν φέρει τα καλύτερα αποτελέσματα είναι εκείνες που οι διοικήσεις τους έχουν εισάγει ένα επιχειρηματικό πνεύμα. Τέτοιοι επιχειρηματίες προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα και έχουν ανακαλύψει ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν είναι τίποτα άλλο παρά μόνο ένα εργαλείο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να συνδυάσει την επιχειρηματικότητα του ιδιωτικού τομέα προς όφελος των κοινωνικών στόχων.

3.11.8. Ηνωμένο Βασίλειο (πρωτοβουλίες ένταξης και απασχόληση)

Στην Μεγάλη Βρετανία παρατηρείται πρόσφατα ενδιαφέρον στην προσέγγιση του ενδιάμεσου επιπέδου της αγοράς εργασίας. Το ενδιαφέρον αυτό εστιάζεται σε επαγγέλματα για τα οποία προσφέρεται εκπαίδευση σε άνεργους για ορισμένο χρόνο και τα οποία υπηρετούν κάποιο κοινωνικό σκοπό.

Ακόμα, υπάρχει το ενδιαφέρον για τα Κέντρα Επιχειρηματικότητας της Κοινότητας τα οποία αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και απασχόλησης.

3.11.9. Αυστρία (Υπηρεσίες για την κάλυψη κοινωνικών αναγκών)

Στην Αυστρία η Κοινωνική Οικονομία εμφανίζεται με την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πρωτοβουλίες για τη φροντίδα παιδιών στο σπίτι από υπεύθυνους οι οποίες είναι κυρίως γυναίκες. Στόχος τους είναι να παρέχουν στα παιδιά ευκαιρίες να μάθουν πολλά πράγματα-σε ένα πλαίσιο συνεργασίας με τους γονείς. Έτσι υπάρχουν οι παιδικές ομάδες που αποτελούνται από 12 περίπου παιδιά και 2 εκπαιδευμένους υπεύθυνους.³⁹

39. Βλ. στο Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 57-66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1. Εισαγωγή

Δυστυχώς στη χώρα μας ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος. Ο εθελοντισμός τόσο ως αντίληψη όσο και ως προσφορά εθελοντικής εργασίας παραμένει περιορισμένος σε σχέση με ότι επικρατεί στις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ η μέχρι τώρα ισχυρή παρουσία της κοινωνίας των πολιτών αποτελεί επίσης μια αρνητική ιδιομορφία της ελληνικής πραγματικότητας. Εντούτοις, για μια χώρα σαν την Ελλάδα, οι κοινωνικοοικονομικές ανάγκες της οποίας συγκαθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τη γεωγραφική διασπορά του πληθυσμού, τις προσπάθειες αναζωογόνησης της περιφερειακής οικονομίας αλλά και τη δυνατότητα προσαρμογής των αγορών μέσα από ευέλικτα σχήματα, η κοινωνική οικονομία αποτελεί πράγματι ένα σημαντικό πεδίο διεύρυνσης των προοπτικών βιωσιμότητας και ανάπτυξης της οικονομίας και της απασχόλησης.

Θα πρέπει όμως να επισημανθεί ότι η ανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας δεν έφτασε ποτέ στα επίπεδα εκείνα των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πολλές από τις ανάγκες που σε άλλες χώρες αντιμετωπίστηκαν στο πλαίσιο του Κράτους Πρόνοιας, στην Ελλάδα είτε δεν καλύφθηκαν με κανένα τρόπο είτε καλύφθηκαν από τα άτυπα δίκτυα της οικογένειας και εν μέρει από ορισμένους εθελοντικούς και Μη Κερδοσκοπικούς Οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένης της Εκκλησίας που δραστηριοποιούνται παραδοσιακά στην παροχή ορισμένων προνοιακών και κοινωνικών υπηρεσιών.

Σήμερα λόγω της δημοσιονομικής κρίσης και της εμπειρίας των άλλων χωρών της Ευρώπης που είχαν ανεπτυγμένα συστήματα κρατικής πρόνοιας, είναι αμφίβολο αν στη Ελλάδα το κράτος πρόνοιας θα επεκταθεί για να καλύψει ανάγκες που εμφανίζονται. Ταυτόχρονα και τα άτυπα δίκτυα (της οικογένειας) δεν έχουν τις ίδιες δυνατότητες σήμερα να αναλάβουν διάφορες υπηρεσίες εξ αιτίας της μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.

Ιστορικά, στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πρόνοιας δραστηριοποιήθηκαν Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί, ημι-δημόσιοι Οργανισμοί (Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, ΠΙΚΠΑ), η Εκκλησία και τοπικοί σύλλογοι, εθελοντικές ομάδες, ομάδες πίεσης και αυτοβοήθειας. Με εξαίρεση την Εκκλησία και κάποιους ημι-δημόσιους Οργανισμούς ο ρόλος τους στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών παρέμεινε για μεγάλο χρονικό διάστημα πολύ περιορισμένος.

Συμπερασματικά, είναι γενικά αποδεκτό ότι υπάρχει μεγάλο κενό στην Ελλάδα κατ' αρχήν στην προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και ευρύτερα υπηρεσιών σχετικών με την ποιότητα ζωής και άρα μεγάλη ανάγκη για υπηρεσίες που θα μπορούσαν να προσφερθούν στα πλαίσια του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας.

Στην Ελλάδα δεν έχει αναπτυχθεί όσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση η Κοινωνική Οικονομία λόγω της άγνοιας και αδιαφορίας ακόμα και των μελών των συνεταιριστικών επιχειρήσεων, οι οποίες στον αγροτικό τομέα είχαν τελματώσει από την κρατική παρέμβαση, επιπλέον υπάρχει εσφαλμένη αντίληψη για το σκοπό και την έννοια των συνεταιρισμών και για αυτό επικράτησαν συνεταιρισμοί κλειστού τύπου χωρίς σωστή πολιτική διαχείρισης για την ανάπτυξη υγιών καταναλωτικών συνεταιρισμών.

Οι συνεταιρισμοί σε όλο τον κόσμο χαρακτηρίζονται από την εκούσια και ελεύθερη συμμετοχή των μελών τους, οι οποίοι ελέγχουν δημοκρατικά το κεφάλαιο, την οργάνωση της επιχείρησης και διανομή των κερδών ως αποτελεσμάτων της εργασίας τους. Διαθέτουν αυτονομία και ανεξαρτησία και συνεργάζονται με άλλους συνεταιρισμούς, προωθούν την κατάρτιση, εκπαίδευση των μελών τους και ενημερώνουν την κοινωνία για το έργο τους, για τη φύση και τα πλεονεκτήματα του συνεταιρισμού για να προσελκύσουν νέους κοινωνικούς ηγέτες και ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη των κοινωνιών και την ικανοποίηση των αναγκών της.

Στην Ελλάδα υπάρχει σημαντική παρουσία των συνεταιρισμών ενώ υπάρχει απουσία σύγχρονου θεσμικού πλαισίου και κυρίως παιδεία για την Κοινωνική Οικονομία για την οποία ενδεχομένως σκόπιμα δεν αφήνει το εκπαιδευτικό μας σύστημα και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να γίνει γνωστή στα πλατιά λαϊκά στρώματα.

4.2 ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.2.1. Αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί και συνεταιρισμοί για άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα.

Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί δύο τομείς της Κοινωνικής Οικονομίας με σκοπό την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού κυρίως μέσω δράσεων για ένταξη στη απασχόληση που υλοποιούνται στο πλαίσιο του εν λόγω τομέα.

Από την μία πλευρά, πρόκειται για Αγροτικούς Συνεταιρισμούς που ιδρύθηκαν κυρίως από γυναίκες σε αγροτικές περιοχές με τουριστικό προσανατολισμό και από τη άλλη για τους Αστικούς και Αγροτικούς Συνεταιρισμούς που ιδρύθηκαν από μία συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, κοινωνικά αποκλεισμένη που στις περισσότερες περιπτώσεις αποτελούν άτομα με ψυχική διαταραχή.⁴⁰

Και οι δύο τομείς έχουν έναν κοινωνικό σκοπό, η κύρια δραστηριότητα των αγροτουριστικών συνεταιρισμών εστιάζεται στην παροχή υπηρεσιών διανομής, υπηρεσιών εστίασης με διάφορα είδη τροφίμων και γευμάτων, καθώς επίσης και στη παραγωγή και πώληση τοπικών αγροτικών προϊόντων και χειροτεχνημάτων.

Οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί στοχεύουν στην επανάκτηση ανθρώπινων και πολιτιστικών πόρων έτσι ώστε να ενισχύσουν μία εναλλακτική ανάπτυξη η οποία θα μπορεί να επιφέρει κέρδη και να προκαλεί κοινωνική ενσωμάτωση για άτομα των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού.

Όσον αφορά τις πρωτοβουλίες από άτομα με διανοητικά ή ψυχολογικά προβλήματα ένας αυξανόμενος αριθμός συνεταιρισμών (αγροτικοί και αστικοί) έχουν εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια.

Επισημαίνεται ότι τον Μάιο του 1999 ψηφίστηκε ένας ειδικός νόμος για

40. Ziomas et al in EMES European Network, 1999, «The Emergence of Social Enterprises in Greece-A Short overview», βλ. στο Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 70

την ίδρυση των Κοινωνικών Συνεταιρισμών Περιορισμένης Ευθύνης (limited liability social co-operatives) με τη συμμετοχή ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Το νέο αυτό νομικό πλαίσιο αναμένεται να προωθήσει την ανάπτυξη και την αποτελεσματική διαχείριση των ήδη υπαρχόντων και συνήθως άτυπων συνεταιρισμών.

4.2.2. Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης

Τα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης (ΤΣΑ), αποτελούν ένα άτυπο σχήμα συνεργασίας στο οποίο συνεργάζονται οι τοπικές αρχές και οι τοπικοί, κοινωνικοί και παραγωγικοί φορείς. Στόχος τους είναι η προώθηση της απασχόλησης σε βιώσιμες και παραγωγικές δραστηριότητες καθώς επίσης και η διαμόρφωση εκείνων των συνθηκών που θα προσελκύσουν επιχειρηματικές δράσεις από τις οποίες εκτιμάται ότι θα δημιουργηθεί απασχόληση.

Σε αυτό το σχήμα συνεργασίας σχετίζονται τοπικές αρχές, κοινωνικοί εταίροι, Τοπικές Αναπτυξιακές Εταιρίες, συνεταιρισμοί και ενώσεις, μεγάλες επιχειρήσεις (ιδιωτικού και δημόσιου τομέα), κοινωνικοοικονομικές και επαγγελματικές οργανώσεις, οργανισμοί εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς επίσης και χρηματοπιστωτικά, ερευνητικά και τεχνολογικά ιδρύματα.

Στην πρώτη πιλοτική φάση εφαρμογής των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης έχουν επιλεγεί επτά περιοχές οι οποίες είναι:

- Ζώνη Κοζάνης-Φλώρινας
- δυτικές περιοχές Αθήνα-Πειραιά
- Ν. Αχαΐας
- Ν. Μαγνησίας
- Ν. Δράμας
- Ν. Ημαθίας
- Ν. Βοιωτίας

Η χρηματοδότηση των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης προέρχεται από κοινοτικούς πόρους, εθνικούς και δημόσιους φορείς. Σημαντικός παράγοντας βιωσιμότητας είναι η ενεργοποίηση των τοπικών πόρων που θα αναλάβουν σταδιακά την χρηματοδότηση.

4.2.3. Βοήθεια στο σπίτι (Κ.Α.Π.Η.)

Το 1997 με το ΦΕΚ 917/ 17/10/1997 ψηφίστηκε το πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι» το οποίο υλοποιήθηκε κατ' αρχήν στον Δήμο Περιστερίου και στη συνέχεια σε 102 ΚΑΠΗ σε ολόκληρη την Ελλάδα.

Οι στόχοι του προγράμματος αυτού είναι:

- Η αξιοποίηση των δυνατοτήτων του Δήμου, των πολιτών και των οργανωμένων τοπικών φορέων για την κάλυψη των αναγκών των ηλικιωμένων δημοτών.
- Η συστηματική αξιοποίηση των εθελοντικών πρωτοβουλιών, η ανάπτυξη της κοινωνικής αλληλεγγύης, η διαρκής ευαισθητοποίηση και ενημέρωση της ευρύτερης κοινότητας για τις ανάγκες, τις ιδιαιτερότητες και της δυνατότητες των ηλικιωμένων.
- Τέλος, η παροχή οργανωμένης και συστηματικής φροντίδας στους ηλικιωμένους και τις οικογένειές τους από ειδικούς επιστήμονες, καταρτισμένα στελέχη και εθελοντές για να καλύψουν άμεσες ανάγκες αξιοπρεπούς επιβίωσης.⁴¹

4.2.4. Προστατευμένα παραγωγικά εργαστήρια

Το 1998, σύμφωνα με το ΦΕΚ 286/ 20/19/1998 τα ΝΠΔΔ που εποπτεύονται από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας καθώς και οι ειδικά πιστοποιημένοι φορείς που αναπτύσσουν δραστηριότητες για άτομα με νοητική υστέρηση, αυτισμό, σωματικές και πολλαπλές αναπηρίες μπορούν να λειτουργήσουν προστατευμένα παραγωγικά εργαστήρια.

Σκοπός των παραγωγικών εργαστηρίων είναι:

- Η εξασφάλιση της δυνατότητας για ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή.
- Η δημιουργία προϋποθέσεων για αυτόνομη ή ημιαυτόνομη διαβίωση.

41. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2002, σελ.73

Η συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία, η επαγγελματική απασχόληση είτε στην ελεύθερη αγορά εργασίας είτε σε εναλλακτικές μορφές απασχόλησης.

4.2.5. Κοινοτικό πρόγραμμα «Τρίτο Σύστημα και Απασχόληση»

Στα πλαίσια της εφαρμογής του προγράμματος «Τρίτο Σύστημα και Απασχόληση» εγκρίθηκε στην χώρα μας ένα έργο με ελληνικό φορέα ως υπεύθυνο και συγκεκριμένα το «Ήπειρος» (στον τομέα του περιβάλλοντος) και δέκα έργα στα οποία συμμετέχουν ελληνικοί φορείς ως εταίροι.

Τα έργα αυτά αφορούν τους παρακάτω τομείς:

- Κοινωνικές υπηρεσίες
- Περιβάλλον
- Πολιτισμός
- Συνδυασμός τομέων

4.3 Προβλήματα στις επιδόσεις στον τομέα της απασχόλησης

Η Ελλάδα έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης (55,5%) στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρά τις πρόσφατες καλές επιδόσεις στον τομέα της απασχόλησης, η ανεργία αυξήθηκε τα τελευταία χρόνια ως αποτέλεσμα της αύξησης του εργατικού δυναμικού (μετανάστες και γυναίκες) και βρίσκεται ακόμη πάνω από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κατάσταση αυτή αντανακλά τα διαρθρωτικά προβλήματα στην αγορά εργασίας.

- ✓ Τα ποσοστά ανεργίας των νέων, των γυναικών και των μακροχρόνια ανέργων παραμένουν υψηλά, πάνω από το μέσο όρο στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- ✓ Οι μεγάλες διοικητικές επιβαρύνσεις παρεμποδίζουν την επιχειρησιακή ανάπτυξη.

42. Σακελλαρόπουλος, Θ., Υπερεθνικές κοινωνικές πολιτικές την εποχή της παγκοσμιοποίησης, Κριτική, 2001, σελ 350-352

- ✓ Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις περιέχουν κάποια μέτρα για την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης και δεν υπάρχει σαφής συνολική στρατηγική, ενώ η ποιότητα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης χρειάζεται βελτίωση.
- ✓ Τέλος, η περιορισμένη χρήση των νέων τεχνολογιών καθώς επίσης και η καθυστέρηση του εκσυγχρονισμού της οργάνωσης της εργασίας λειτουργούν ανασταλτικά για την αύξηση της παραγωγικότητας.

Συνεπώς η Ελλάδα θα πρέπει:

- ✓ Να λάβει αποφασιστικά μέτρα προκειμένου να αποτρέψει την μετατροπή της ανεργίας των νέων και των ενήλικων ανέργων σε μακροχρόνια ανεργία.
- ✓ Να αναπτύξει ένα πλαίσιο στρατηγικής και ένα σύνολο πολιτικών για την υλοποίηση των κατευθυντηρίων γραμμών.
- ✓ Επίσης, θα πρέπει να χαράξει μια σφαιρική στρατηγική για τη δια βίου μάθηση και να βελτιώσει περαιτέρω την ποιότητα της εκπαίδευσης και της και της επαγγελματικής κατάρτισης.
- ✓ Να χαράξει και να εφαρμόσει μία στρατηγική, με στόχο τη σημαντική μείωση των διοικητικών επιβαρύνσεων για τη σύσταση νέων επιχειρήσεων.
- ✓ Τέλος, θα πρέπει να ενθαρρύνει την συνεργασία των κοινωνικών εταίρων για τον εκσυγχρονισμό της οργάνωσης της εργασίας, με στόχο την ενίσχυση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική εκφράζει αντιμαχόμενα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά συμφέροντα, που συγκρούονται στην πορεία προς την Ενιαία Αγορά καθώς επίσης και την οικονομική και πολιτική ενοποίηση.

Όλα τα κράτη-μέλη και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν μία διαρθρωτική πολιτική η οποία επιδιώκει να διευκολύνει την ανάπτυξη των λιγότερων ευνοημένων περιοχών με μια μεταβίβαση πόρων από τις πλούσιες περιοχές. Ο κύριος αντικειμενικός σκοπός της ευρωπαϊκής διαρθρωτικής πολιτικής είναι η μείωση των υπάρχουσων περιφερειακών ανισοτήτων και η πρόληψη της δημιουργίας νέων κοινοτικών πόρων προς τις περιοχές που έχουν προβλήματα, μέσω των χρηματοοικονομικών μέσων της Κοινότητας που είναι γνωστά ως Διαρθρωτικά Ταμεία. Έγινε λόγος για τους τρόπους με τους οποίους η Ευρωπαϊκή Ένωση παρεμβαίνει σε θέματα κοινωνικής πολιτικής όπως επίσης και ποία είναι η κοινή στρατηγική για την απασχόληση, η οποία συντονίζει τις πολιτικές των κρατών-μελών σε αυτό το πεδίο. Ένα εξίσου σημαντικό σημείο που αναφέρθηκε ήταν η μείωση των κοινωνικών δαπανών. Οι δημόσιες δαπάνες για τη απασχόληση και την ανεργία από το 1993 έως το 1997 έχουν μειωθεί. Η Δανία διακρίνεται με ποσοστό 5,81% έναντι 7,47% που είχε το 1993. Ακολουθούν η Ολλανδία με ποσοστό 5,28% έναντι 4,42%, η Σουηδία με ποσοστό 4,25% έναντι 5,79 και το Βέλγιο με ποσοστό 3,96% έναντι 4,30%. Όσον αφορά τα αντίστοιχα ποσοστά της Ελλάδας είναι τα μικρότερα ποσοστά στην Ευρωπαϊκή Ένωση όμως, σε σύγκριση με τα ποσοστά του 1993 παρατηρούμε ότι το ποσοστό των δαπανών για την ανεργία και την απασχόληση στο διάστημα των τεσσάρων αυτών χρόνων έχει αυξηθεί από 0,72% σε 0,85%.

Στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής συμπεριλαμβάνεται και η έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας. Ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας αποτελείται από φορείς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που δεν ανήκουν στον ιδιωτικό αλλά ούτε και στον δημόσιο τομέα. Παρεμβαίνει εκεί που οι φορείς της αγοράς ή του δημοσίου εμφανίζουν απροθυμία, αδυναμία ή ανελαστικότητα εφαρμογής κατάλληλων χειρισμών. Παρουσιάζουν μεταξύ τους κάποια κοινά χαρακτηριστικά, όμως ο προσδιορισμός σε μια συγκεκριμένη χώρα εξαρτάται

και από το νομικό πλαίσιο, τη σχέση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα κλπ.

Τα τελευταία χρόνια ο Τρίτος Τομέας της οικονομίας παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ανάπτυξη αυτή οφείλεται κυρίως στο ότι οι οργανισμοί αυτοί έχουν επεκτείνει επιτυχώς το πεδίο δραστηριοτήτων τους σε νευραλγικούς τομείς για την ευημερία και ασφάλεια των εργαζομένων.

Παρατηρήθηκε επίσης σε κοινοτικό επίπεδο, η τάση για προσέγγιση των στόχων και των πολιτικών μεταξύ των κρατών-μελών όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας των συμπληρωματικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης όπως επίσης και οι τάσεις που εκδηλώθηκαν για τη λειτουργία των ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών ασφαλιστικών καθεστώτων και η κατάσταση της Κοινωνικής Οικονομίας και της Απασχόλησης. Συνολικά ο τομέας εκτιμάται ότι δημιουργεί 8.590.000 θέσεις εργασίας ή ποσοστό 6,45% του συνόλου της απασχόλησης και 7,78% της μισθωτής απασχόλησης.

Όσον αφορά την Κοινωνική Οικονομία και την κοινωνική πολιτική όπου γι'αυτό έγινε λόγος στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρθηκε στο πως οι διάφοροι φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας ασκούν κοινωνική πολιτική σε διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι διάφοροι οργανισμοί, οι οποίοι λαμβάνουν διαφορετικές νομικές μορφές στις διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι οργανώνονται με επιχειρηματικό πνεύμα και έχουν ως στόχο κοινωνικά και οικονομικά επιτεύγματα. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν αναπτυχθεί στον τομέα της οικονομίας ο οποίος βρίσκεται μεταξύ του μηχανισμού της αγοράς και του κρατικού τομέα. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι η δυνατότητά τους να βρουν καινοτομικές και δυναμικές λύσεις στα προβλήματα της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού και να συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη .

Οι φορείς του Τρίτου Τομέα (προσλαμβάνουν κυρίως τη νομική μορφή του Σωματείου).Οι οργανώσεις αυτές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε όλους τους τομείς κοινωνικής δραστηριότητας. Συμβάλουν στη δημιουργία απασχόλησης, στη δραστήρια άσκηση των δικαιωμάτων του πολίτη, στη δημοκρατία, παρέχουν ευρύ φάσμα υπηρεσιών, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε αθλητικές δραστηριότητες και εκπροσωπούν τα συμφέροντα των

πολιτών σε διάφορες δημόσιες αρχές. Επίσης, διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην προώθηση και διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και στις αναπτυξιακές πολιτικές.

Οι συνεταιρισμοί είναι μία μορφή «άτυπης συνεργασίας» που αναλαμβάνεται από ομάδες με στόχο συγκεκριμένα οφέλη των μελών των ομάδων αυτών. Υπάρχουν σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου και είναι μικρές επιχειρήσεις ή και τεράστιες με τζίρο πολλών εκατομμυρίων. Αναφέρονται επίσης τα προβλήματα και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο τομέας των Σωματείων και των Ιδρυμάτων καθώς επίσης και τα μέτρα τα οποία λαμβάνει η Επιτροπή σε επίπεδο κρατών-μελών, Ευρωπαϊκής Κοινότητας κλπ.

Τελειώνοντας, στην Ελλάδα ο Τρίτος Τομέας δεν συναντάται ιδιαίτερα ανεπτυγμένος. Υπάρχει μεγάλο κενό στην προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και ευρύτερα υπηρεσιών σχετικών με την ποιότητα ζωής.

Η ανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας δεν έφτασε ποτέ στα επίπεδα εκείνα των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πολλές από τις ανάγκες που σε άλλες χώρες αντιμετωπίστηκαν στο πλαίσιο του Κράτους Πρόνοιας, στην Ελλάδα είτε δεν καλύφθηκαν με κανένα τρόπο είτε καλύφθηκαν από τα άτυπα δίκτυα της οικογένειας και εν μέρει από ορισμένους εθελοντικούς και Μη Κερδοσκοπικούς Οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένης της Εκκλησίας που δραστηριοποιούνται παραδοσιακά στην παροχή ορισμένων προνοιακών και κοινωνικών υπηρεσιών.

Σήμερα λόγω της δημοσιονομικής κρίσης και της εμπειρίας των άλλων χωρών της Ευρώπης που είχαν ανεπτυγμένα συστήματα κρατικής πρόνοιας, είναι αμφίβολο αν στη Ελλάδα το κράτος πρόνοιας θα επεκταθεί για να καλύψει ανάγκες που εμφανίζονται. Ταυτόχρονα και τα άτυπα δίκτυα (της οικογένειας) δεν έχουν τις ίδιες δυνατότητες σήμερα να αναλάβουν διάφορες υπηρεσίες εξ αιτίας της μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

BELL, J., *The Third System and the European Employment Strategy*, ECOTEC Research & Consulting Limited

BACHMANN, *Handbuch derozialversicherung*, 19843.

CRIDA / LSCI, *The socioeconomic functioning of the third system*, June 2000

CRIDA / LSCI, (Centre de recherche et d'information sur la démocratie et l'autonomie / Laboratoire de sociologie du changement des institution), *The socioeconomic functioning of the third system. Approach to the benefits for the community*, Under the supervision of Laurent Fraisse, Laurent Gardin, Jean-Louis Laville CRIDA / LSCI, May 2000

ECOTEC Research & Consulting Limited, *Special study of third system approaches to service provision and job creation*,

Official Journal of the European Communities, Opinion of the committee of the Regions of

The role of voluntary organizations – a contribution to a European society, (98C 180/10) 11.6.98 EN C 180/57

RIFKIN, J., *Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της (Η δύση του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού και το χάραμα της μετά-την-αγορά εποχής)*, Πρόλογος Νίκος Κοτζιάς, Νέα σύνορα- Α.Α.Λιβάνη. Αθήνα 1996

Voirin, *Les organes des caisses de securiti sociale et leurs pouvoirs*, L.G.D.J., 1961

The new actors of employment, Synthesis of the pilot action

Third System and employment

For a better understanding of employment at local level (1997-2000)

Employment and European Social Fund

European Commission

Directorate-General for Employment and Social Affairs

Unit A.4

Manuscript completed in 2002

The Third System, Employment and Local Development

Volume 3 – Tools to Support the Development of the Third System

Professor Peter Lloyd, University of Liverpool, UK

Professor Benoit Granger, University of Paris, France

Claire Shearman Vistas Consultants, Manchester. UK, August 1999

The Third System, Employment and Local Development.
Volume 2 – Key Sectors:
Professor Carlo Borzaga ISSAN University of Trento, Italy
Antxon Olabe Fundacion Deixalles, Majorca, Spain
Professor Xavier Greife University of Paris, France, August 1999

B. Ελληνική Βιβλιογραφία

ΚΡΕΜΑΛΗΣ, Κ., *Γνωμοδοτήσεις Κοινωνικού Δικαίου* (1999), Παπαζήση, Αθήνα 2000

ΚΡΕΜΑΛΗΣ, Κ., *Δίκαιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων*, Σάκκουλας, Αθήνα 1985

ΚΡΕΜΑΛΗΣ, Κ., *Προβλήματα οριοθέτησης της ιδιωτικής από την κοινωνική ασφάλιση, Περιθώρια συμπλήρωσης ή και μερικής υπεκατάστασης από την ιδιωτική ασφάλιση*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1996

ΚΡΕΜΑΛΗΣ, Κ., *Η εναρμόνιση των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στην ΕΟΚ*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1980

ΜΟΥΣΗΣ, Ν., *Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Παπαζήση, 2002

ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Η., *Η κοινωνική Ευρώπη: Ελλείματα και Προοπτικές*, Σιδέρης, Αθήνα 20002

ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Η., *Σύγκλιση συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης*, Σιδέρης, Αθήνα 1992

ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Θ., *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική, Κριτική*, Αθήνα 1993

ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, Θ., *Υπερεθνικές κοινωνικές πολιτικές την εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Κριτική, 2001

ΣΚΟΥΝΤΖΟΣ, Θ., *Θεσμοί και πολιτικές ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Σταμούλης

ΧΡΥΣΑΚΗΣ, Μ., ΖΙΩΜΑΣ, Δ., ΚΑΡΑΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ν., ΧΑΤΖΑΝΤΩΝΗΣ, Δ., *Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Σάκκουλας, 2000

Γ. Ανακοινώσεις της Επιτροπής προς το Συμβούλιο

COM (86) 4·0 τελικό

COM (91) 301 Τελικό – SYN

COM (94) 381 τελικό της 14.09.94

COM (97) 102. 12 Μαρτίου 1997

COM 196 Τελικό. Βρυξέλλες 07.04.2000

Ε.Ε.Λ 178 08.07. 1998

Δ. Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

[http:// www.europa.int](http://www.europa.int)

[http:// www.ggka.gr](http://www.ggka.gr)

[http:// www.labor-ministry.gr](http://www.labor-ministry.gr)

[http:// www.yryp.gr](http://www.yryp.gr)

